

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

СХІІІ заседание, четвъртъкъ, 27 мартъ 1903 г.

(Открито отъ г. подпрѣседателя А. Франгя, въ 9 ч. и 30 м. прѣди пладнѣ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни) Засѣданието се открива.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Д. Филовъ: (Прочита списъка. Отсѣтствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: М. Абаджиевъ, Н. Абаджиевъ, А. Арсениевъ, И. Воденчаровъ, Д. Вълчевъ, Н. Габровски, А. Геновъ, И. Георгиевъ, Д-ръ К. Икономовъ, Д-ръ К. Милановъ, Д-ръ П. Ношковъ, П. Златаровъ, П. Калинковъ, А. Каназирски, О. Кечели, П. Ковачевъ, Н. Лефтеровъ, Н. Марковъ, С. Митовъ, Т. Михайловъ, Н. Мушановъ, Е. Начевъ, С. Недевъ, М. Павловъ, Г. Пеневъ, И. Петровъ, С. Пипевъ, Вен. Поповъ, Н. Рашеевъ, Н. Савчевъ, О. Вей Сали Бейовъ, Х. Тоневъ, Д. Тончевъ и П. Чаушовъ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Отъ 178 души народни прѣдставители отсѣтствуватъ 34. Има законното число народни прѣдставители — засѣданието продължава.

Прѣседателството има да направи слѣдующитѣ съобщения на г. г. народнитѣ прѣдставители:

Съгласно правилника, прѣседателството е разрѣшило отпускъ на Кюстендилския народенъ прѣдставителъ г. В. Стаменовъ 5 дена.

Прѣседателството ще иска разрѣшение отъ народното прѣдставителство за слѣдующитѣ отпуски:

На Ямболския народенъ прѣдставителъ г. В. Димитровъ 3 дена. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Дръновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Н. Мушановъ по много важни причини, за които е оставилъ една депеша въ канцеларията на Народното Събрание, иска 5 дена отпускъ. Които приематъ,

да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

На Ловчанския народенъ прѣдставителъ г. Ат. Коновъ 4 дена. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

На Разградския народенъ прѣдставителъ г. С. Митовъ 10 дена. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Пристъпва се къмъ дневния редъ. Има думата г. докладчикътъ за второто четене на законопроекта за измѣнение закона за поземелнии налогъ отъ 18 май 1901 г.

И. Гешовъ: По докладването искамъ думата.

Министъръ М. Сарафовъ: Рѣши се снощи, че този законъ отива по спѣшностъ, безъ печатанъ докладъ; пъкъ и измѣнения нѣма.

И. Гешовъ: То е противно на правилника.

Министъръ М. Сарафовъ: И по-рано направихте бѣлѣжка по друго.

И. Гешовъ: Ако искате постоянно да тѣпчете правилника, то е другъ въпросъ. Споредъ правилника, трѣбва печатанъ докладъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Снощи се рѣши спѣшностъ.

И. Гешовъ: Г-нъ прѣседателю! Вие сте поставенъ тамъ, за да пазите най-напрѣдъ правилника. Вие често отъ Вашето високо мѣсто обръщате вниманието на насъ върху правилника.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Гешовъ, ще ми позволите една бѣлѣжка. Азъ съмъ

длъженъ да пази правилника, но същевременно съмъ подчиненъ на рѣшенията на Народното Събрание, което прави правилника. Снощи се рѣши, гласува се спѣшностъ по този законопроектъ — да се докладва безъ печатанъ докладъ.

И. Гешовъ: Не може едно рѣшение на Народното Събрание да измѣнява правилника. Правилникътъ самъ прѣдвижда начина, по който може да се измѣнява. Чл. 19 отъ правилника говори, че докладчикътъ трѣбва да прочете въ Събранието рѣшението на комисията и да поддържа прѣдъ Събранието рѣшението на комисията, като посочва и особенитѣ мнѣния, ако има такива. Непрѣмѣнно трѣбва да има печатанъ докладъ. Имало рѣшение! Азъ пакъ повтарямъ, че рѣшението не може да измѣнява правилника.

М. Такевъ: Нѣма рѣшение, бе брате.

И. Гешовъ: Твърдятъ нѣкои, че и рѣшение нѣма.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Не е въпросътъ, дали по този законъ ще има докладъ или не отъ комисията, но въпросътъ е, че ние не трѣбва, макаръ и въ надвечерието на закриването сесията, да нарушаваме нашия правилникъ. Ние ще му се подчиняваме до послѣдния день на сесията и съ тази подчиненостъ ще свършимъ работата си. Нека, прочее, не го нарушаваме, когато сме въ надвечерието да си отиваме.

Сега на въпроса. Азъ снощи прѣдложихъ спѣшностъ по законопроекта на г. Христова, за да бѣде докладванъ днесъ на второ четене, та да може утрѣ или други день да дойде на трето, тъй като по-други день трѣбва да си отидемъ; но спѣшностъ не се прие за никое прѣдложение.

Министъръ М. Сарафовъ: Прѣдложението на г. Министъръ-Прѣседателя бѣше: спѣшностъ по закона за поземелния данѣкъ и безъ печатанъ докладъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: И азъ предложихъ на гласуване прѣдложението на г. Министъръ-Прѣседателя и г. г. народнитѣ прѣдставители гласуваха.

М. Такевъ: И азъ бѣхъ тукъ и, слава Богу, всинца бѣхме трѣзви. Доколкуто паметта не ме лъже, азъ самъ прѣдложихъ спѣшностъ, гласувахте го и то се отхвърли. Никаква друга спѣшностъ не бѣше прѣдложена. Но и да бѣше гласувана спѣшностъ, то не освобождава комисията отъ да напише докладъ. Независимо отъ това, този законъ се прати въ комисията, може би десетъ дена има оттогава, и азъ не мога да разбера, защо е тази неакуратностъ — да не кажа нѣкоя друга дума — отъ страна на г. докладчика да не напише доклада и да го напечата. Защо всѣки день да се карае, когато въ случая не е виновно нито правителството,

нито народното прѣдставителство? Да го напише г. докладчикътъ и да го прати въ канцеларията, за да се разпоредятъ да се напечата. Защо се прави това? Сѣкашъ че се иска нарочно да се карае въ Камарата. Макаръ да имаше единъ докладъ само отъ петъ реда отъ г. докладчика: „Г-да народни прѣдставители, комисията, като се събра, не направи никакви измѣнения и ви прѣдлага закона tel quel“, и досега щѣхме да го гласуваме.

Ето защо азъ не мога да не порицаю комисията и г. докладчика, безъ да ми се сърди той, защото причинява такава неприятностъ да говоримъ по два часа за такива дребни работи.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ мисля, че е правъ г. Гешовъ, че тукъ има нарушение на формата, но понеже е въсо врѣмето, защо да губимъ врѣме? По-хубаво е да гледаме работа.

И. Гешовъ: Вие това мислите, но правилникътъ друго казва. Пазѣте правилника, че единъ пътъ като не се пази, и въ голѣми работи нѣма да се спаси.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Прѣседателството взима бѣлѣжка и бѣждѣте увѣрени, че за прецедентъ нѣма да служи.

Г-нъ докладчикътъ има думата.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Законъ

за измѣнение закона за поземелния данѣкъ.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ заглавието тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 1. Отдѣлятъ къмъ глава I, „Опрѣдѣление на облозитѣ“, се прѣименува въ „Общи положения“.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 1 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 2. Третиятъ пунктъ (буква в) отъ втората алинея на чл. 1 се прѣмахва.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 2 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 3. Къмъ чл. 2 се прибави още единъ пунктъ, буква з, съ съдържание: горитѣ, балталжитѣ, шумациитѣ, трънацитѣ и мѣстата, дѣто расте сирадика.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 3 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика,
да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Съ-
брание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 4. Чл. 3 се измѣнява така: Поземелниятъ
данѣкъ на всѣко парче земя се сѣстои отъ двѣ
части: прѣдварително опрѣдѣленъ (фиксиранъ)
данѣкъ на декарь облагаема земя, по видъ на земя,
и размѣтателенъ данѣкъ, по видъ и качество на
земята.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 4 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика,
да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Съ-
брание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 5. Слѣдъ чл. 3 поставя се отдѣлъ подъ на-
звание: Глава II. Опрѣдѣление на облозитѣ.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 5 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика,
да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Съ-
брание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 6. Въмѣсто чл. 4 да се поставятъ слѣдните:
Чл. 4. Общата сума на поземелния данѣкъ по-
отдѣлно за всѣка една отъ двѣтѣ групи земи, прѣд-
видени въ чл. 1, се опрѣдѣля за всѣка година
въ държавния бюджетъ. Двѣ пети части отъ тази
сума сѣставлява опрѣдѣленъ (фиксиранъ) данѣкъ
на декарь, а останалитѣ три пети — размѣта-
теленъ данѣкъ.“

М. Такевъ: Г-да народни прѣдставители! Безъ
да ви забавлявамъ повече, защото врѣмето е кѣсо,
азъ ще помоля г. министра да се съгласи тази
пропорция отъ $\frac{2}{5}$ и $\frac{3}{5}$ да се измѣни. Завчера
г. министърътъ слуша доста обстоятелствени об-
яснения, че разнитѣ земи къмъ разни страни на
нашето отечество нѣматъ една и сѣща стойностъ,
слѣдователно, не даватъ единъ и сѣщъ приходъ,
а така сѣщо и не могатъ еднакво да бѣдатъ об-
ложени. Днескашниятъ поземеленъ данѣкъ, който
възлиза, да кажемъ, къмъ цифра 20.000.000 л.,
 $\frac{2}{5}$ части ще сѣставляватъ 8.000.000 л. и ще се
разхвърлятъ тия 8.000.000 л. върху всичкитѣ
декари земя еднакво, и като ги раздѣлимъ на
онова число, което е днесъ работна облагаема
земя, ще получимъ, споредъ думитѣ на г. ми-
нистра, около 17—18 стотинки на декарь. 18 сто-
тинки на декарь фиксиранъ данѣкъ, което ще бѣде
като нѣщо придобито на тази земя, единъ видъ
сервитутъ наложенъ на нея, безъ да се гледа ней-
ното качество, нейната производителностъ; 18 сто-
тинки данѣкъ и за прибалканскитѣ мѣста, както е:
Пещерската, Босилеградската, Радомирската и т. н.
околии, дѣто е невъзможно не само 18, но даже

и 10 стотинки да платятъ, както е сега въ Батакъ
10 стотинки на декарь и той не може да бѣде
издѣлженъ, защото тамъ се раждатъ само трѣни —
ще насѣешъ жито и на 10 или 50 едно зърно ще
се хване. Въмѣсто $\frac{2}{5}$, фиксираниятъ данѣкъ да
бѣде $\frac{1}{5}$ — 4.000.000 л., а останалитѣ 16.000.000 л.
нека бѣде размѣтателенъ данѣкъ и тогава вие
нѣма да размѣтнете толкова на ония околии и
общини, които и безъ туй не могатъ да плащатъ,
а ще размѣтнете тамъ, дѣто земята дѣйствително
стократно възнаграждава труда и сѣмето, като:
Стара-Загора, Пазарджикъ, Пловдивъ и пр. Туй
не направимъ ли, ще узаконимъ една несправед-
ливостъ по-голяма, отколкото е при нивѣсѣще-
ствующия законъ. Затуй азъ моля г. министра
да се съгласи фиксираниятъ данѣкъ $\frac{2}{5}$ да се
намали на $\frac{1}{5}$, а останалитѣ $\frac{4}{5}$ да бѣде размѣта-
теленъ данѣкъ.

Н. Шивачевъ: Отъ обясненията, които г. ми-
нистерътъ даде по-рано, както се вижда отъ самия
докладъ, цѣльта е: въобще, този данѣкъ, колкото
е възможно, по-правилно и по-справедливо да бѣде
разпрѣдѣленъ. Г-да народни прѣдставители! Азъ
бихъ желалъ да ви кажа нѣколко думи по какъвъ
начинъ се разпрѣдѣля и какъ се взема този
данѣкъ. Вие знаете, че още слѣдъ Освобождението...

Д. Христовъ: История захванахте. Кажете си
прецизно мнѣнието.

Н. Шивачевъ: Вие знаете, че слѣдъ това се
въведе десетѣкътъ, ставаха дълги промѣнения, всѣко
едно правителство промѣняваше своята система и
най-сетѣй на 1888 г. пакъ се въведе този законъ
за десетѣка. Послѣ, каза се, че ще се вземе по-
монето отъ 4 години, и отъ сръдното число, добито
прѣзъ тия години, ще се сѣстави така наречениятъ
поземеленъ налогъ. Както знаете, тия 4-тѣ години
въ Стамболово врѣме бѣха най-плодовити години
и цифрата на десетѣка бѣше една отъ най-огром-
нитѣ. Понеже данѣкътъ бѣше тежъкъ, станаха
нѣкои намаления. А въ Радославово врѣме пакъ
се въведе десетѣкътъ. Послѣ коалиционното пра-
вителство въведе изново закона за поземелния
данѣкъ, но, както знаете, и въ закона, приетъ
тогава, се взематъ произведенията на тия години,
въ които данѣкътъ е билъ тежъкъ.

Азъ бихъ желалъ г. Министерътъ на Финанситѣ
да ме чуе. Понеже г. Министерътъ на Финанситѣ
казва, че желае справедливо да бѣде разпрѣдѣленъ
този данѣкъ, тази справедливостъ, по моето мнѣние,
сѣ първата частъ не се постига. Г-нъ министърътъ,
както и вие, г-да народни прѣдставители, знаете,
че земитѣ по своето плодородие не сѣ еднакви.
Справедливо ли ще бѣде гюловетѣ да плащатъ
сѣщата цифра, както ще плащатъ земитѣ въ
Пловдивската, Новозагорската, Чирпанската и пр.
околии? И ако вземемъ отъ друга страна Елена,
Габрово, Тетевенъ, Босилеградъ и пр. и ги заста-

вима да плащатъ същия данѣкъ, какъвто плащатъ Пловдивъ, Стара-Загора и пр., ще бѣде съвсѣмъ несправедливо. Ето защо азъ по принципъ съмъ съгласенъ съ г. Такева да стане $\frac{1}{6}$. Но азъ отивамъ даже по-нататѣкъ — да направимъ цифрата $\frac{10}{10}$ да стане, та да може, ако щете, $\frac{4}{10}$ да бѣде фиксираниятъ данѣкъ — (Смѣхъ. — Гласове: $\frac{4}{10}$ не е $\frac{2}{5}$!) моля, моля! — и да стане на четири разряда. Нѣма да ме учите вие — недѣйте бърза! Вие не знаете какво ще говори и дрънкае само; чакайте да се разберемъ. Ако е $\frac{2}{5}$, можете да го раздѣлите на 2 категории. Можете да го направите и на $\frac{8}{20}$; ще бѣде по-хубаво и ще направите осемъ категории: първата ще плаща $\frac{1}{20}$, втората 2, 3, 4 и $\frac{8}{20}$ най-много. Това е, което искахъ да кажа. Оставѣте ме вие да си кажа азъ какво мисля.

Н. Цановъ: $\frac{4}{10}$ не е ли равно на $\frac{2}{5}$?

Н. Шивачевъ: $\frac{2}{5}$ е равно на $\frac{8}{20}$. Но ако $\frac{2}{5}$ искате да направите на категории, трѣбва да направите знаменателя по-голямъ, за да бѣде точно. Това е. Азъ съмъ на мнѣние най-малко на 4 категории да се раздѣлятъ земитѣ. Може да ги раздѣлимъ на повече, ако щете, можемъ да ги раздѣлимъ на 6, но на 4 категории най-малко. Самиятъ фиксиранъ данѣкъ да се раздѣли на 4 категории.

А. Славчовъ: Фиксираниятъ данѣкъ не може да се раздѣля.

Н. Шивачевъ: Така щото азъ съмъ на мнѣние самиятъ фиксиранъ данѣкъ да се раздѣли на 4 категории: първата категория, най-високата, да плаща 4 и да върви постепенно най-много до $\frac{1}{10}$. Това е моето мнѣние и, ако г. Министрътъ на Финанситѣ се съгласи, азъ бихъ молилъ и Народното Сѣбрание да го приеме.

И понеже виждамъ, че не сте доволни да слушате — ние за други работи стоимъ 5 мѣсеца да разпращаме глупости, а за работи, които трѣбва да се слушатъ, вие не слушате — азъ ще свърша.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че тая работа засега трѣбва да се ограничи само въ това: да не се туря нѣкакъвъ фиксиранъ или нефиксиранъ данѣкъ, понеже поземелниятъ данѣкъ тази година, по нѣмане на врѣме, ще мине споредъ оклада на миналата година и това, което се приготвява съ този законъ за облагане, то е за бъдещата година. Най-справедливо, най-редовно нѣщо е тази година правителството да се разпореди да се измѣрятъ земитѣ, да се опишатъ и да се подраздѣлятъ на разреди, споредъ плодородието имъ и споредъ мѣстността имъ, да се приготви до наесенъ основата за разпрѣдѣлението на този данѣкъ. Ще имаме наесенъ списъкъ, колко хиляди декари имаме земя отъ първи разредъ, колко отъ втори, трети, четвърти,

пети — на 5 разряда трѣбва да стане. И тогава, когато имаме всичката работа приготвена, всичкитѣ земи разпрѣдѣлени на класове, лесна е работата да се разхвърли поземелниятъ данѣкъ, състоящъ отъ 20.000.000 л. Това мнѣние азъ изказахъ онзи денъ и въ комисията, но не се поддържа. Не знаа дали ще го поддържите сега тукъ; но, въ случай че не се приеме това, гледамъ въ този членъ, че г. министрътъ е поставилъ и комисията е приела $\frac{2}{5}$ части да се взематъ за фиксиранъ, опрѣдѣленъ налогъ.

Както знаете, г-да народни прѣдставители, земята се дѣли на 5 разряда. И какво търсимъ ние? Търсимъ да туримъ единъ фиксиранъ налогъ върху всичкото пространство работна земя или производителна, сир. търсимъ минимума, защото всѣка частъ, най-простата частъ, най-долната, ще бѣде обложена съ данѣкъ. Справедливо и законно е, понеже земята се дѣли на 5 разряда, както бѣше раздѣлена и въ румелийско врѣме, за да не онеправдаемъ онѣзи слаби земи, като пустующитѣ, като пасищата по балканитѣ и каменливитѣ мѣста. Въ балканскитѣ мѣста има безплодни мѣста, които наричатъ „зайчи мери“, които на 10—15 години единъ пътъ може да се посѣятъ съ овесъ, или же, когато се случатъ много дъждове, можешъ да вземешъ твърдѣ малко тънко сѣно — повечето си пасатъ добитѣка по тѣхъ. Има пасища, айлаци, къшлаци, които сѣ въ каменливи мѣста; има пасища и въ хубави мѣста и споредъ категорията имъ ще се обложатъ, но има и такива балкански мѣста. Слѣдователно, понеже се е взело за правило земята, споредъ плодородието, да се раздѣли на 5 части, ние търсимъ минимума, защото, като ще обложимъ всички тѣзи мѣста, да не ги онеправдаемъ. Слѣдователно, изисква се да вземемъ не $\frac{2}{5}$ за фиксиранъ данѣкъ, но $\frac{1}{5}$ само. То е справедливото. А другитѣ да се разпрѣдѣлятъ споредъ плодородието и споредъ мѣстността. Напр., въ първата категория може да се взематъ мѣста, дѣто се сѣе оризъ, или може да се направи и тамъ една разлика. Може да се зематъ послѣ мѣстата, дѣто се сѣе тютюнъ, сусамъ и пр. Втората категория напр. — най-плодороднитѣ мѣста, дѣто се сѣе жито, мисиръ и пр. Мисирѣтъ се сѣе на много мѣста, но не дава същото плодородие. Сега, най-правото нѣщо е тази година само да се измѣрятъ нивитѣ и да се разпрѣдѣлятъ на класове и наесенъ, когато имаме всичката основа, всичкия списъкъ приготвенъ, лесно е да стане репартицията.

Но понеже виждамъ, че може би да не бѣда послушанъ, затова, покрайней-мѣръ, справедливостъ изисква да вземемъ фиксиранъ данѣкъ $\frac{1}{5}$ частъ, за да не онеправдаемъ безплоднитѣ мѣста, пустующитѣ мѣста и пасищата.

Н. Шивачевъ: Да вземемъ $\frac{1}{10}$.

Ю. Теодоровъ: Това е съвсѣмъ малко. Най-малко $\frac{1}{5}$ трѣбва, защото на 5 части се дѣли земята; не може да се раздѣли на 10 категории.

Прѣседателствуващъ А. Франгя: Г-нъ Шивачевъ има думата.

Н. Шивачевъ: Втората алинея, г-да народни прѣдставители, казва, че опрѣдѣлениятъ данѣкъ се установява съ цѣли стотинки. (Глъчка.)

Прѣседателствуващъ А. Франгя: Моля, тишина, г-да! Въпросътъ е много важенъ, а никой не внимава!

Д. Христовъ: Изучили сме го, г-нъ прѣседателю!

Прѣседателствуващъ А. Франгя: Продължавайте, г-нъ Шивачевъ.

Н. Шивачевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Говори ми се тукъ отъ нѣкои г. г. народни прѣдставители, че въ комисията — азъ съмъ билъ винаги редовенъ въ комиситѣ и не зная тая комисия по какъвъ начинъ и кога се е събрала; азъ покрайней-мѣрѣ нѣмамъ никакво извѣстие. (Гласове: А а а!)

Докладчикъ П. Поповъ: Присѣдствуваха всички.

Н. Шивачевъ: Г-нъ Сарафовъ! Азъ говоря за себе си. Не зная кога е засѣдавала и не съмъ присѣдствувалъ.

Прѣседателствуващъ А. Франгя: Г-нъ Шивачевъ не е присѣдствувалъ.

Д. Христовъ: Той имаше дѣло въ мировото сѣдилище въ Филибе.

Н. Шивачевъ: Не въ Филибе, а въ Луковитъ бѣхъ. На всѣки случай, бихъ молилъ вашето по-сериозно внимание, защото въпросътъ не е тъй лекъ, както можемъ да си го прѣдполагаме. Азъ ви казахъ и по-рано, че г. Министерътъ на Финанситѣ самъ признава несправедливото разпрѣдѣление на поземелния налогъ, и той ви внесе законъ за по-справедливото, по-равномѣрното разпрѣдѣление на този данѣкъ. Говори се тукъ, че фиксираниятъ, опрѣдѣлениятъ данѣкъ $\frac{2}{5}$, както е въ законопроекта, ще бѣде разпрѣдѣленъ по декари равномѣрно и, ако, казватъ, има остатъци, ще минатъ къмъ така наречения размѣтателенъ данѣкъ. Ако г. Министерътъ на Финанситѣ намира, че втората половина на данѣка, именно размѣтателната, ще бѣде по-справедлива, защото ще се смѣта по произведението и на основание произведението, което ще има всѣко едно землище или всѣка една земя, ще плаща и допълнителнитѣ $\frac{3}{5}$ отъ поземелния данѣкъ, ако вие поставите въ втората половина основа за данѣка прихода, произведението, защо да не вземете сѣщото и за първата половина? Какви основания има г. Министерътъ на Финанситѣ да не приеме това и за първата половина? Ако е справедливо, ако основата за този данѣкъ

е произведението, доходътъ, защо да не бѣде това и за първата половина, щомъ е за втората? Ето защо азъ съмъ на това мнѣние, за да можемъ да бѣдемъ по-близо до справедливостта. Дѣйствиелно, абсолютна справедливостъ въ този свѣтъ е невъзможна; може би, има разни философи, които да се мжчатъ за нея съ вѣкове, но тя не се постига, но сѣ таки можемъ да бѣдемъ по-близо до справедливостта.

Които отъ васъ, г-да народни прѣдставители, сж се интересували за този въпросъ, знаятъ, че въ всички Народни Събрания, при всички правителства най-голѣмъ шумъ е ставалъ за този данѣкъ. Причината е, защото една голѣма частъ отъ този данѣкъ тежи върху най-голѣмата частъ отъ нашето население — земледѣлческото. Каквото щемъ да правимъ, но земледѣлцитѣ сж най-важниятъ факторъ въ нашата държава, защото другитѣ отрасли на нашето стопанство свършено малко сж развити, макаръ че и земледѣлието стои съ своитѣ допотопни сръдства. Щомъ това е така, азъ мисля, че Народното Събрание ще трѣбва да се поспре малко върху този въпросъ и, щомъ разрѣши този въпросъ, другитѣ въпроси нѣматъ бо-зна какво особено важно значение. Защо вие, напр., правите смѣтка единъ гюлъ или единъ декаръ оризище колко произведение ще има и една нива какво ще има? Ако вземете ниви отъ разни мѣстности — не отъ една околия; но може и отъ една околия — съсѣдни: едната ражда повече, другата — по-малко. Но ако вземемъ по околии, ще видите, че има балкански околии, произведението на които е свършено слабо. (Глъчка.)

Прѣседателствуващъ А. Франгя: Моля, г-да, тишина! Г-нъ Урумовъ, моля Ви се, ако Вие смущавате г. оратора, азъ ще му кажа да прѣстане. Продължавайте, г-нъ Шивачевъ.

А. Урумовъ: Слушаме съ внимание.

Н. Шивачевъ: Менѣ ми се чини, г-да народни прѣдставители, че този въпросъ по крайней-мѣрѣ не е нито партизански, нито на нѣкаква група, той въпросъ е общъ и ние трѣбва да се интересуваме всички, съ най-сериозно внимание да го изучимъ, за да знаемъ защо вдигаме рѣка. Желалъ бихъ да кажатъ всички своето мнѣние по този въпросъ. Даже въ Стамболово врѣме, когато словото бѣше запрѣтено, и тогава стана голѣмъ шумъ по него — който се интересува, нека види въ протоколитѣ; защото това е единъ въпросъ общъ, отъ който се интересуватъ всички. Нали ужъ сме прѣдставители на земледѣлчески народъ?

Да вземемъ, г-да народни прѣдставители, сега балкански нѣкои мѣста. Вънъ отъ въпроса, какви трудове ще употрѣби единъ селянинъ, да кажемъ отъ Тетевенска, Босилеградска, Еленска, Габровска и редъ други околии, за да изкорени една частъ гора отъ коренацитѣ и да я направи нива, вънъ

отъ въпроса, колко трудъ трѣбва да употребѣи за торъ, вие знаете каква гаранция има той, слѣдъ като произведението е вече готово, че нѣма да дойде единъ порой и да завлѣче всичко. Е добръ, г-да народни прѣдставители, при това положение на работата, може ли да вземете едно балканско мѣсто, дѣто много по-голѣмъ трудъ се употребява за разработването на единъ декаръ, наравно съ Нова-Загора и Пловдивъ и другадѣ, да плащатъ 17 ст. и единтъ, и другитѣ? Това е съвършено несправедливо. Ако вие гоните справедливостта, трѣбва да бждете такива по всички линии. Нѣмате право да кажете, че справедливостъ ще гонимъ за размитателния данѣкъ, а пъкъ за фиксирания нѣма нужда. Азъ мога да ви направя една точна смѣтка, защото съмъ се интересувалъ отъ този въпросъ, отъ турско врѣме го зная и може да се каже, съ изключение на Радославовия и Каравеловия законъ, въ всички други съмъ вземалъ участие; мога да ви направя точна смѣтка и ще видите какво ще излѣзе. Ако отъ единъ увратъ оризъ може да се получи 120 л. приходъ, отъ оризище на друго мѣсто ще се получи 80 л., а други не може да получатъ даже и 10 л. отъ единъ декаръ. Е добръ, на този, който получава 10, който получава 20, който получава 60 и който получава 120 л., справедливо ли е да турите еднакъвъ данѣкъ — по 17 ст. на декаръ? Съвършено несправедливо е.

Ан. Коновъ: А кое е справедливо?

Н. Шивачевъ: Справедливо е да стане на категории — 4 или 5, или повече, но най-главно 4 категории, и, както казахъ, цѣлиятъ поземеленъ данѣкъ да стане на $\frac{10}{10}$, отъ които $\frac{4}{10}$ фиксиранъ данѣкъ да бжде най-плодородната земя, по-слабата да плаща $\frac{3}{10}$, третата да плаща $\frac{2}{10}$ и най-сетнѣ $\frac{1}{10}$. Това ще бжде справедливо, защото всѣка една земя сравнително справедливо, споредъ своето плодородие, ще бжде обложена.

Ан. Коновъ: (Възразява нѣщо.)

Н. Шивачевъ: Казахъ Ви оdevъ, г-нъ Коновъ, че само когато настѣпи вашето царство, тамъ ще има редъ, а въ настоящето буржоазно врѣме нѣма този редъ, нѣма абсолютна справедливостъ! Въ наше врѣме ще има тероръ и терорътъ ще бжде, може би, много по-голѣмъ. Тежко и горко на този народъ, който ще управлявате! Защото вие отсега нѣмате тѣрпѣние да слушате.

Ан. Коновъ: Съ внимание Ви слушамъ.

Н. Шивачевъ: Въ заключение азъ свършвамъ. Не ми е цѣлтъ, както мпозина забѣлѣжиха тукъ, да правя мѣчнотии за прокарването на този законъ. Наопаки, азъ съ голѣма радостъ и ржкоплексване приехъ този законъ, когато се внесе отъ г. министра, защото прѣдполагамъ, и сега мисля, че съ

този законопроектъ ще се направи до извѣстна степенъ, колкото е възможно, по-правилно и по-справедливо разпрѣдѣление на този данѣкъ, но при тази очевидностъ, чудно ми се вижда какъ г. Министерътъ на Финанситѣ смѣе, като говори за справедливостъ въ своитѣ мотиви и като ... (Спира.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Продължавайте!

Н. Шивачевъ: Азъ искамъ г. Министерътъ на Финанситѣ да ме чуе. Азъ ще помоля г. министра, който, както се вижда отъ мотивитѣ му, желае да въведе справедливостъ, ако е тази справедливостта, която го ржководи, мисли, че ще бжде съвършено необяснимо, защо ние за размитателния данѣкъ да бждемъ справедливи и да се основаваме на произведението, на прихода, който ще дава една земя, а да не бждемъ справедливи като разпрѣдѣляме $\frac{2}{5}$ фиксирания данѣкъ за всички земи, безъ да правимъ абсолютно никаква разлика. Азъ бихъ го молилъ, моля и Народното Събрание да се съгласи да направимъ най-малкото — бихме могли да направимъ и повече — най-малко да раздѣлимъ поземелния налогъ на $\frac{10}{10}$, отъ които $\frac{4}{10}$, като бждатъ фиксирания данѣкъ, да стане той на 4 категории и въ всѣка категория да влизатъ земи споредъ плодородието на всѣка отъ околнитѣ. Това е моето мнѣние и азъ бихъ молилъ г. Министра на Финанситѣ, когато се касае да се реализира неговата идея — не е моя; може би и мое желание да е било, но въ всѣки случай той внася законопроекта, — той трѣбва да приеме съ ревностъ това, което азъ прѣдлагамъ, защото е справедливо. Когато се касае да се направи единъ законъ справедливъ, никаква упоритостъ не е позволена никому и азъ се надѣвамъ, че Народното Събрание, което въ много случаи показва голѣма упоритостъ, защото тоя или оня казалъ нѣщо, трѣбва да я напусне тукъ. Има прѣдставители на по-богати околии, които могатъ да мислятъ защо най-сетнѣ да правимъ разлика, но азъ мисля, че Народното Събрание, като се ржководи отъ чувството на справедливостъ, ще даде гласа си да се раздѣли фиксираниятъ данѣкъ на 4 категории.

Това е моето мнѣние и моля да се приеме.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Писмено прѣдложение направѣте, г-нъ Шивачевъ.

Н. Шивачевъ: Ще чакамъ да чуя г. министра и тогава ще го напиша.

Н. Гимиджийски: Г-да народни прѣдставители! Нѣма съмнѣние, че съ това измѣнение, което ни е внесълъ г. Министерътъ на Финанситѣ, той гони да постигне ужъ оная справедливостъ, която се дори съ придружаващитѣ тоя законопроектъ мотиви изтъква, защото, напр., на едни мѣста 11 ст. се плащало, на други мѣста 50 ст., на други 1 л., на други 1-40 л. Но не би било злѣ да се попитае:

и по този начин, сега каквото начало се прокарва тук, чрез фиксиране известна част от поземелен налог, можем ли да се надяваме, че се постига тая справедливост, която се гони? Ако се погледне на таблицата, която се намира тук в Народното Събрание — и въобще г. министърът я е взел, за да ни удостовери въ това, че има разни категории земи, подразделени от самите местни облагателни комисии, за да се види какво се пада на декаръ или какво има най-малко на декаръ, — там, между другото, аз ви посочвам един примѣръ, за да не бъда голословен и за да ви кажа, че въ Троицката околия има мѣста, а това сж пасбища — не подъ това име „пасбища“, както трѣбва да разбираме, като соватлѣци, ами сж един видъ пустующи земи, земи, които не сж били вече способни да се работятъ съ друга култура, освѣнъ да останатъ и чакатъ притежателитѣ имъ въ продължение на 5-6 или 8 години, за да взематъ трѣва — да видите, че се облагатъ съ 5 ст. на декаръ. Ако сега тѣй, както се прѣдлага съ законопроекта въ чл. 4, се фиксира известна сума отъ поземелния налогъ и еднакво се постави на всѣки декаръ безъ разлика на качеството, тогава ние ще имаме въ тая околия 18 или 17½ ст. на декаръ, вмѣсто тия 5 ст., които сж сега и които пакъ сж много. Послѣ вие ще видите, напр., за сжщата околия послѣдното пето качество обложено съ 20 ст. на декаръ. Това защо е? Заради това, защото досегашниятъ законъ допускаше комисиигъ да разпрѣдѣлятъ мѣстноститѣ и земитѣ най-много на петъ качества и, при разпрѣдѣлянето на петъ качества, комисията, която е разпрѣдѣляла това, взимала е прѣдъ видъ: първо, качеството на земята, второ, мѣстоположението и, трето, производството, което може да даде известно парче земя, и по тоя начинъ, за да бжде справедливо, вмѣсто да отиде да ги раздѣли на три качества, както има въ други села или градове, раздѣлила ги е поне у насъ на петъ качества, т. е. взела е максимумъ допустимъ отъ закона. Тогава за послѣдното пето качество ще имаме фиксиранъ данѣкъ 18 ст., съ други думи съ 2 ст. по-малко, а пакъ онова, което избере дадена една комисия и постави въ първо качество, тоже и то ще плати еднакво, пакъ 18 ст. Тогава остатѣкътъ отъ данѣка иде да се разхвърли по размѣтателенъ начинъ по силата на производство, по цѣнитѣ, които е имало известно производство въ известна околия и т. н. Мислите ли, че по този начинъ ще можемъ справедливо, като по еднакво налагаме, да разхвърлимъ даже и размѣтателния данѣкъ? Размѣтателниятъ данѣкъ или останалата сума отъ поземелния налогъ, като изключимъ оная, която остава фиксиранъ данѣкъ, ще бжде разхвърлена пакъ на декаръ, въобще на качество; но азъ не мога да обнема това, какъ би било възможно да се достигне дотамъ, щото послѣдното пето качество да се обложи съ 2 ст. още, намѣсто съ 5, 6 или 10, за да се дойде въ дадена околия поне до онова положение, до което

и сега стоятъ въ разнитѣ околии мѣстата обложени съ поземеленъ налогъ. И, може би, това се би избѣгнало, ако би се приело пѣкакво раздѣление на категории за фиксирания данѣкъ, и тогава по качеството на мѣстата — а пакъ тия качества твърдѣ добри мѣстнитѣ комисии могатъ да ги опрѣдѣлятъ — и въ известна пропорция, прѣвидена въ закона — 1:2, 2:3 и т. н. — белкимъ би се постигнало до известна степенъ по-справедливо размѣтане, макаръ че пакъ ще се смѣта едностранно разхвърленъ, т. е. като фиксиранъ данѣкъ пакъ. И ето защо мислѣтъ, които изтъкваше г. Шивачевъ тукъ, менѣ ми се вижда приемлива. Менѣ ми се вижда приемлива, защото че се достигне до по-справедливо разхвърляне. Прѣдставѣте си, че вие имате едно мѣсто на единъ баиръ, а пакъ азъ имамъ въ полето, въ равнина, е, моля ви се, справедливо ли ще бжде, вие, които имате това мѣсто и което едва-що струва 1 или 2 л. декартъ, нищо не ражда и, ако ражда, то е — извинявайте за думата — за зайцитѣ, и вие да платите толкова, колкото ще плати и азъ, който имамъ нива или ливала и въобще обработваемо мѣсто въ полето, въ лѣкитѣ на селата или на градоветѣ? И азъ бихъ молилъ г. Министра на Финанситѣ по тоя въпросъ да помисли и да види, не би ли имало възможностъ, щото фиксираната сума да се разпрѣдѣли по качества на земитѣ — а това начало го имате въ самия законъ, — и въ такъвъ случай дадена една комисия ще види, че къмъ първокачествената земя може да бжде причислена земята, която се намира въ известна лѣка на дадено село или градъ, а пакъ на другаря ми нивата или ливадата, която се намира на единъ баиръ, само по себе си иде, че трѣбва да ѝ намѣри подходяща категория, и въ такъвъ случай ще ѝ постави онаѣ цифра, която заедно съ онаѣ на нивитѣ въ равниното ще състави общата сума, която се счита като фиксиранъ данѣкъ.

Тѣй гледамъ на въпроса, безъ да влизамъ въ подробноститѣ, въ които влѣзоха други, като считамъ, че тѣ сж излишни, толкова повече че въпросътъ не е за да се карае и да осждаме едного или друго, а е да направимъ нѣщо, което да е по-близо до справедливостта. Инакъ, вие не прѣмѣнно ще да наложимъ известни лица съ данѣкъ, който тѣ не заслужаватъ, нито по сегашествуващия законъ, нито пакъ въ нѣщо сж се провинили за да ги обложимъ съ новъ данѣкъ.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че г. Шивачевъ съвършено неправилно разглежда въпроса. Той ни говори, че трѣбва да разпрѣдѣлимъ, въобще, България на нѣколко качества, на нѣколко райони, споредъ качеството на самата земя, т. е. полскитѣ мѣста, които сж по-плодородни, да туримъ въ друга категория, балканскитѣ — въ друга категория и т. н. Но той забравя, че това е постигнато чрезъ закона за поземелния налогъ. Поземелниятъ налогъ е разхвър-

ленъ върху плодородността на земиѣ, а тая плодородностъ е споредъ качеството имъ. Естествено, колкото повече плодородие има, толкова по-добро качество има земята. А какъ се е достигнало това? Чрѣзъ данни, провѣрени отъ това плодородие за нѣколко години. Примѣръ: земиѣ на Плѣвенска една община сж дали резултати, които допускатъ да наложимъ тая община съ 30.000 л., да кажемъ, десетъкъ, а Троянска една община е дала резултати, отъ провѣрката на нѣколко години, да наложимъ само 10.000 л. и, вотъ, въ тая община, на която земиѣ по качество сж толкова, колкото и въ Плѣвенско, имаме 10 сръбу 30.000. Ето какъ се достига това разпрѣдѣление на категории, което иска г. Шивачевъ да прави. Законътъ го постига това; законътъ е наложилъ добритъ земи съ по-много, а лошитъ съ по-малко. Съвършено неумѣстно е тукъ да се повдига въпросъ и туй показва, че ние не знаемъ на какви основи почива нашиятъ законъ за поземелния данѣкъ.

Второ, азъ не мога да се съглася и съ моя другаръ г. Гимиджийски, че фиксираниятъ данѣкъ трѣбва да се раздѣли на качества. Самата цѣль на законопроекта не е такава. Цѣльта на законопроекта, както се вижда отъ мотивитъ и както самъ г. министърътъ съмъ го слушалъ да говори — отъ туй, което той единъ пѣтъ прѣдъ мене е говорилъ, — е да облекчи, доколкото се може, слабитъ земи, т. е. да ги обложи колкото се може по-малко, отъ една страна; отъ друга страна, като има единъ фиксиранъ налогъ, ще знае какво ще взима и онова, което не е фиксирано вече, ще го разхвърли по качества и, слѣдователно, ще може да обложи по-добритъ качества земи съ повече данѣкъ, а пѣкъ тия, които сж долнокачествени, ще обложи въ цѣла България еднакво, слѣдователно, съ по-малѣкъ данѣкъ. Постига ли се, обаче, това? Туй е въпросътъ, който трѣбва да ни занимае. Споредъ мене, не се постига. Тѣй както е, принципиално може да се постигне. Азъ не казвамъ, че не може, като направимъ малко измѣнение, но тѣй, както е прѣдложено съ $\frac{2}{5}$, не се постига. Ще си послужи съ примѣри, за да бѣда кратѣкъ. Ние имаме земи, обложени съ 5 ст., както каза г. Гимиджийски. Не сж отъ категорията на пустующитъ земи; тѣ въ сжщностъ сж пустующи земи, но какъ? Ето какъ. Хората иматъ парчета земи по балкана; орали ги една-два години и тѣ сж записани въ списъка за ниви, именно когато сж давали декларации, когато сж размѣрвали земиѣ за данѣка, или когато сж вече събирали данѣка. Три-четири-петъ години най-много тѣ издържатъ работа, а по-нататѣкъ ставатъ земя, която носи название „келеме“, а на български „орница“. Тази орница три-четири-петъ години, по-нѣкога и 10 години, не може да се оре, не може да се работи, и трѣва даже не може да се коси отъ нел, защото нѣма — а пасатъ кравитъ или овцетъ. Чакъ на третата или четвъртата година може да коси и да внесе една връзка сѣно. Тѣзи земи, които сме обложили съ 5 ст., сега ще се об-

ложатъ съ $\frac{2}{5}$ фиксиранъ данѣкъ или 17 ст. Може да кажете, че сме отишли толкова несправедливо, цѣто сме ги докарали до 5 ст. Добрѣ, ама ще се яви втора несправедливостъ, че второто качество ще бѣде обложено, споредъ нашето размѣтане, по-малко, отколкото вие прѣдвиждате сега съ фиксирания данѣкъ. Ето че тукъ не се постига цѣльта: да обложимъ колкото се може леко долнокачественитъ земи. Въ това недѣйте да мислите, че ще изгуби нѣкой, защото и въ най-плодороднитъ почви има земи, които не донасятъ нищо. Прѣдъ видъ на всичко това, менъ ми се струва, че г. Министерътъ на Финанситъ ще бѣде тѣй добъръ да се съгласи на $\frac{1}{5}$. Въ това принципътъ нѣма да се нахърни, а ще се постигне цѣльта, която и той гони — да се обложатъ, колкото се може по-малко, долнокачественитъ земи, които не даватъ нищо, и по този начинъ хората нѣма да скриятъ земиѣ си. Недѣйте мисли, че общинитъ ще направятъ така, че да дадатъ точни свѣдѣния. И при това измѣрване нѣма да се постигне цѣльта, защото най-напрѣдъ нѣмате толкова подготвени хора, за да направятъ измѣрването. Ще намѣрите писаруши, бирници, секретари изпѣдени, които ще трѣгнатъ да измѣрватъ, но които понятие нѣматъ отъ измѣрване, защото не сж подготвени и не всѣкога ще измѣрватъ равни пространства и съ правилни граници. Тамъ ще се намѣрятъ земи съ неправилни граници, които не могатъ да измѣрятъ, а неправилни равнини ще се намѣрятъ нѣидѣ въ видъ на кръгъ, въ видъ на пирамиди, долини, баири и т. н., и не ще могатъ да направятъ измѣрвания, па и не зная въ България дали може да намѣрите толкова много хора, които въ една година да направятъ това правилно измѣрване. Искамъ да кажа, че по този начинъ ще накарате хората, които иматъ слаби земи, да не ги описватъ правилно, понеже всѣки стопанинъ знае земята си, не по измѣрване, а по обработване и по този начинъ опрѣдѣля, колко е пространството на земята му. Това ще бѣде по-правилно, отколкото ако отидатъ да измѣрватъ хора, които сж невѣжи въ това отношение. Тѣй или иначе, ако приемемъ тѣзи $\frac{2}{5}$, ще постигнемъ май обратното на онова, което искаме да намѣримъ: ще обложимъ долнокачественитъ земи съ голѣмъ данѣкъ и никой нѣма да ни похвали. Всички ще останатъ неудовлетворени, особено тия, които иматъ долнокачествени земи, а долнокачествени сж, струва ми се, по-много, отколкото доброкачествени.

В. Статковъ: Г-да народни прѣдставители! Мотивитъ на г. Министра на Финанситъ сж писани, защо, именно, се внася този законопроектъ. Искане се да се отиде отъ една мѣрка, отъ едно облагане на данѣка, въ което се вижда, че има известна несправедливостъ, къмъ една справедливостъ. Това е желанието на г. министра и то ще бѣде, нѣма съмнѣние, и на народното прѣдставителство. И азъ виждамъ, че, дѣйствително, съ този законопроектъ ще може да се постигне тази цѣль. Абсо-

лютна справедливост не може да търсимъ. Справедливостъ ще имаме тогава, когато ще имаме кадастрално измѣрване на всички мѣста. А това не може да стане скоро. Дотогава тази мѣрка, ми се струва, ще се посрѣшне много добръ отъ страна на данъкоплатците, защото ще стане едно много по-равномѣрно, много по-право разхвърляне на поземелния данѣкъ. Да говоримъ повече върху този принципъ е излишно, защото разискваме закона членъ по членъ. Азъ ще се спра на параграфа, който ни занимава.

Нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители възставатъ върху фиксирания данѣкъ $\frac{2}{5}$ и, доколкото азъ забѣлѣжихъ, тѣ сж отъ балканскитѣ околии. Защо отъ другитѣ околии прѣдставителитѣ не възставатъ, не ставатъ да говорятъ?

К. Мирски: Турѣте и Балчишката и Добришката околии; и за тѣхъ ще бѣде несправедливо.

В. Статковъ: Азъ мисля, че не ще да иматъ право тѣзи господа, които защищаватъ балканскитѣ околии. И ми се струва, че тия, които говорятъ, говорятъ повече за да запазятъ едрото землевладѣние или землевладѣлцитѣ.

И. Поповъ: Балкански села и едро землевладѣние!

В. Статковъ: Защото азъ намирамъ, че отъ двата тѣзи данѣка, размѣтателниятъ и фиксираниятъ, фиксираниятъ данѣкъ ще бѣде по-справедливъ, отколкото онзи, който ще се размѣта послѣ. Тамъ има несправедливости, влияния, чорбаджилѣци и пр. — всичко. Но тукъ се налага общо, на всички, и никой не може да заобиколи закона.

К. Мирски: Като на глава. На глава колкото е справедливъ данѣкътъ, толкова е справедливъ и на декаръ, безъ да го оцѣнявате.

В. Статковъ: Добръ, г-нъ Мирски, но фиксираниятъ данѣкъ ние не го туряме $\frac{4}{5}$, а само $\frac{2}{5}$, и по-голямата частъ, $\frac{3}{5}$, оставяме да се разхвърля. И азъ съмъ, г-да народни прѣдставители, между срѣдата на този народъ, може да не съмъ ходилъ много изъ селата, за да виждамъ разни категории земи, но сѣ таки, доколкото съмъ виждалъ такива, горѣ-долу мисля, че колкото всички вие тукъ познавате България и азъ малко-много я познавамъ. Азъ още никѣдъ не видѣхъ да има обложени земи съ 5 ст. Чухъ, че имало 11 ст. въ Добричъ, по за 5 ст., както говори г. Таслаковъ, не знаа.

Министъръ М. Сарафовъ: Има го въ отдѣлни села — пуститѣ мѣста.

В. Статковъ: Азъ допускамъ; но да ви кажа какъ ставатъ тѣзи работи. Тѣ ставатъ общо между селата. Напр., събиратъ се въ общината, едни земи облагатъ по-високо, други — по-низко. Но тамъ,

дѣто има 5 ст., тамъ има и 1 левъ и $\frac{1}{2}$ левъ. Това едно. Второто е това, че тогава ставаха по-големѣ несправедливости: първо и първо, че тѣзи общински учрѣждения не се прѣдставляваха истински отъ населението и правѣха голѣми злоупотребления; послѣ, че имаше голѣмо влияние отъ тѣзи хора, тѣ гледаха себе си да облагодѣтелствуватъ, а нѣкои други да оцѣтятъ, нѣщо, което въ настоящия случай нѣма да става. Азъ виждамъ сега, че опрѣдѣлянето на този фиксиранъ налогъ става споредъ годинитѣ 1899—1901, отъ послѣднитѣ години, дѣто сѣ има едно подобрене въ земледѣлието, едно повишение въ приходитѣ отъ земледѣлието и, не ще съмнѣние, има и такива сушави години, каквато бѣше 1899 г., но сж взели срѣдното и ще може да се разхвърли данѣкътъ малко по-справедливо. Най-голямата справедливостъ азъ виждамъ въ измѣрването. Измѣрването ще даде единъ процентъ 30—40%, ако не и 50%. Нѣкои отъ прѣдставителитѣ тукъ казаха, че имало такива примѣри: като се събрали нѣкои въ общинитѣ, рѣшили 40% да намалятъ отъ общата цифра и да покажатъ друга, нѣщо, което въ днешно врѣме нѣма да става. Слѣдователно, количеството на декаритѣ ще се уголѣми и, като се то уголѣми, на дребнитѣ земледѣлци ще се намали данѣкътъ, защото тѣ не сж укривали, а укриването е ставало отъ едритѣ землевладѣлци. Тѣмъ ще падне по-тежко, но на дребнитѣ нѣма да падне по-тежко, а може да падне по-евтино. Азъ не допускамъ да бѣде укрилъ она, който има 2, 5 парчета ниви, а укрилъ е онзи, който има 100, 200, 300 декара. Така щото, ако говоримъ за справедливостъ, за по-голямата, за по-широката маса, азъ я виждамъ въ този законъ. Не я виждамъ въ по-прѣжния законъ, а сега ще я има. Абсолютна справедливостъ не може да има, пакъ ще има укриване, но мѣрнитѣ, които се взематъ сега за да се подготвятъ хора да измѣрятъ геометрически земитѣ, ще дадатъ една по-справедлива цифра въ дюлюмитѣ, отколкото сж били по-рано, миналиятъ пѣтъ.

Азъ виждамъ тукъ, г-да народни прѣдставители, една несправедливостъ именно въ тѣзи, така да се каже, интензивни производства. Напр., ние ще турите фиксиранъ данѣкъ на всички земи, включително и земитѣ, които се обработватъ съ оризъ, сусамъ, гюлове и много други такива индустриално-земледѣлчески производства, които даватъ не по-малко отъ 100 л. на декаръ, а даже нѣкой ми казватъ, че оризищата даватъ и 200 л. на декаръ. Това е една несправедливостъ. Тази несправедливостъ, ми се струва, нѣма да се простре въ цѣла България, а на цѣли околии, но сѣ таки ще има несправедливостъ. Ето защо азъ мисля, че би могло да се направи едно измѣнение, една добавка въ този членъ, въ която да се казва: „всички земи, които се обработватъ съ оризища, гюлове и, нѣобщице, съ земледѣлчески интензивни производства, плащатъ една връхнина“ — струва ми се, тя трѣбва да бѣде 80, 90, 100 даже, отколкото ще плащатъ другитѣ

земи, и тази връхнина ще остане да се спадне от върхнините на околията, въ землището на която се обработват тѣзи интензивни производства. Ми се струва, г. министърът ще помисли и ще се съгласи, че аз съм правъ въ това. Прѣдставѣте си въ една община, като въ Пазарджикската напр., дѣто се обработват 5.000 декара съ оризъ и други 10.000 декара съ други храни, всички еднакво да плащатъ, не е справедливо. Различие трѣбва да има отъ 50—100% въ оризищата, гюловетъ и пр., и туй различие да се спадне, за да може да се ползува другото земледѣлие, което храни хората. Трѣбва да имъ се спадне или, по крайней-мѣрѣ, трѣбва да се спадне на околията; но въ всѣки случай това, което е, не е справедливо.

Ако е по-справедливо, ако г. Министърът на Финансите намѣри за добръ, на общия окладъ може да го спадне. Ето защо азъ мисля, че членътъ, така както е, можемъ да го приемемъ съ тая добавка и ще направимъ една голѣма справедливостъ.

И. Пецовъ: Г-да народни прѣдставители! И споредъ моето мнѣние, похвалната цѣль, която се гони съ този законопроектъ за по-справедливо разхвърляне на поземелния данѣкъ, не ще бѣде постигната, ако се приеме този членъ тѣй, както е сега редактиранъ въ законопроекта. Признава се, че въ страната има 5 категории или 5 качества земя, затуй именно се подраздѣлятъ земитѣ на 5 разряда. Ако фиксираниятъ данѣкъ бѣде опрѣдѣленъ, че $\frac{2}{5}$ части отъ него да се взлага безъ повече върху всичките качества земи, а само останалитѣ $\frac{3}{5}$ части отъ данѣка да се размѣтнатъ върху земитѣ, споредъ качества имъ, то ще се каже, че онази земя, която е 5-то качество по доходъ, ще бѣде обложена съ фиксиранъ данѣкъ, както и онази земя отъ 4-то качество, а въ таквъ случай справедливостъ ако не абсолютна, то поне и приблизителна нѣма да се постигне. Щомъ земята е раздѣлена на 5 различни качества, трѣбва да приемемъ фиксиранъ данѣкъ $\frac{1}{5}$ часть, за най-долнитѣ земи, а останалитѣ $\frac{4}{5}$ части да се разхвърлятъ върху другитѣ 4 качества земи. Много е право прѣдложението на г. Такева по този въпросъ. И азъ ще ви моля да го приемете. Неговото прѣдложение бѣше: $\frac{1}{5}$ часть да се приеме за фиксиранъ данѣкъ, а $\frac{4}{5}$ части — за размѣтателенъ данѣкъ. Вие не може да си прѣдставите какви ниви има въ балканскитѣ мѣста и азъ ви казвамъ, че нивитѣ въ ония високи баири да оратъ не могатъ хората, ами ги копятъ съ мотика. По такива стрѣмни мѣста има ниви, по които не може да върви добитѣтъ, да върви старото рало, не и плугъ, та трѣбва съ мотивата да копятъ нѣколко дни, за да посѣятъ 1 или 2 увра та земя. Когато ще жънатъ, снопитѣ на рамо взематъ, за да ги донасятъ въ къщи, защото коне и волове не могатъ да вървятъ. И твърдѣ справедливо се каза отъ единъ отъ прѣдговорившитѣ оратори, че и пороитѣ ще завлечатъ всичко, защото много лесно се завличатъ

нивѣ въ такива високи и стрѣмни мѣста. Сега на единъ таквъ стопапинъ на ниви вие ще му Наложите $\frac{2}{5}$ части фиксиранъ поземеленъ налогъ; значи, вие ще признаете, че нивата е отъ четвърто качество; какъ този човѣкъ ще бѣде обложенъ съ повече освѣнъ фиксирания данѣкъ $\frac{1}{5}$ часть? Ако вземете да направите разлика между туй, което даватъ земитѣ въ полето, и туй, което даватъ въ горитѣ и балканитѣ, ще намѣрите, че разликата е 1: 5, не, а 1: 10, защото единъ земледѣлецъ може да получи десетъ пѣти по-малко приходъ отъ нивата си, която е въ балканскитѣ мѣста, отколкото получаватъ земледѣлцитѣ отъ нивитѣ си въ полето. Вънъ отъ това, въ полето равнитѣ мѣста се работятъ съ плугове или други оръдия и съ по-малко разноски могатъ да се получаватъ по-голѣми доходи, а по балканскитѣ мѣста нивитѣ се работятъ много по-сѣжно, като се копятъ, вмѣсто да се оратъ, и се получаватъ по-малко приходи. Въ нашата околия азъ ви казвамъ, че има много такива земи, които не могатъ да се оратъ, а се копятъ. Населението въ нашата околия е толкова бѣдно, щото бърза да овършише единъ харманъ жито, за да се храни, и тича въ полето да си вземе храна. Ако да бѣше земята доходна въ тия мѣста, селското население нѣмаше да се залови за кираджилѣкъ и за разни индустрии.

Ето защо азъ ви моля, за да се разхвърли колко-годѣ справедливо този данѣкъ на земледѣлцитѣ, да приемете прѣдложението на г. Такева, което е много умѣстно и много справедливо — щото фиксираниятъ данѣкъ да бѣде само $\frac{1}{5}$ часть, а не повече. Азъ ще моля както г. докладчика, така и г. министра да се съгласятъ, защото хазната нѣма да загуби. Останалитѣ $\frac{4}{5}$ части отъ данѣка да се разхвърлятъ на четиритѣ категории — ако щете разхвърлѣте и на петата категория. Защото тогава петото качество земя ще бѣде обложено като четвърто качество.

Само това искахъ да кажа.

Д. Колевъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който ни занимава, е доста сериозенъ, затова азъ считамъ за своя длѣжностъ да кажа нѣколко думи, разбира се, доволното моитѣ скромни сили ми позволяватъ.

Нѣкои отъ госопдата, които се изказаха противъ $\frac{2}{5}$ фиксирания данѣкъ, се вижда, че тѣ защищаватъ единъ видъ частни интереси.

И. Пецовъ: Азъ не съмъ земледѣлецъ.

Д. Колевъ: Разбирамъ, че вие не сте земледѣлецъ и защищавате само нѣколко околии отъ цѣла България, които въ разстояние на толкова години сѣ плащали по 5 ст. на декаръ, когато другитѣ околии сѣ плащали и по 2 л. на декаръ. Нема на тия хора, които сѣ плащали по 2 л., е било добръ?

И. Пецовъ: Не сте правъ, г-не.

Д. Колевъ: Азъ ви заявявамъ, че има мѣста, дѣто сж плащали и по 3 л. на декарь.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля ви се, г-нъ Пецовъ, оставѣте г. Деня Колевъ да говори.

Д. Колевъ: Г-да народни прѣдставители! Правъ е г. Шивачевъ само когато изчисляваше оризищата. Азъ, наистина, не работи оризища, но, както каза той, че оризищата докарватъ приходъ по 100—150 л., той е правъ. Колкото за зърненитѣ произведения, нѣкои господа казаха, че нивитѣ въ полето давали десетъ пкти повече приходъ, отколкото ония въ балканскитѣ мѣста, и, слѣдователно, нивитѣ въ полето да се обложатъ съ десетъ пкти повече данѣкъ, отколкото ония въ балканскитѣ мѣста, това не може да бѣде справедливо. Не може една нива да дава десетъ пкти повече приходъ отколкото друга. Какъ, напр., може една нива да бѣде обложена съ 5 ст., а друга съ 2 л. — това справедливо ли е? То не е справедливо.

Н. Гимиджийски: Ами кѣдѣто се сѣе рапицата?

Д. Колевъ: Моля Ви се! Г-нъ Гимиджийски изчисляваше, че има ниви въ полето, които давали много по-голямъ доходъ, отколкото ония въ балканскитѣ мѣста. Тамъ е правъ. Обаче въ всѣко село има и равни мѣста и баири, има и добра земя, има и камънаци. Значи, пакъ не може да се постигне справедливостъ. Въ всѣко село земята трѣбва да се разпрѣдѣли на категории, защото не е еднаква навсѣкѣдѣ; затова тия ниви, които сж по-слаби, ще имъ се тури по-малко размѣтателенъ, а тия, които сж по-добри, ще имъ се тури повече такъвъ данѣкъ. Нѣма нужда да опрѣдѣляме ни балкански мѣста, ни небалкански; въ всѣко село нивитѣ ще се разпрѣдѣлятъ на категории, защото не се срѣщатъ нива съ нива: има въ най-хубавитѣ мѣста слаби ниви, а и въ по-долнитѣ мѣста има по-добри ниви. Азъ казвамъ, че общинскитѣ сѣнѣтъ ще разпрѣдѣли въ селото си земитѣ на категории и ще опрѣдѣли, кои сж по-добри и кои не, и споредъ това разпрѣдѣление, ще наложи размѣтателния данѣкъ. Налогътъ, споредъ качеството на земята, ще се обложи справедливо съ размѣтателенъ данѣкъ, а фиксираниятъ ще бѣде наложенъ еднакво на всички. Нѣкои отъ господата, както казахъ по-рано, казватъ балкански и пр. Не може земледѣлието да се сравни, едно, защото, ако вземемъ да изчисляваме какъ се работи, ще намѣримъ много причини. Г-нъ Гимиджийски казва, че тѣхната земя била много слаба, и ако вземемъ отъ друга страна — тамъ сѣятъ съ торбички и много малко зърна хвърлятъ, а не, както у насъ, на единъ декарь двѣ крини. Когато вземемъ житото, ние ще намѣримъ, че въ балканскитѣ мѣста излиза хубаво, едро зърно, а въ полскитѣ мѣста ще намѣримъ, че житото е изфирисало на тежина, не иде на либри. (Възвращения.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля ви се, г-да, бѣдѣте търпѣливи; оставѣте го да се изкаже! Всѣки единъ народенъ прѣдставитель има право да изкаже своето мнѣние.

Д. Колевъ: Нѣкои отъ господата наведоха примѣри, че балканскитѣ мѣста ги влачела водата.

И. Поповъ: Водата не е извинение

Д. Колевъ: Моля Ви се, примѣри дадохъ хората. Въ балканскитѣ мѣста не завлича толкозъ, колкото въ полето. Я, вземѣте мѣстата тамъ, дѣто има поляни — тамъ е завлечено, а не на балканскитѣ мѣста.

И. Пецовъ: А-ха!

Д. Колевъ: Тѣй, разбира се. Не може на балканскитѣ мѣста да дойде такъвъ порой, какъвто дохожда въ полето.

И. Пецовъ: Янлжшъ си!

Д. Колевъ: Не съмъ янлжшъ, но на Васъ не Ви отърва. (Глъчка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля ви, г-да, тишина! Всѣки има отъ васъ право да вземе думата и да говори послѣ.

Д. Колевъ: Тѣй че, причинитѣ, ако вземемъ да ги диримъ, сж много и никогажъ не може да се достигне до справедливостта.

Нѣкои отъ господата възставаха противъ фиксирания данѣкъ. И, моля ви се, всички сме народни прѣдставители, но всички едно ли сме?

К. Мирски: Никой не е противъ фиксирания данѣкъ, а противъ оцѣнката на земитѣ.

Д. Колевъ: Искате $\frac{1}{5}$.

К. Мирски: По категория, по оцѣнение.

Д. Колевъ: Каква оцѣнка, моля Ви се?

Н. Шивачевъ: Вие се оплаквате отъ несправедливостъ, а пѣкъ искате сами да я въведете.

Д. Колевъ: Ако остане така, както е, то е още по-голямъ несправедливостъ: вие да плащате по 5 ст., а ние по 2 л. Може ли такова нѣщо?

Ето защо, г-да народни прѣдставители, върнатѣ азъ ще моля всички господа да се съгласятъ и да се приеме членътъ тѣй, както си е, да си остане на $\frac{2}{5}$ фиксираниятъ данѣкъ сега-засега.

К. Мирски: $\frac{5}{6}$ да го направимъ.

Д. Колевъ: Ние не можемъ да го направимъ, вие можете да го направите.

Н. Шивачевъ: Добрѣ, да го опрѣдѣлимъ сега,

Д. Колевъ: Да, да се опрѣдѣли: тѣзи, които плащатъ 2 л., да плащатъ 1 л., а не досега както бѣше, едни да плащатъ 2 л., а други 50 ст.

И. Пеповъ: Които плащатъ 20 ст., ще плащатъ 30.

Д. Колевъ: Нека платятъ малко повече.

Ето защо, г-да народни прѣдставители, ще ви моля, щото да се съгласите да приемете параграфа тѣй, както си е.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Трѣбва да ви призная, че съ голѣмо удоволствие слѣдихъ дебатитѣ, които ставатъ върху чл. 4 на закона. Той е най-сѣщественитѣ пунктъ. (Глътка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля, тишина, г-да! Вие досега искахте да ви обясни г. министърътъ — слушайте тогава обясненията му!

Министъръ М. Сарафовъ: Това е най-сѣществената точка на законопроекта и, ако тя не може да се прокара, законътъ нѣма цѣль, законътъ трѣбва да се оттегли и да се прокара само онова, което е необходимо за текущата 1901 г. Ако внесохъ законъ, не го направихъ отъ честолюбие за себе си, нито пъкъ го направихъ отъ нѣкакви партизански побуждения. Цѣльта бѣше и е, ако може да се помогне да направимъ крачка къмъ по-справедливо разпрѣдѣление на поземелния налогъ. При първото четене се каза, че има държави, дѣто сѣществували и по-голѣми справедливости при плащането на поземелния данѣкъ; това не отказвамъ; но и онѣзи държави се стремятъ да направятъ нѣщо за подобрението и, понеже ние не сме свързани съ такива мѣжноти за измѣненіето измѣрването и легалната доходност на земитѣ, съ кадастра и съ другитѣ законоположения, които сѣ въ свързка съ разпрѣдѣленіето на данѣка; понеже ние се намираме още въ самото начало за правилно облагане доходността на земята, и понеже не сме направили даже рѣшителната крачка къмъ едно измѣрване ново, здраво, кадастрално измѣрване, добръ е, струва ми се, и правителството, и народното прѣдставителство да се заинтересуватъ сериозно съ работата и да установятъ сгодни мѣрки, за да се дойде къмъ едно по-справедливо разпрѣдѣление.

Азъ самичѣкъ, когато изучавахъ закона, не се рѣшавяхъ да опрѣдѣля частта, която трѣбва да остане като фиксиранъ данѣкъ, и частта, която трѣбва да се размѣта. Прѣдъ моитѣ очи, на всѣки начинъ, бѣше фактътъ, който при първото четене особено много се изтъкна отъ нѣкои г. г. оратори, за несправедливостта, която произлиза отъ размѣтането на едно голѣмо количество — 17.300.000 л. — върху данѣкоплатцитѣ и което количество се разхвърля въз основа на извѣстни данни не толкова справедливи или въз основа на данни, които сѣ, може би, и по нѣкой пътъ случайни, а особено

споредъ опрѣдѣленіята на стария, сегашния законъ, дѣто се оставаше просторъ на разни съображения, на размѣтателнитѣ комисии да могатъ, по единъ или другъ начинъ, безъ да даватъ отчетъ даже, да кажатъ: ние слагаме върху една община такъвъ данѣкъ, а върху друга иначевъ данѣкъ. Цѣльта бѣше, слѣдователно, онова, което има да се разпрѣдѣля въз основа на несправедливи, може би, данни — които данни не можемъ да ги замѣнимъ съ други, защото не сѣществуватъ такива у насъ, — да се намали доколкото е възможно по-малко размѣтателнитѣ дѣлъ: вмѣсто да имаме да разпрѣдѣлимъ върху 34.000.000 напр. декари земя 17.300.000 л., които се прѣдвиждатъ въ нашия бюджетъ по даннитѣ на онѣзи години, даннитѣ за десетъчнитѣ години, и въ които данни всички едногласно признаватъ, че има много несправедливости — вмѣсто да дѣлимъ, слѣдователно, 17.300.000 л. върху 34.000.000 декари, по тази само мѣрка азъ мислѣхъ, че ще направя нѣщо по-добро, ако мога да раздѣля така 10.000.000, за да смекча — понеже нѣма да прѣмахна съвсѣмъ несправедливитѣ данни — резултата съ намалението на сумата, която има да се разпрѣдѣля. Ключътъ за разпрѣдѣленіето, признавамъ, съдържа въ себе си нѣща несправедливи, но ние не можемъ да отгѣнимъ самия ключъ и да го замѣнимъ съ другъ; обаче, ако намалимъ сумата и по сѣщия ключъ дѣлимъ, сѣ пакъ ще приближимъ повече къмъ справедливостта. Това е основната мисль на закона. Има прѣдложение и прѣдстоеше да се рѣши тукъ, напр. половината на този данѣкъ да може да се размѣта споредъ даннитѣ отъ десетъчнитѣ години. Но когато ще имаме да опрѣдѣляваме частта, която ще има да се фиксира, трѣбваше да вземемъ прѣдъ видъ още едно нѣщо. Трѣбваше да вземемъ прѣдъ видъ, че данѣкътъ, който ще дойде, фиксиранитѣ данѣкъ, да не бѣде много по-голѣмъ отъ данѣка, който може да понесе една земя най-долна, най-малко доходна въ Княжеството. Ако се вземѣше, слѣдователно частта, която ще се фиксира, и ако бѣше се получилъ единъ фиксиранъ дѣлъ отъ 25 ст. напр., трѣбваше да се види, дали въ Княжеството има земи, които могатъ да понесатъ този данѣкъ 25 ст., като най-малѣкъ, като се има прѣдъ видъ невенуалната възможностъ да се прибави още $\frac{1}{2}$, 1 или 2 стотинки като размѣтателенъ данѣкъ. Това нѣщо ме ръководѣше, когато изучавахъ тѣзи данни, които имаме и които сега се намиратъ между народнитѣ прѣдставители, да видя, може ли такава мѣрка да се тури. И азъ казахъ, че не може, и оставихъ настрана мисльта, половината отъ поземелния данѣкъ да бѣде фиксиранъ. Колебавъ се за $\frac{1}{3}$ и $\frac{2}{3}$ и се установихъ на послѣдния размѣръ. Слѣдователно, ако вземемъ $\frac{2}{3}$, приблизително 7.000.000 да се разхвърлятъ като фиксиранъ данѣкъ, казахъ ви, че прѣдположенията ми сѣ, че ще се падне между 17—18 ст. на декаръ. Ако прѣгледате размѣтането, което сѣществувало сега у насъ, ще видите, че въ околии и села съвсѣмъ

балканисти — у насъ се говорѣше, напр., за Троянската околия, по азъ взимахъ винаги като образецъ Босилеградската и ти ми служеше като мѣрило и мисли, че Босилеградската околия е подолна по производство отъ Троянската, — за Босилеградската околия, напр., фиксиранъ данѣкъ 17 ст. не е голѣмъ, дори когато се прибавятъ 2-3 стотинки на декаръ като размѣтателна частъ. Сега-засега тѣ плащатъ 21, 22 до 23 ст. най-малко на декаръ. Има по-голѣми, разбира се, но азъ голѣмѣтъ не казвамъ, а най-малкиѣ вземамъ прѣдъ видъ. Отъ друга страна, ако се вземе това количество, 17—18 ст., и прибавимъ, напр., една частъ отъ размѣтателния дѣлъ, да дойдемъ до 20 ст. на декаръ, то би значило отъ декаръ да се очаква единъ чистъ приходъ отъ 2 л. на декаръ, за да бждемъ горѣ-долу въ границитѣ на 10%, като десетѣка. Сега въпросътъ е, дали има ниви, които да даватъ по-малко отъ 2 л. на декаръ.

В. Статковъ: Ако даватъ по-малко, не трѣбва и да се работятъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ поставихъ въпроса така: дали ще има такива земи, които даватъ по-малко отъ 2 л. на декаръ, и заслужаватъ ли ония, които не даватъ тоя приходъ, тѣ да се работятъ, заслужаватъ ли тѣ въобще да се стопанисватъ? Ако ще заставиме хората да поддържатъ, да работятъ земи, които имъ носи само врѣди, тогава цѣлѣта, разбира се, на закона ще бжде да ги прѣсели къмъ това нѣщо да го направятъ по-скоро. Слѣдователно, азъ се установявамъ и мисля, че сме приближени къмъ справедливостта, ако поддържаме разпрѣдѣлението на $\frac{2}{3}$ части или около 7.000.000 л. като фиксиранъ дѣлъ отъ поземелния данѣкъ.

Сега нѣкои господа говориха много за разпрѣдѣлението на категории и за несправедливостта, която произлиза отъ обстоятелството, че имаме единъ фиксиранъ данѣкъ. Тѣхна милостъ раздѣлятъ въпроса, или, по-добрѣ да кажа, данѣка. Тѣ сѣятъ като че ли има два данѣка: единъ — фиксиранъ и другъ — размѣтателенъ и като че ли тѣзи данѣци отдѣлно ще се събиратъ. Трѣбва да се знае, че данѣкътъ си остава и запабрѣдъ единъ; данѣкътъ си остава общъ върху дохода отъ земята, само начинътъ за разпрѣдѣлението му се измѣнява; понеже нѣмаме пужнитѣ здрави основи да го разпрѣдѣлимъ справедливо, ние го дѣлимъ на два; но единиятъ се донѣлва съ другия и, слѣдователно, този, който има да плаща данѣкъ 17 ст., нѣма да остави съсѣда си до него, който ще има много по-добра земя, да плаща 17 ст., а на тоя ще се наѣне нѣщо повече отъ размѣтателния дѣлъ, та неговиятъ съсѣдъ, който има два пѣти по-добра земя, ще плаща два пѣти по-голѣмъ размѣтателенъ дѣлъ. Ние не отмиѣняваме опази частъ на сегашния законъ, споредъ който населението само си разпрѣдѣля пакъ данѣка. Населението само за всѣка об-

щина разпрѣдѣля категориитѣ, а ние опрѣдѣляме, че три категории може да има, а тѣ може да направятъ 4 или 5. Ще взематъ този размѣтателенъ дѣлъ и ще взематъ прѣдъ видъ дѣствителната земя, която е обложена единъ пѣтъ съ фиксиранъ данѣкъ, може ли да се прибави нѣщо и колко. А другото ще трѣбва, споредъ категориитѣ на земитѣ, да се разхвърли данѣкътъ и тогава ще излѣзе поземелниятъ данѣкъ тѣй, както го имаме сега. Да се дѣлятъ категории за фиксирания дѣлъ, то е сѣщо то да се върнемъ на старото. Тогава нѣма защо да искаме тази фиксирана частъ. Фиксираниятъ дѣлъ ще има и тази добрина, да намали отдѣлнитѣ части на данѣкоплатцитѣ; защото измѣрването, което правимъ сега, азъ го казахъ и при първото четене на закона, ние очакваме, че ще донесе утолѣмение съ около 20% най-малко — смѣтката може да не бжде права, може да бждемъ прѣкалени въ нашитѣ очаквания — ще донесе увеличение около 20% въ обработваемата, облагатата земя. И единъ отъ ораторитѣ, не помня кой бѣше, много добрѣ изтъкна, че по никой начинъ не ще сж малкиѣ земледѣлци, които ще се обрѣмениятъ съ това, а това ще стане, безъ съмнѣние, за по-крупнитѣ земледѣлци, които поради голѣмината на земята, може би безъ да го искатъ, сж принудени нѣкой пѣтъ да деклариратъ непразното число на декаритѣ. Слѣдователно, колкото повече се утолѣмява облагатата земя, толкова повече се облекчава данѣкътъ, и ако се откриятъ 20%, които прѣдставляватъ 7.000.000 декара, това ще помогне да се облекчи въобще данѣкътъ за всички, а ако отиде откриването на необложени земи още по-нагорѣ, може да спадне фиксираниятъ дѣлъ до 14—15 ст. на декаръ.

Сега, има едно реално прѣдложение, направено, ми се струва, отъ уважаемия г. Такевъ. Той иска $\frac{1}{3}$ частъ отъ поземелния общъ данѣкъ да се разпрѣдѣли като фиксиранъ дѣлъ. Г-да прѣдставители! Съ една петина нищо не може да се помогне и, ако ще бжде една петина, казвамъ ви, по-хубаво да не правимъ нищо. Размѣтателниятъ дѣлъ тогава ще бжде, вмѣсто 17.300.000, около 14.000.000; облекчението въ размѣтателната частъ ще бжде тогава около 3.000.000 л. Това не ми се вижда достатъчно. Заради туй азъ бихъ молилъ, г-да прѣдставители, или да приемете $\frac{2}{3}$, или, ако не приемате, азъ ви казвамъ какво ще правимъ: ще гласуваме само оня членъ, който се отнася за събирането данѣка прѣвъ текущата година, и работата ще се свърши.

И. Гешовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ говорихъ при първото четене на този законопроектъ и сега за излишно считамъ да повтарямъ ония аргументи, които тогава приведохъ, за да ви докажа, че г. министърътъ е прибързалъ съ този законопроектъ и че той, и да докара дори извѣстна справедливостъ въ разпрѣдѣлението на тоя главенъ нашъ прѣкъ данѣкъ въ нѣкои случаи, въ много

случай, обаче, ще направи тоя данък много по-несправедливъ и ще го направи такъвъ именно за нашата най-бѣдна земеделческа класа, оная именно, която живѣе по планинскитѣ мѣста. Това бѣше тогава моето убѣждение, то си остава и днесъ слѣдъ рѣшитѣ, които се произнесоха, слѣдъ запитата, която направи на тоя законопроектъ сега г. Министерътъ на Финанситѣ.

На всички г. г. народни прѣдставители трѣбва да е направило впечатление грижливото отбѣгване на г. министра да отговори на справедливитѣ натѣквания на г. Гимиджийски за пасищата. Ни дума не каза той за тѣхъ. Говори само за нивитѣ и положи въпроса: има ли ниви, които докарватъ у насъ по-малко отъ 2 л. приходъ.

Я. Забунувъ: Много!

И. Гешовъ: Г-не министре! Ще Ви докажа отъ тоя тефтеръ именно, който сте донесли отъ министерството, че ако сѣдимъ по мнѣнията на комиситѣ, които сж размѣтали досега нашия поземеленъ налогъ, трѣбва да има такива ниви. Ще Ви докажа още, че има хиляди и стотини хиляди декари пасища, които сега се облагатъ съ много малъкъ данъкъ и които, споредъ Вашия законопроектъ, ще се облажатъ съ единъ данъкъ отъ 18—19 ст. на декаръ.

И най-напрѣдъ нека почна отъ тия 17—18 ст., които ми се видятъ не право прѣсмѣтнати отъ г. министра. Забѣлѣжете, г-да прѣдставители, че самъ г. министърътъ казва, че имаме 34.000.000 декара земя.

Н. Цановъ: По 20 ст. иде.

И. Гешовъ: Точно по 20 ст. на декаръ иде. На 34.000.000 декари имаме $17\frac{1}{2}$ милиона данъкъ, слѣдователно на декаръ иде по 50 ст. и нѣщо и, слѣдователно, на $\frac{2}{5}$ идатъ 20 ст., а не 17 или 18 ст.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Гешовъ! 34 и 20% правятъ 40.000.000 декари; раздѣлѣте ги на 7.000.000 и ще добиете резултата.

Н. Цановъ: Г-нъ министърътъ смѣта, че ще се увеличи земата.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ ви заявихъ това отъ самото начало

И. Гешовъ: Ще се увеличи! Ама и правителството въ 1899 г., което прокара десетъка, надѣваше се, че ще получи 40.000.000 л. Колко се получи, г-нъ министре? Защо си правите отсега такива смѣтки, когато нищо не Ви оправдава да мислите, че това ново измѣрване ще даде 20% увеличение на обработваемата земя? Не сте Виѣ, които ще мѣрите, а ще мѣрятъ хора, които ще бждатъ хванати врѣменно и които ще бждатъ изложени на изкушения, каквото стана и съ контролоритѣ

по събирането на десетъка. Това недѣйте забравя. Слѣдователно, 20 ст., менѣ ми се струва, ще е, и тая база трѣбва да вземемъ. Сега, щомъ е 20 ст. фиксираниятъ данъкъ, ще се каже, че съ 20 ст. ще се облажатъ пасищата, защото и въ параграфъ 20 на Вашия законопроектъ е казано, че слѣдъ всичко това комисията опрѣдѣля размѣра на размѣтателния данъкъ, съ който трѣбва да се облажи всѣки декаръ отъ всѣко качество и категория, като се има прѣдъ видъ, че пасищата и пустующитѣ земи се освобождаватъ отъ размѣтателенъ данъкъ. Слѣдователно, пасищата и пустующитѣ земи, както и ония, твърдѣ малоодоходни планински ниви, за които говориха и г. Юрданъ Теодоровъ, и г. Гимиджийски, ще се облажатъ най-малко съ 20 ст. Сега питамъ: това право ли е, когато тукъ, споредъ една забѣлѣжка, има у насъ въ планинскитѣ околии хиляди и хиляди декари пасища, които съ по 1 ст. се облагатъ? Има други, които съ по 2 ст., съ по 3 ст. се облагатъ; но много има, които съ по 1 и 2 ст. се облагатъ. На тоя въпросъ, г-нъ министре, не благоволихте да отговорите и, ми се струва, че на него най-много трѣбва да отговорите, защото това сж най-малоодоходнитѣ земи, и понеже туряте за основа 20 ст., трѣбва да ни убѣдите, че тия земи могатъ да плащатъ тоя данъкъ. Послѣ и за нивитѣ. Нека не отиваме много въ далечни околии; нека видимъ въ самата Софийска околия какво става. Въ Софийската околия, г-да народни прѣдставители, има нѣколко села, които иматъ пета категория ниви съ по 10 ст. обложени; въ Орханиската, въ Тетевенската, въ Троянската, Габровската има пакъ отъ пета категория земи, които сж тава сжщо обложени съ по 10—12 ст. Въ Софийската околия — сега не мога да намѣря селото — ми се струва, бѣше с. Курило — три категории земи дори съ 12 ст. сж обложени. Е, моли ви се, при тия факти, които не другъ, а самата Ваша вѣдомостъ дава, може ли да говоримъ за едно справедливо разпрѣдѣление, като обложимъ тия земи съ 20 ст.?

Министъръ М. Сарафовъ: Ние ви даваме всички данни съ този тефтеръ; ние ви казваме, че несправедливо е сегашното разпрѣдѣление.

И. Гешовъ: Г-нъ министре! Мислите ли, че тия пасища и тия земи отъ пета категория, които сж обложени тукъ съ по 1—12 ст., щѣха да се облажатъ съ тоя данакъ, ако можеха да дадатъ нѣщо повече? Тѣ не могатъ да дадатъ повече и именно затова сж обложени съ толкова. Ама докажете това, моли Ви се!

Н. Шивачевъ: Има съ хиляди пасища, които ще напуснатъ.

И. Гешовъ: Азъ не мога да разбера, какъ може да има народни прѣдставители, които да твърдятъ, че съ тоя законопроектъ дѣйствително ще се докара едно по-равномѣрно разпрѣдѣление на данъка.

И на какво се основават тия, които говорят, че едно по-справедливо разпрѣдѣление ще стане и дори за полскитѣ имоти? Отъ това, че цѣла да се разпрѣдѣли отново тая частъ отъ данѣка, който въ законопроекта се нарича „размѣтателенъ“? Какви сж сега основанията, които ще се взематъ въ това разпрѣдѣление? Пакъ сжщитѣ, които бѣха и въ закона отъ 1894 лѣто, които сж и въ закона на покойния Каравеловъ отъ 1901 г. Слѣдователно, азъ не виждамъ, че тази справедливостъ, за която говорятъ, ще може да се докара.

Каза ни г. министърътъ едно нѣщо, което не можахъ да разбѣра добръ. Каза ни, че въ старитѣ закони — именно той правѣше алюзия на закона на покойния Каравеловъ — имало такива основания, които давали голѣмъ просторъ на комисаритѣ при разпрѣдѣлението на данѣка. Но, ми се струва, тия основания бѣха много справедливи. Между другитѣ, имаше и това: мѣстоположението на общината близо ли е до желѣзницата или не, защото не е само производството, както казахъ и въ рѣчьта си при първото четене, което трѣбва да служи за мѣрило. Производството въ една околия, която е далечъ отъ желѣзницата, може да бѣде равно на производството на една околия, която е близо до желѣзницата, но цѣнитѣ не сж еднакви и, слѣдователно, и данѣкътъ не трѣбва да бѣде еднакъвъ. Затова разпрѣдѣлението трѣбва да бѣде друго и затова отхвърлянето на такива основания считамъ не за едно прѣимущество, а, напротивъ, за едно влошаване на този законъ.

И по всички тия причини азъ пакъ мисля, че г. министърътъ ще направи добръ да не настоява на тоя чл. 4, както той настоява. Менѣ ми се струва, че такова нѣщо, каквото г. Шивачевъ прѣдложи, и, въ най-краенъ случай, прѣдложението на г. Такева непрѣмѣнно трѣбва да се приеме. Въ нѣкои случаи може да има едно малко облекчение, но ще има отегчаване на данѣчния товаръ на населението въ най-бѣднитѣ околии. Ще имате голѣми главоболия и пакъ тази справедливостъ, която гоните, нѣма да постигнете.

Докладчикъ П. Шоповъ: Гда народни прѣдставители! Колкото се касае до сумата $\frac{2}{5}$, която да служи като сума за фиксирането на извѣстенъ данѣкъ, менѣ ни най-малко не ме плаши. Трѣбва да призная, че отъ тефтера, който г. Гешовъ има, и азъ имамъ нѣколко изводи, отъ които ще се установи до каква висока несправедливостъ е ставало размѣтането на данѣка, както е сега. Азъ имамъ цифри отъ Айтоско, Бургазко, Балчишко, Разградско и Русенско. Колкото се касае до Айтоската околия, ще ви кажа за селата, които познавамъ. Тѣ сж села, дѣто се раждатъ само камѣни и нищо друго. Село Каравелиеръ, къдѣто има нѣколко парчета ниви и не може да се оре, камѣкъ и сипей е само, плаща 53 ст. на декаръ; с. Кавакъмакле, пакъ Айтоска околия, къдѣто кило то или декарътъ се дава отъ 80—100—150 л., плаща 67 ст.;

с. Бояларъ, дѣто абсолютно нищо не се ражда, плаща 83 ст. Въ Бургазката околия с. Сжзлж-къой плаща 1 л. Въ Балчишката околия с. Калфа-къой плаща 11 ст.; с. Кара-насаръ плаща $12\frac{1}{2}$ ст. Въ Разградската околия плащатъ: с. Калово 1 л.; с. Узунъ-аланъ 1 л. и 5 ст., а с. Батембергъ 1 л. и 25 ст.

Колкото се касае до въпроса за пасищата, тамъ още може да се спори. И азъ въ туй отношение съмъ съгласенъ съ г. Гешова и, понеже ние приемаме този законъ, азъ бихъ помолилъ г. министра поне на трето четене да направи нѣщо.

А колкото се касае до фиксирания данѣкъ, менѣ ми се струва, че нѣма да се види твърдѣ много, ако ние го разхвърлимъ тѣй, както е прокаранъ въ законопроекта, т. е. $\frac{2}{5}$ отъ цѣлия окладъ, защото съ него нѣма да направимъ увеличение, но едно справедливо размѣтане. А сега $\frac{1}{5}$ ако приемемъ, то е равносилно да не приемемъ нищо и да нѣма фиксиранъ данѣкъ и по-добръ е, както каза г. министърътъ, да се откажемъ отъ всѣкаквъ фиксиранъ данѣкъ. Азъ въ комисията поддържамъ не $\frac{2}{5}$, а нѣщо повече: $\frac{1}{2}$ да разхвърлимъ.

Ю. Теодоровъ: А вашитѣ пасища, кажете, колко плащатъ?

А. Славчовъ: Гда народни прѣдставители Всичко тукъ се отнася до въпроса за фиксирания данѣкъ, който едни го намиратъ за справедливъ, а други за несправедливъ. За фиксирания данѣкъ, който опрѣдѣля $\frac{2}{5}$, нѣкои отъ пашиитѣ другари се произнесоха противъ, даже като наведоха нѣкои примѣри, че нѣкои мѣста и 5 ст. плащали на декаръ. Тѣзи приятели трѣбва да иматъ прѣдъ видъ едно нѣщо, че законътъ е давалъ право на общинитѣ, всѣка да си разпрѣдѣли на нѣколко категории земята, не на 5 и на 25, ако обича, защото въ закона се казва: не по-малко отъ три категории; нека иматъ прѣдъ видъ тѣзи господа, че ако въ нѣкои землища е имало земи, които сж давали само 5 ст., имало е и такива, които сж плащали 1 л. въ сжщитѣ общини; нека тѣзи приятели взематъ общитѣ бюджети на общинитѣ и пространството на земитѣ и ще видятъ, че не 5 ст., но има общини, които плащатъ 1 л., а говорятъ така, само за да заблуждаватъ тукъ хората. Г-нъ Цецовъ, дѣто казва, че въ балкански нѣкои мѣста имало мѣста за по 3 ст., за тѣхъ да не се опасява толкова много. И ето защо. Защото тѣ сж толкова малко, щото не се дѣлятъ и на декари, а се дѣлятъ на лехички, на арове, на 50 ара, на 100 ара. Такива сж нивитѣ, за които говори г. Цецовъ. Тѣ не съставляватъ тази частъ отъ земята. Нека има прѣдъ видъ г. Цецовъ още, че въ балканскитѣ мѣста има такива мѣста, които сж по-хубави даже отъ полскитѣ. Въ много случаи има производства въ балканскитѣ мѣста, които прѣвъзхождатъ полскитѣ; напр., балканскитѣ овесъ прѣвъзхожда полския.

И. Цецовъ: Тогава елате въ балкана да работите!

А. Славчовъ: Моля Ви се. — Нека има прѣдъ видъ г. Пецовъ, че единствени сж балканскитѣ ливади, които прѣвзхождатъ полскитѣ, защото за тѣхъ нѣма нито суша, нито нищо.

И. Пецовъ: И тѣ хранятъ България!

А. Славчовъ: Колкото дѣто казватъ, че водитѣ отвлечали мѣстата, нещастията сж и въ полскитѣ мѣста. Нека ми позволи г. Пецовъ да му кажа, че отъ наводнението прѣзъ 1897 г., колкото пострадаха полскитѣ мѣста, три пѣти по-малко пострадаха балканскитѣ мѣста.

И. Пецовъ: Ще взема пакъ думата.

Министъръ М. Сарафовъ: Ама, г-нъ Пецовъ, оставѣте да се свърши тая работа.

А. Славчовъ: Дѣто казватъ нѣкои, че нѣмало да се откриятъ нови земи или че не могло да се измѣрятъ справедливо, много се лъжатъ, защото вредъ, въ всички окрѣзи имаше специални курсове, издѣржаха экзаментъ, практикуваха и, докато не докаже всѣки единъ, че може да върши, не му дадоха удостоверение, и нивитѣ, които се мѣрятъ сега, бждѣте увѣрени, че ако допуснемъ, че може да стане една грѣшка 5%, когато сега най-голѣмата е 30%, и по никакъвъ начинъ да не допускаме, че ще бжде по-малко отъ 10 милиона декара. Повече, слѣдователно, ако вземемъ да ги изкарваме въ общи оълади тѣзи 10 милиона, бждѣте увѣрени, че пропорционално фиксиранитѣ данѣкъ пакъ ще се намали на 3 ст. и надолу. Единственото нѣщо е, че тегне повече на тѣзи, които сж укривали имотитѣ си.

Споредъ мене трѣбва да се приеме това, както е въ закона.

Д. Колевъ: Г-да народни прѣдставители! Ако взехъ втори пѣтъ думата, то я взехъ именно, за да възразя на нѣкои господа, които укоряваха законопроекта. Г-нъ Гешовъ и г. Шоповъ възстанаха, щото да се не облагатъ иди да се облагатъ, но свършено съ малѣкъ данѣкъ, пасищата и пустующитѣ земи, като се силаваше г. Гешовъ на една статистика за Троянската околия. Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ ималъ случай да влѣза въ комисии при размѣтането на този данѣкъ и знаа въ тия комисии какви хора влизатъ и какъ се размѣтатъ данѣцитѣ въ общинскитѣ управления. Въ тѣхъ въобще влизатъ хора, които сж по-сѣстотелни и които иматъ пасища. Я помислѣте вие въ България колко пасища има отъ дребна собственостъ. Сѣ сж крупни пасищата. Тѣ се опасаватъ, че ще се обложатъ съ голѣмъ данѣкъ. Да ме пропавате, ще кажа една дума, безъ докачение, но тукъ вие се мѣчите да обложите пасищата съ данѣкъ, както облагатъ адвокатитѣ съ данѣкъ. Азъ лѣтосъ имахъ случай да гледамъ какъ подаваха декларация за данѣка на единъ адвокатъ, 400 л.

годишно, но благодарение, че има контролна комисиия, която провѣрѣва и облага съ по-голѣмъ данѣкъ — 1.000 л. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Кой е той?) Нѣма да кажа. Азъ въобще примѣръ ви навеждамъ. Сѣщото е и съ данѣка за пасищата. И тамъ влизатъ отъ общинския съветъ ония лица, които иматъ крупни пасища. Такива пасища, за които се силаватъ нѣкои господа на статистиката за Троянската околия, тѣ сж малко — въ едно село 5 или 10 декара, или ги има, или ги нѣма. И тѣ сж свършено пустующи земи и хитъ не трѣбва да ги облагатъ даже. Инакъ, които сж голѣми пасища, да се оставятъ да се облагатъ съ една стотинка, то ще бжде несправедливо. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Тѣ сж държавни.) Тѣ сж държавни. Има и частни пасища, които донасятъ много голѣмъ приходъ на декаръ. Азъ съмъ ималъ случай да знаа. Значи, бѣдното население тукъ нѣма да плаща, а ще плащатъ пакъ ония, които иматъ крупни пасища. Затуй азъ съмъ на мнѣние да остане параграфътъ тѣй, както е редактиранъ въ проекта.

П. Вѣжаровъ: Г-да народни прѣдставители! Самиятъ законъ за поземелния налогъ е повече отъ несѣстоятеленъ; този законъ е отживѣлъ своя вѣкъ, и всички ония, които искатъ да живѣятъ и да се трангузятъ на гърба на обѣднѣлия вече земледелецъ, само тѣ въ сѣщностъ ще поддѣржатъ тази система на облагане, каквато е сега въ България. Безспорно е, че въ България има мѣстности, особено въ планинскитѣ мѣста, дѣто нито нивитѣ, нито ливадитѣ даватъ нѣкакъвъ доходъ на своитѣ стопани (Обаждатъ се: Не е вѣрно!) и тѣхнитѣ трудове отиватъ напразно, но тѣ ги работятъ, както казватъ тѣ, „за лудо работи, за лудо не сѣди“. И дѣйствително е така, г-да народни прѣдставители. Вземѣте, за примѣръ, Трънската околия. Въ нея абсолютно пограничните села и планинскитѣ мѣста нѣматъ нито нива, нито ливада, която би дала каква да било доходностъ на своя стопанинъ. Той нѣма какво друго да прави, освѣнъ да работи напразно. Щомъ е това така, казвамъ, и щомъ се признава даже отъ официалното мѣсто, че Трънската околия, която е повече планинска, и, отъ друга страна, погранична и вѣчно гладуца, азъ мисля, че вие ще извършите единъ справедливъ актъ, ако постановите, щото жителитѣ отъ пограничните села и отъ планинскитѣ мѣстности въ България да бждатъ освободени отъ всѣкакъвъ поземеленъ налогъ. (Отъ дѣсницата: О-хо-о!) Въ такава смисълъ азъ правя прѣдложение така. (Отъ дѣсницата: Той не говори сериозно.) Искате ли, г-да, да ви приказвамъ много? Ако обичате, продължавайте да ме апострофирате.

С. Ицковъ: (Го апострофира.)

П. Вѣжаровъ: Вие може да не схващате, г-нъ Ицковъ; Вие сте много ограниченъ въ своя

разсждѣкъ. Идѣте да видите, че на вѣтъра работятъ.

С. Ицковъ: Зная.

П. Вжжаровъ: Може да мислишъ, че знаешъ. Казвамъ, къмъ чл. 4 да се прибави слѣдующата забѣлѣжка: „Ниви и ливади въ пограничните села и планински мѣстности се освобождаватъ отъ налогъ.“ Азъ моля народното прѣдставителство да приеме това мое прѣдложение. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Особено за Трънската околия.) Вие можете да разсждавате по-нататѣкъ както искате.

П. Марковъ: И азъ съмъ отъ такова планинско мѣсто, но това не е вѣрно.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Вжжаровъ, недѣйте се смущава. Продължавайте.

П. Вжжаровъ: Азъ съмъ напълно спокоенъ; моята съвѣсть е чиста. Тия, които възставатъ, сж гузни.

Докладчикъ П. Шоповъ: Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че, колкото се отнася въпросътъ до пасищата, ние можемъ да споримъ до довечера и нѣма да дойдемъ до едно правилно заключение. Азъ бихъ молилъ да се вотира сега този членъ отъ закона и, понеже има трето четене, ще обсъдимъ въпроса, колкото се отнася до облагането на пасищата, дали да ги освободимъ или да ги обложимъ съ фиксиранъ или размѣтателенъ данѣкъ, и тогава ще излѣземъ отъ сегашното положение.

А. Самоковлийски: Съвършено вѣрно.

Докладчикъ П. Шоповъ: Сега да дебатирате по този въпросъ, менѣ ми се струва, че е съвършено излишно. Азъ, като докладчикъ на комисията, ви правя тая декларация и вѣрвамъ, че и вие всички ще се съгласите да намѣримъ послѣ единъ modus, колкото се отнася до пасищата. Сега да вотираме и подиръ да размислимъ. Азъ бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които биха желали да говорятъ по този въпросъ, да се откажатъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! Има четирма души записани: на първо мѣсто г. Теодоровъ, на второ мѣсто г. Драгиевъ, на трето мѣсто г. Забуновъ и най-послѣ г. Христовъ. Ако господата ще говорятъ, то се знае, че не може, понеже оставатъ 10 минути до 12 ч., а да оставимъ подиръ обѣдъ точно въ 2 ч.

Т. Теодоровъ: И азъ ще говоря, непрѣмѣнно повече.

Ю. Теодоровъ: И азъ ще говоря.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тогава точно въ 2 ч.

Вдигамъ засѣданието.

(Слѣдъ пладнѣ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Г-нъ Теодоръ Теодоровъ има думата.

К. Досевъ: Азъ имамъ да направя едно заявление.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Заявления сега не може да се правятъ. Г-нъ Теодоровъ има думата. Прѣкъснахме засѣданието прѣди пладнѣ, като казахме, че има 4 души да говорятъ. Сега има думата г. Теодоровъ.

К. Досевъ: Именно по този поводъ. Г-да народни прѣдставители! Съгласно правилника, на запитванията министритѣ сж длѣжни да отговарятъ най-късно слѣдъ 10 дена.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Въ правилника е казано, че на всѣко едно запитване министрътъ трѣбва да отговори вътрѣ въ 10 дена; послѣ, Народното Събрание взе едно рѣшение да опрѣдѣлимъ четвъртъкъ за отговори на запитвания, но снощи, прѣдъ видъ на късното врѣме, Народното Събрание рѣши да продължава друга работа и, бждѣте увѣрени, до края на сесията ще намѣримъ врѣме за да свършимъ тѣзи запитвания.

К. Досевъ: Лобрѣ. Тогава питамъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи: кога мисли да отговори на моето запитване и да се свърши?

Министръ А. Людскановъ: Щомъ като се постави на дневенъ редъ, азъ ще отговори. Азъ всѣкога тукъ отъ два мѣсеца насамъ ида подготвенъ.

К. Досевъ: Снощи не се е рѣшавало да се отмѣни рѣшението за четвъртъкъ. Снощи е билъ нареденъ дневниятъ редъ, прѣдшествующъ запитванията. Така щото, азъ мисли, че почитаемото прѣдседателство трѣбва да държи смѣтка за рѣшенията на Народното Събрание. Ако ли Народното Събрание желае да рѣши никога да се не отговори на запитванията, тогава нѣма, освѣнъ да се вземе такова рѣшение; но поне пека не ни оставятъ въ надежда, че ще ни се отговори на запитванията. Азъ 5 мѣсеца чакамъ да ми се отговори на запитването, а не 5, 10, 20 дена. Ето защо азъ съмъ въ правото си да настоявамъ да питамъ, кога ще ми се отговори.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ако не губимъ врѣме, както сега, бждѣте увѣрени до края на сесията ще се отговори на всички.

К. Досевъ: Туй не е извинение. Азъ искамъ на основание правилника да ми се отговори. (Нѣкой отъ дѣсницата: Вчера е рѣшено.) Вие трѣбва да се ръководите по правилника! Нѣма ли правилникъ, нѣма да има и редъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Съгласно правилника, вчера се взе рѣшение, съ което се опрѣдѣли този дневенъ редъ. И по тоя дневенъ редъ има шестима да говорятъ.

К. Досевъ: Опрѣдѣлено е съ рѣшение на Народното Събрание: въ четвъртъкъ да бъдатъ отговоритѣ на интерпелациитѣ.

И. Вобековъ: Правилникътъ това не казва.

К. Досевъ: Днешниятъ дневенъ редъ е само за прѣди обѣдъ. А за подиръ обѣдъ — азъ искамъ да се почитатъ нашитѣ права.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Почитатъ се.

К. Досевъ: 5 мѣсеца чакамъ отговоръ.

Д. Цанковъ: Нека да питаме Народното Събрание.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще има време да Ви се отговори, само ако се не говори по този начинъ. Сега се изгуби $\frac{1}{2}$ часъ.

Д-ръ Г. Гаговъ: Да се гласува, да видимъ дали трѣба да се занимаваме по запитвания за стригане гривата на конетѣ.

К. Досевъ: Ако иска, утрѣ г. министърътъ да ми отговори.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ прѣди нѣколко дни казахъ на г. г. народнитѣ прѣдставители на кои проекти настоявамъ да се прокаратъ. Ако ги прокараме, имамъ намѣрение да прѣдложа, може би, въ сѣбота да нѣмаме прошения и въ недѣля сѣщо да работимъ и въ понедѣлникъ да свършимъ.

К. Досевъ: Г-нъ министре! Нѣмамъ желание да бързамъ на бързата работа. Желая да ми се каже, кога ще ми се отговори. Ако вземахъ думата, вземахъ я само, за да констатирамъ, че днесъ бѣше день за запитвания. И понеже искате днесъ да слѣдвате другъ дневенъ редъ, нека ми се отговори днесъ-утрѣ, или други день, но нека ми се каже, кога ще ми се отговори.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ Ви казахъ. Надѣя се въ понедѣлникъ да Ви се отговори.

К. Досевъ: Туй не е отговоръ, г-нъ министре, и въ понедѣлникъ може сѣщото да ми кажете. Азъ си запазвамъ правото: утрѣ, прѣди да се започне засѣданието, искамъ да ми се отговори.

П. Пешевъ: Азъ ще моля уважаемия г. Министъръ-Прѣдседателъ да помоли г. Министра на Войната да отговори на моето питане, което направихъ прѣди три недѣли, относительно лѣкаритѣ,

които сж взети въ школата на запаснитѣ подпоручици; да ми се отговори на това питане, което и г. Такевъ повтори.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Утрѣ може да имате отговоръ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Прѣдседателството ще направи едно съобщение. Съ едно писмо Министърътъ на Обществениятъ Стради иска единъ свръхсметенъ кредитъ. Съобщава се това на г. г. народнитѣ прѣдставители.

К. Мирски: Защо е и колко?

Г. Кирковъ: Азъ искамъ думата по дневния редъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Туй се свърши.

Г. Кирковъ: Не се е свършило. Прѣди всичко, азъ искамъ да констатирамъ слѣдующето. По личното желание на г. Министъръ-Прѣдседателя и по съгласието на по-големата частъ отъ опозицията и болшинството, безъ съмнѣние, съгласихъ се и азъ да се отклонимъ отъ правилника и назначимъ запитванията за четвъртъкъ. Това го приехме съ общо съгласие. Днесъ забѣлѣзвамъ обаче, че това общо съгласие отново се нарушава и отъ г. Вобекова чувамъ, че това не било по правилника. Между туй, именно правилникътъ не се изпълнява. Ако искаме да се придържаме строго о правилника, ние нѣмаме прѣди всичко да допуснемъ да стане подобна една игра, а на всѣко запитване трѣбваше да ни се дава отговоръ въ 10 дена. Но, казвамъ, съ общо съгласие, и опозиционнитѣ групи допуснахме да вземемъ онуй рѣшение, за да ви дадемъ доказателство, че не искаме да прѣчимъ на вашата работа. Искаме въ всѣко отношение да върви работата бързо, затова допуснахме едно отклонение. И ние стоимъ 6 мѣсеца и чакаме отговоръ на нашитѣ запитвания и тѣ се влечатъ отъ недѣля на недѣля. Позволѣте ми да ви заявя, че отъ ваша страна това е просто злоупотребление съ нашата добра воля, да не прѣчимъ на работата на Събранието.

Д. Манчовъ: Много добра воля, протакате съ мѣсеци засѣданията.

Г. Кирковъ: Това едно. Второ, снощи Народното Събрание не е рѣшило дневенъ редъ за днешното засѣдание подиръ обѣдъ. Рѣши се, за да се продължи вчерашния дневенъ редъ за днесъ прѣди обѣдъ, а за подиръ обѣдъ — ние се обадохме тогава — ще станатъ разисквания по интерпелациитѣ. Нито Народното Събрание е рѣшило, нито ние сме се отказали отъ това право да искаме отговоръ на извѣстни запитвания. Намъ ни дава правилникътъ това право. Ако за Васъ правилникътъ нищо не струва, то изхвърлѣте го и останѣте безъ правилникъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще ми позволите една малка бѣлѣжка. Никой отъ ваша страна не заяви.

Г. Кирковъ: Азъ снощи заявихъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Никой не е заявилъ; напротивъ, г. Министъръ-Прѣдседателътъ нареди новъ дневенъ редъ.

Г. Кирковъ: Г-нъ Министъръ-Прѣдседателътъ не опрѣдѣли дневния редъ; Народното Събрание нарежда дневния редъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Народното Събрание рѣшава.

Г. Кирковъ: Отмѣнихте ли рѣшението за интерпелациитѣ?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Народното Събрание прие единъ съвършено новъ дневенъ редъ. (Отъ лѣвицата: То бѣше само за сутринята.) Не се говори нито за сутринята, нито за подиръ обѣдъ.

Г. Кирковъ: Винаги се е прѣдлагалъ дневенъ редъ само за едната половина на деня.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ако искате да бъдете убѣдени, ще видите, че е нарежданъ дневенъ редъ, когато е имало прѣди обѣдъ засѣданіе и когато е имало и прѣди обѣдъ, и подиръ обѣдъ.

К. Досевъ: Вие не сте изпълнили Вашия дългъ. Четвъртъкъ бѣше денъ само за запитвания — това рѣшение на Народното Събрание не е отмѣнено. Трѣбва да говоримъ по него.

Т. Теодоровъ: По този въпросъ азъ само ще забѣлѣжа, за установяване на истината, защото и азъ бѣхъ снощи, когато се вдигна засѣданието, че по нареждането на дневния редъ г. Министъръ-Прѣдседателътъ буквално каза слѣдующето: „прѣдлагамъ за утрѣ въ 9 ч. да имаме засѣданіе и на дневенъ редъ да бѣде: второ четене закона за поземелния налогъ, послѣ, трето четене закона за тарифата, послѣ, прѣдложи се по Министерството на Вѣтрѣшнитѣ Работи законопроектътъ за българското подданство“, и тамъ се спре и Народното Събрание се произнесе само върху това: да имаме прѣди обѣдъ засѣданіе и на дневенъ редъ да бѣде това. И щомъ почнахме да се разотиваме, азъ попитахъ единъ присѣжествующъ, не помня кого: какво ще стане съ интерпелациитѣ, а той ми каза: „разумѣва се, за слѣдъ обѣдъ“. Вѣрно е, че г. Министъръ-Прѣдседателътъ не каза този дневенъ редъ, че е нито за сутринята, нито за цѣлия денъ, а буквално каза: утрѣ прѣди обѣдъ да имаме засѣданіе и туй и туй за дневенъ редъ. Има едно рѣшение отъ Събранието: интерпелациитѣ да се гледатъ не въ десетия

денъ, за да се не разбърка редътъ, а въ единъ опрѣдѣленъ денъ, само въ четвъртъкъ. Сега, азъ не съмъ противъ това: да се рѣши да се не гледатъ днесъ интерпелациитѣ — и азъ имамъ една, за която чакамъ повече отъ мѣсецъ и половина отговоръ, и ако не ми се отговори, пѣма да се сърдя; нека му мислятъ тѣзи, които не сж си изпълнили дълга, — но мисля, че трѣбва да има по този прѣдметъ едно рѣшение, защото снощи не се взе. Обикновено, вечеръ, като нареждаме дневния редъ, знаете какъ го правимъ. Снощи нищо не се каза за подиръ обѣдъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Теодоровъ! Само една дума. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателътъ каза „прѣди обѣдъ“, защото знае, че, споредъ нашия правилникъ, засѣданията ставатъ слѣдъ обѣдъ. Затуй гласуваме всѣки денъ да имаме и прѣди обѣдъ засѣданіе. Дневниятъ редъ се опрѣдѣли за цѣлия денъ, както е тукъ напечатанъ.

Т. Теодоровъ: Нищо не се каза за цѣлия денъ. Наредихме дневенъ редъ само за прѣди обѣдъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Споредъ правилника, ние въ четвъртъкъ засѣданіе пѣмаме, както знаете. И когато азъ взехъ снощи, при затварянето на засѣданието, думата, искахъ да имаме за днесъ засѣданіе, което да захване отъ 9 ч. прѣди обѣдъ, и азъ опрѣдѣлихъ дневния редъ въобще за цѣлото засѣданіе.

Т. Теодоровъ: Ама не ни казахте нищо. Азъ слушахъ много добръ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ имамъ обичай, когато искамъ да има прѣди обѣдъ отдѣленъ дневенъ редъ, да отбѣлѣзвамъ изрично: прѣди обѣдъ тоя дневенъ редъ, а подиръ обѣдъ другъ. Такова пѣщо снощи не направихъ, и нарочно, защото малко врѣме остава и искахъ гѣкой проекти непрѣмѣнно да прокараме, и мисля, че се рѣководихъ отъ желанието на господата отъ всичкитѣ страни на Камарата. Така щото, ще ви моля да сметете това, което е вчера рѣшено, като правилно рѣшено и да продължимъ второто четене на закона за поземелния налогъ.

(Дохожда г. Военниятъ Министъръ.)

П. Пешевъ: Азъ ще моля, ако е възможно, сега да повторя моето питане и да ми отговори г. Военниятъ Министъръ. Азъ мога накксо да го повтори въ двѣ думи.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ще го съобща на г. Военния Министъръ и той ще Ви отговори довечера, още днесъ.

Г. Кирковъ: Имамъ да отправя едно питане къмъ г. Министра на Войната.

Д-ръ Г. Гаговъ: Ама не е началото сега на засѣданието!

Г. Кирковъ: Ние говорѣхме по дневния редъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Ама, г-нъ Кирковъ, уважавайте и Вие правилника!

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-нъ Кирковъ! Понеже г. Военниятъ Министъръ ще отговори на края на засѣданието, запазѣте си правото да направите тогава Вашето питане. Нали искате да Ви се отговори, г. Военниятъ Министъръ ще отговори на г. Пешева и, каквото имате да кажете, запазѣте си правото за тогава или кажете му го частно.

Г. Кирковъ: Азъ съмъ направилъ питането.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Той ще отговори на края на засѣданието.

Г. Кирковъ: Тогава нѣма нужда отъ парламентъ! Позволѣте ми да мисля така. И азъ мисля, че това, което ще говоря, е отъ обществено значение.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ не казвамъ нищо противъ, моля Ви се, но не искамъ да се прѣкъсватъ разискванията по второто четене на законопроекта, защото сме въ срѣдата на засѣданието сега.

Г. Кирковъ: Практиката, която съществува, е такава, че като засѣдаваме слѣдъ обѣдъ, въ началото пакъ правимъ питания. (Отъ дѣсницата: А а а!)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Това не е право.

Г. Кирковъ: Сега даже ставаше въпросъ за дневния редъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Кирковъ! На края на засѣданието ще имате възможностъ да направите Вашето питане.

Г. Кирковъ: Искамъ да се възползувамъ отъ началото.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Това не е начало на засѣданието. Началото бѣше тази сутринъ.

Г. Кирковъ: Не е вѣрно!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Казано е въ началото или въ края на засѣданието, а туй е срѣдата на засѣданието.

Г. Кирковъ: Засѣданията, споредъ правилника, сж подиръ обѣдъ. Онова съставлява изключение.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Кирковъ! На края направѣте питането.

Г. Кирковъ: Досега щѣхъ да го направя, г-нъ прѣседателю.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ама, съгласѣте се, че ако Вие почнете, ще иматъ право и другитѣ да говорятъ.

Г. Кирковъ: Азъ имамъ за 5 минути работа. (Гласове: А а а!)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ама и другитѣ ще искатъ да говорятъ и тѣ ще кажатъ за 5 минути.

Д. Манчовъ: Потърпѣте малко — на края.

Прѣседателствующъ А. Франгя: На края на засѣданието.

Г. Кирковъ: Или ще вършимъ нѣщо сериозно, или нѣма да вършимъ. Вие единъ день рѣшавате едно, на другия день го прѣрѣшавате.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Именно, на края.

Г. Кирковъ: Вие на края като власитѣ се давите

Прѣседателствующъ А. Франгя: На края на засѣданието ще имате думата.

Г. Кирковъ: Азъ се ползувамъ отъ туй, което ми дава правилникътъ. Ако ние направимъ едно изключение за засѣданията прѣди обѣдъ, то не значи, че ние се отказваме отъ нашитѣ права, които ни дава правилникътъ, да правимъ питания.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ама ние сме въ срѣдата на засѣданието!

Г. Василевъ: Г-нъ прѣседателю! Такава практика е имало вече. Азъ знаа, че г. Такевъ е правилъ два-три пѣти питания и слѣдъ обѣдъ, щомъ се започне засѣданието.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ето, г. Пешевъ прие своето питане да отложи за края на засѣданието. И Вие можете да направите така.

Г. Кирковъ: Азъ искамъ да направя сега моето питане и да ми отговори г. министърътъ.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ама съгласѣте се, че по този начинъ ще започнатъ и други да искатъ да правятъ питания.

Г. Кирковъ: Мене не интересува този въпросъ, а ме интересува моето право.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Добрѣ, това не Ви интересува! Вашето право ще бѣде упражнено. Възможно е да хармонираме Вашето искане съ нашето. Нали Ви казвамъ азъ, че въ края

на заседание г. Военният Министъръ ще Ви отговори?

Г. Кирковъ: Ако бже тукъ. Само при това условие, че г. Военният Министъръ ще бже тукъ въ края на заседанието.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ще бже тукъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: По дневни редъ има думата г. Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ взехъ думата въ прѣдобѣдното заседание, за да кажа нѣколко думи по разисквания § 6 отъ законопроекта за измѣнение закона за поземелния данѣкъ, съ който се измѣнява чл 4 отъ сега съществуващия законъ. Още на първото четене на този законопроектъ, г-да народни прѣдставители, азъ изказахъ съображенията, по които намѣрвамъ, че съ настоящия законопроектъ, вмѣсто да се поправятъ недостатѣцитѣ на сега съществуващия законъ и вмѣсто да се направи една по-голѣма справедливостъ въ разпрѣдѣлението на поземелния данѣкъ у насъ, напротивъ, сега съществуващият законъ ще се направи по-лошъ и несправедливостта, която съществува, която всички признаваме, че съществува въ разхвърлянето на този данѣкъ, ще стане повече очебиюща и по-голѣма. И азъ мислѣхъ, г-да народни прѣдставители, че подиръ всичко онова, което тогава се каза тукъ, този законопроектъ ще да остане въ комисията погребенъ, заедно съ толкова много други свои събратия, които отидоха прѣди него въ комиситѣ и които така сжщо, по негодността си, трѣбваше да останатъ тамъ. Но виждаме, че този законопроектъ се изважда и полага на второ четене, безъ никакво измѣнение отъ комисията, безъ да се вземе въ каквото и да било уважение, даже въ най-малкото внимание, всичко онова, което се говори при първото негово четене толкова надѣлго и толкова обширно. Даже нѣкои г. г. народни прѣдставители, членове на комисията, отзаянъ сж се осъмнили, дали този законопроектъ е миналъ прѣзъ комисията, дали е баремъ четенъ отъ нея, кога е билъ четенъ и кога е билъ одобренъ. Азъ не зная това. Ще приема, че е миналъ прѣзъ комисията. Но ако е миналъ прѣзъ комисията и останалъ неизмѣненъ, значи, всичко онова, което говорихме на първото четене, си остава съвършено вѣрно и трѣбвало би сега само да го напомнимъ.

Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ ни казва въ мотивитѣ на своя законопроектъ и въ устнитѣ обяснения, които даде тукъ, че съ този законопроектъ се мисли — и главно съ въпросния чл. 6 — да се поправи неравномѣрното разпрѣдѣление на поземелния данѣкъ, споредъ което едни имоти, едни ниви, напр. 1 декаръ земя въ България въ нѣкои мѣста е обложенъ съ 1 л. и 40 ст. до 2 л., а въ други мѣста е обложенъ само съ 7 и 10 ст. И мнозина има въ нашата срѣда, които мислятъ, че

равномѣрното разпрѣдѣление на данѣка въ случай се заключава именно въ това, щото всички декари земя у насъ приблизително да плащатъ еднакво. Ако тѣй разбираме равномѣрността — а очевидно е, че г. министърътъ тѣй гони; той гони да се направи да не е толкова голѣма разницата, да нѣма отъ една страна 10 ст. на декаръ, а отъ друга страна 2 л., а да бже горѣ-долу еднаква или да се приближава, — ако ние така разбираме равномѣрността, г-да народни прѣдставители, такава равномѣрностъ ще бже именно она явна несправедливостъ, която вие искате да излѣкувате. За равномѣрността на единъ данѣкъ може да се говори въ този смисълъ, който разбира г. министърътъ, когато облагасимиятъ прѣдметъ е единъ и сжщъ. Ако вие имате два декара земя съ еднакво качество, еднаква производителностъ и еднаква стойностъ и единиятъ се облага съ 2 л., а другиятъ съ 10 ст., да, вие сте въ правото си да възстанете противъ такъвъ поредѣкъ, прави сте да казвате, че това е неравномѣрно разпрѣдѣление, че това е несправедливо разпрѣдѣление. Но ако вие имате два декара земя, отъ които единиятъ струва 100 л., а другиятъ струва само 5 л.; ако вие говорите за равномѣрно разпрѣдѣление на даяждията и се очудвате, че налогътъ на единия декаръ е 10 ст., а на другия — 2 л., тогава вие, значи, нѣмате понятие какво нѣщо е равномѣрно разпрѣдѣление на наложитѣ, какво нѣщо е справедливостъ; защото справедливостта изисква всѣки единъ обектъ на облагане да се облага пропорционално или съ своята стойностъ, или съ своята доходностъ, което въ повечето случаи е едно и сжщо. Защото стойността на прѣдметитѣ, подлежащи на гражданско обращение, вредъ се опрѣдѣля отъ тѣхната приходоносностъ, съ изключение на луксознитѣ прѣдмети, въ които играе роль количеството на употребения трудъ, споредъ теорията на Маркса или на социалиститѣ, или пъкъ играе роль прѣдлагането и спросътъ, споредъ теорията на френскитѣ економисти. Но когато говоримъ, г-да народни прѣдставители, за нѣкакви гори, ливади и пасища, можемъ сигурно да кажемъ, че стойността на тѣзи прѣдмети отговаря на тѣхната приходоносностъ: тамъ, дѣто имотътъ дава по-голѣмъ доходъ, той има по-голѣма стойностъ и, наопаки, тамъ, дѣто се цѣни малко, трѣбва да приемемъ, че принася малѣкъ приходъ.

Н. Цановъ: Не е вѣрно.

Т. Теодоровъ: Не е ли вѣрно?

Н. Узуновъ: Не е вѣрно. Зеръ въ Добруджа по-голѣмъ приходъ докарватъ, отколкото мѣстата, които струватъ 150 или 100 л. И онѣзи земи, които иматъ много по-малка стойностъ, докарватъ по-голѣмъ доходъ, отколкото земитѣ, които струватъ 100 или 150 л. Защото тамъ, дѣто сж по-сѣжни, сж по-гѣсто населени, а тамъ, дѣто сж по-

евтини, рѣдко сѣ населени и затуй цѣната е поевтина.

Т. Теодоровъ: Тукъ влиае онзи принципъ, за който споменахъ: количеството на спроса и прѣдлагането. Въ Добруджа, понеже има много земи и малко население, нѣма кой да ги работи, а нѣма и вода; затуй земитѣ, ако и да сѣ способни да даватъ много голѣмъ приходъ, цѣнятъ се малко, защото този приходъ не е постояненъ, защото тамъ рискътъ е много по-голѣмъ и, второ, защото може да има суша и, ако въ една година стане много голѣмъ берекетъ, често не става нищо. Затуй цѣната пакъ се опрѣдѣля по приходоносността, само че не взета за една година, а за повече години и въ свръзка съ туй, което хората получаватъ, ако рекатъ да продадатъ произведението.

И тъй, г-да народни прѣдставители, когато единъ декаръ земя въ България, състоящъ въ пасище, ниви, ливади или лозе, не се опѣнява еднакво, а има тази голѣма разлика, именно отъ 100, както казахъ, до 5 л. — а може да има и отъ 150 л., — ние не трѣбва да се очудваме, че и данѣкътъ е така различенъ. Защото, ако имаме единъ налогъ по количеството на стойността, емлякъ напр., тогава за имотъ, който струва 100 л., щѣше да се плати 40 ст. — 4%, а имотъ, който има стойностъ 5 л., щѣше да се плати само 2 ст. Значи, равномѣрността, справедливостта тукъ се заключава въ това, щото данѣкътъ да отговаря на произведението, на доходността или на стойността. Щомъ вие това имате прѣдъ видъ, тогава не трѣбва да се очудвате, че имате 10 ст. и 2 л., защото декаръ, който струва 5 л., ако плаща 10 ст., онзи, който струва 20 пѣти повече, т. е. 100 л., трѣбва да плати 20 пѣти повече — 2 л. И това не само че не е несправедливостъ, ами то е сѣщиятъ изразъ на справедливостта. Ако бѣше наопаки, т. е. ако имотъ, който струва 100 л., плаща само 1 л., а пъкъ имотъ, който струва 5 л., плаща 10 ст., тогава вие трѣбваше да кажете, че не е справедливо, защото стотъ лева сѣ обложени съ 1 л., значи само съ 1%, а петѣтъ лева сѣ обложени съ 10 ст., значи съ 2%. И г. министърътъ не бѣше правъ, като ни каза, че наистина и другадъ имало голѣма разлика въ единицата на облагането на земитѣ, че и въ Франция това сѣществува. Въ Франция, както ви каза г. Гешовъ, тази разлика сѣществува даже въ пропорция на 1 къмъ 34, (И. Гешовъ: 35.) когато въ България сѣществува въ краенъ размѣръ 1 къмъ 20. Г-нъ министърътъ счита, че това е единъ недостатѣкъ на французкото законодателство и че френцитѣ не били въ състояние да направятъ по-справедливо развѣрляне на поземелния данѣкъ, защото имали нѣкои кадастрални мѣчпотии — нѣщо, което не е вѣрно. Френцитѣ иматъ сѣщата леснотия, сѣщата възможностъ и еднакво количество умъ, каквото имаме и ние, ако не и повече, за да могатъ да си помогнатъ на злото, и ако това бѣше нѣкаква аномалия, сигурно тѣ нѣха

да взематъ мѣрки и можеха да направятъ нѣщо като това, което иска сега нашиятъ министъръ да направи. Френцитѣ, обаче, признаватъ, че несправедливостта ще се заключава само тогава, ако се помѣчатъ да уравниятъ, да направятъ еднакъвъ или приблизително еднакъвъ налога на прѣдметитѣ, които нѣматъ еднаква стойностъ, еднакъвъ приходъ. И у тѣхъ различието въ производството въ дѣйствителностъ е по-голѣмо, отколкото у насъ, защото ние нѣмаме интензивно земледѣлие, интензивна култура, която би могла да направи производството на единъ декаръ земя по-голѣмо, отколкото го имаме сега, сравнено съ примитивното обработване на земитѣ или съвършено празнитѣ необработени земи. Така че, азъ намѣрвамъ самъ по себе си този аргументъ за съвършено несѣстоятеленъ. Не е достатъчно г. министърътъ да ни каже, че единъ декаръ земя въ България въ различни мѣста, балкански и полски, Западна и Източна-България, Сѣверна и Южна-България, еднакво се облага, за да ви докаже съ това, че несправедливо е облагането, а трѣбва да ви докаже — и това е най-важното, — че единъ декаръ земя въ еди-кой окръгъ или околия, на който качеството и стойността на производството сѣ еднакви съ стойността на производството и качеството на единъ декаръ земя въ еди-кой другъ окръгъ или околия, а пъкъ се облагатъ различно, и тогавъ, като намѣри причинитѣ защо се облага тамъ тъй, а не инакъ, да търси и намѣри срѣдствата за отстранение на това различие. Тогава ще бѣде правъ. Таквава работа въ случая не е напрана, таквизъ мотиви не сѣ казани. Каза ни се само, че различно се облагатъ и цитираха се различни градове и села, дѣто има по-малки и по-голѣми села отъ една и сѣща околия. Това не е доказателство. Въ една и сѣща околия може да има мери, въ които могатъ да пасатъ само зайци, които мери могатъ да служатъ само за пасища, а може да има и нѣкои ливади или ялни долу въ рѣкитѣ, много плодородни, много производствени. Даже въ една бѣдна околия, дѣто почвата е бѣдна, когато се намѣрятъ нѣкои малки оазиси плодородни, тѣ иматъ по-голѣма цѣна, отколкото биха имали плодороднитѣ земи въ едно поле, дѣто всички земи сѣ приблизително еднакви. Така че, ще видите, че най-сѣщитѣ земи сѣ тамъ, дѣто сѣ и най-евтинитѣ. И вие ще видите, че контраститѣ сѣ най-голѣми въ балканскитѣ мѣста. Да ви взема за примѣръ Еленската околия или Босилеградската.

А. Славчовъ: Стойността не е малка, голѣма е. Въ сѣбѣдни двѣ общини еднакво произвеждатъ, но въ едната се продава 20 л. декарътъ, а въ другата 120 л., а еднакво се облагатъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, оставѣте оратора да говори; послѣ обяснѣте.

Т. Теодоровъ: Като иска г. Славчевъ да говори по лични наблюдения, — за щастие, ние сме

отъ една околия; той се позовава на едно село, което и азъ познавамъ, и той познава, — ще му кажа, че въ с. Златарица, Еленска околия, нивитѣ иматъ приблизителна стойностъ, като захванете декара отъ 40—80 л.; по-голяма стойностъ не зная да иматъ: 40 л. е най-долната, 80 л. най-горната. Защо? Защото е едно полско село на равно мѣсто и земитѣ му сж почти приблизително еднакви; не мога да ги квалифицирамъ еднакви, защото казахъ, че цѣната имъ е отъ 40—80 л. Но, ако вземемъ въ Еленската околия градътъ Елена, ще видите, че има въ землището на тая община земи, които струватъ десетѣтъ декара 10 л., а въ тази сѣщата община има мѣста близо до града, които могатъ да се торятъ, понеже сж близко до самия градъ, които се продаватъ 200 л. декарътъ. И азъ, като говоря това, говоря една цѣла истина, че най-много се намѣрватъ сѣжни земи въ опѣзи околии, въ опѣзи мѣстности, дѣто сж въ сѣщото врѣме и най-евтинитѣ. Защото природата не е никога еднаква за голѣмитѣ пространства: тя като направи цѣлъ редъ празни или слаби земи, прави и едни малки оазиси, които биватъ много плодородни и въ такъвъ случай, когато се намиратъ обикновено въ едно пространство, дѣто нѣма производство, тѣ се цѣнятъ обикновено сѣжно. Даже искамъ да ви кажа, че контраститѣ сж възможенъ да станатъ дори въ една и сѣща община, дѣто има и много сѣжни земи, и много евтини. И затуй казвамъ азъ, че не е достатъчно тукъ да ни вземе Министерътъ на Финанситѣ села отъ една околия и да ни каже: ето, въ еди-кои села какъ се облагатъ, а пъкъ въ еди-кои села еди-какъ се облагатъ, и, разумѣва се, взима партии, които сж най-релефни. Ще намѣри такива винаги. Това не е достатъчно. Вие ми кажете мене друго нѣщо. Тази земя, която се облага съ 10 ст. декарътъ, може ли да дава сѣщия приходъ като она, която се облага съ 1 л.? Констатирайте ли това, провѣрихте ли, намѣрихте ли и, ако сте го намѣрили, тогазъ кажете дѣ е, за да направимъ сравнение, и кажете кои сж причинитѣ, какъ е могло това да стане, и тогазъ ще отстранимъ злото. Като знаемъ факта какъвъ е, като знаемъ болката и причината, която я произвежда, тогава ще намѣримъ и цѣра. Това като не е направено, и цѣрътъ, който е намѣренъ, е нерационаленъ. И наистина, какво казва г. министърътъ? Понеже разницата въ облагането е голѣма, азъ за да я нивелирамъ, за да я направя по-малка, за да не е толкова очебиюща, вземамъ друга една норма и поправямъ злото. Какъ? $\frac{2}{5}$ отъ данъка отдѣлимъ и го разпрѣдѣлямъ, безъ да искамъ да зная какво качество е земята, безъ да искамъ да зная какъво е производството, безъ да искамъ да зная какъва е стойността, а просто и чисто на дюломъ, на декаръ и, казва, по този начинъ азъ изглаждамъ разницата. Добръ, ама това изглаждане Вие не ситирури, че ще направите добъръ ефектъ! Вие считате, че облагането, което е сега и което е направило възъ основа на производството, възъ основа

на дохода, възъ основа на цѣната на прѣдметитѣ, считате, че тая мѣрка не е рационална, че дава лоши резултати, и съ какво изпиривате това? Взимате друга. Каква е тя? На дюломъ. Ами че тя по-справедлива ли е? Че съ облагането по дюломъ. Вие подвеждате подъ единъ общъ знаменателъ всички земи, това го зная, но питамъ: справедливо ли е да се облагатъ всичкитѣ декари по пространство, безъ да се държи смѣтка за мѣстоположението имъ, за стойността имъ, дохода имъ и пр.? Ако този принципъ — на декари да се облага — бѣше здравъ, питамъ: защо $\frac{2}{5}$ да разхвърлимъ? Нека да разхвърлимъ всички поземеленъ данѣкъ по този принципъ. Имаме 34.000.000 декара земя, да вземемъ всичкия данѣкъ 20.000.000 л., да го разхвърлимъ на 34.000.000 декара и тогазъ никакви малютини нѣма да има, никакви комисионни нѣма нужда да назначаваме, защото сме намѣрили за справедливъ принципъ, да се облага споредъ пространството. Ами, питамъ ви: има ли нѣкъдѣ по свѣта подобно облагане на земята, направено въ този грубъ видъ, безъ да се държи смѣтка за нейния приходъ, за нейната стойностъ? И не се ли счита туй за най-несправедливо на тоя свѣтъ? Данѣкътъ върху глава, върху хората се счита въ всички земи и по всички теории, отъ всички економисти и финансиста за най-несправедливъ данѣкъ. Защо? Защото, казватъ, отъ глава до глава има разлика; калнакъ отъ калнакъ се различава; човѣкъ отъ човѣкъ се различава: единъ може да понесе, другъ не може да понесе и поголовнитѣ, на глава опрѣдѣлени данѣци, се считатъ най-варварски, най-диви. Защо? Защото не държатъ смѣтка върху качеството на облагаемата единица, а само върху количеството на единицата. Сѣщото искате да направите и тукъ за земитѣ: да не държите смѣтка поне за $\frac{2}{5}$ отъ данѣка за качеството на земитѣ, а да го разхвърляте общо. И вие мислите да направите съ това разхвърлянето, облагането по-справедливо? Вие вършите една работа явно несправедлива. И тя е толкова несправедлива, когато разхвърляте цѣлия данѣкъ, колкото и ако разхвърлите само $\frac{2}{5}$. И не можете да кажете: ако азъ разхвърлямъ всичкия данѣкъ, ще направя едно безобразие, за което трѣбва да се червя, а когато разхвърлямъ половината или $\frac{2}{5}$ по този начинъ, нѣма да се червя. Сѣщото е. Сѣ едно е единъ крадецъ да се извинява, че като отишѣлъ да краде, не открадналъ всичко, а половината. Той сѣ е крадецъ. Дѣянieto съ това, че той е взелъ половината, а другата оставилъ за хазина, не става по-благоравно. Вие признавате, че този принципъ не е здравъ, но само казвате, че го прилагате не за всички размѣръ. Вие като не смѣтете да го приложите за всички данѣкъ, защо тогава го прилагате за $\frac{2}{5}$? Ако принципътъ не е здравъ за цѣлото, той не е здравъ и за частитѣ. И какъ ще цѣрите болката съ едно срѣдство, което е по-болно отъ самия болень? Турцитѣ имаха такъвъ данѣкъ, но и той бѣше по-умѣренъ и по-справедливъ. Той

бѣше емлякѣтъ. Емлякѣтъ, дѣйствително, облагаше земята по количеството, но той държеше и смѣтка за нейната стойност и облагаше по стойността; не питаше само какъвъ е приходѣтъ. Вие тукъ облагате и не държите смѣтка за стойността баремъ. Разбирамъ да бѣхте казали, че $\frac{2}{5}$ ще разхвърлите, като вземете въ внимание стойността на емитѣ, цѣната и по този начинъ да възстановите турския емлякъ за $\frac{2}{5}$, а другата частъ да се облага съ поземеленъ данѣкъ и да се събиратъ: първата ще се нормира отъ стойността на земята, а втората — отъ стойността на произведенията. Тогазъ, разбирамъ, вие ще бждете толкозъ умни, колкото бѣха и турцитѣ, но сега сме по-глупави и отъ тѣхъ, защото вземаме единъ принципъ, който и тѣ не бѣха го приели, не бѣха го допуснали у себе си.

Но, г-да народни прѣдставители, фактѣтъ си е фактъ, безспорно, че земята, както е обложена сега, не е обложена навредъ еднакво и има несправедливости — това всички го признаватъ, — но азъ ще ви моля, като констатираме това обстоятелство, най-напрѣдъ да вземете въ внимание едно смекчающе обстоятелство и да кажете, че всичкитѣ данѣци на този свѣтъ — вземѣте патента, патната повинностъ, вземѣте данѣка върху сградитѣ, който искате вземѣте — всички повече или по-малко носятъ критика и могатъ да бѣдатъ осмѣждани. Човѣчеството не е могло да намѣри досега такъвъ единъ мащабъ на облагане, който да се признае за абсолютно справедливъ. И въ моитѣ очи, за мене лично говоря, азъ признавамъ единъ данѣкъ за релативно по-свършенъ, който отговаря на всички трѣбвания на справедливостта; той е данѣкътъ върху консомацията, върху потрѣблението: който изяда много, нека плати пропорционално много на това, което изяда; който пие много, нека плати пропорционално на това, което изпива; който харчи много, нека плати пропорционално на това, което харчи, защото, ако той нѣмаше тѣзи срѣдства да ги харчи, той не щѣше да харчи. Сега, може да е открадналъ паритѣ, може да му сж се паднали отъ лотария или отъ бащино наслѣдство, не искамъ да знаа, но той, като пие чай, на чай ще му взема една стотинка, като пие кафе, и на кафето ще му взема една стотинка, като отиде да яде черенъ хайверъ, ще му взема 1 л. Печалбата на човѣка носи ли този разходъ, ще понесе и налога върху разхода. (Г-нъ Ан. Коновъ възразява.) Печалбата, г-нъ Коновъ, е мѣчно да опрѣдѣлишъ. Нали ние сме най-разпространили размѣра на патента? Сега г. Сарафовъ ни надмина и насъ. Но нали принципѣтъ и тамъ е такъвъ: кой каквито доходи получава, да ги обложимъ съразмѣрно съ дохода му? Но съгласѣте се, че има и тамъ много несправедливости. Много пѣти облагатъ хората, които мислятъ, че иматъ толкова приходъ, а тѣ въ дѣйствителностъ го нѣматъ. Облагате, напр., паритѣ на единъ, който има вложени въ Банката, напр. 6.000 л., и вземате върху прихода имъ налогъ, а не държите смѣтка, че срѣщу тѣзи 6.000 л. той, може би, е изтеглилъ

4.000 л. подъ лихва и на тѣзи не му повръщате налога. Опрѣдѣляте на единъ адвокатъ сигуренъ доходъ 10.000 л., но не сте увѣрени, че ще ги има сигурно, и може да се случи днесъ да ги има, а утрѣ да ги нѣма, а между това той ще плаща този данѣкъ въ продължение на единъ периодъ отъ нѣколко години. Опрѣдѣлятъ на единъ търговецъ, съ известна търговия, известенъ доходъ и казватъ: да гудимъ 400 или 500 л.; но може да се случи, когато сж го облагали, да е ималъ, а пѣкъ на слѣдующата година да заболѣе и да не може да има толкова приходъ, и ще трѣбва да плаща прѣзъ цѣлия периодъ години сжия данѣкъ. Така щото, всичкитѣ данѣци върху приходитѣ на единъ човѣкъ не сж толкова справедливи, колкото данѣкътъ върху консомацията. Защото, видишъ нѣщо че има на лице, ти го биешъ върху кесията, а ако нѣма въ кесията нищо, значи нѣма какво да облагашъ. Бирникъ тамъ не дѣйствува. Но това е отвлечане отъ въпроса...

В. Димитровъ: Туряте го въ невъзможностъ да си купи необходимитѣ прѣдмети, и струва ми се, че когато дойдете на властъ съ г. Гешова, ще паднете въ голѣмо противорѣчие съ него.

Т. Теодоровъ: Нѣма да паднемъ въ противорѣчие. Той е поддържалъ сжщото, което и азъ поддържамъ. Една отстъпка ще направя на г. Димитрова и неговитѣ другари, и на себе си, и тя е слѣдующата: че при опрѣдѣлянето налога на консомацията, трѣбва да се не облага консомацията на необходимитѣ прѣдмети, напр. да не облагаме човѣка по-напрѣдъ за хлѣба и солта, които яде, понеже тѣзи прѣдмети и богатитѣ, и бѣднитѣ консомиратъ еднакво; богатитѣ даже ядатъ повече месо, а по-малко хлѣбъ. Така, че въ България прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ, каквито сж хлѣбѣтъ и солта, не се облагатъ — солта малко се облага, — а въ странство се облагатъ. Въ странство, напр., житото и ония въобще храни, които идатъ отвънъ, се облагатъ съ по-голѣмо мито. Та, искамъ да кажа, че това е едно малко отклонение отъ въпроса, че свършенъ данѣкъ нѣма и че въобще всички данѣци могатъ да се критикуватъ. Така че, ако въ разпрѣдѣлението на поземелния данѣкъ има известна несправедливостъ, трѣбва да мислимъ, че абсолютна справедливостъ нѣма да постигнемъ никогата: и тази година, и догодина, и подиръ 100 години. Колкото щемъ да законодаствуваме, сѣ ще има нѣщо да куца, но това не значи, че не трѣбва да правимъ нищо тамъ, където можемъ да направимъ. Трѣбва, обаче, да сме сигурни, че помагаме, трѣбва да сме сигурни, че като искаме да изпишемъ вѣжди, нѣма да извадимъ очи, и само тогава да се рѣшаваме да правимъ.

Сега, съ туй прѣдисловие, азъ ви питамъ: отъ какво произхождатъ несправедливоститѣ, които имаме сега въ разхвърлянето на поземелния данѣкъ? И въ туй отношение вѣрвамъ, че ще се съгласи

г. Министерът на Финансите съ мене, че тѣ произхождатъ отъ слѣдующитѣ причини. Когато да се разпрѣдѣля данѣкътъ въ 1895 г. между околитѣ, най-напрѣдъ вѣтрѣ въ околитѣ, послѣ между селата и градоветѣ, и послѣ между селянитѣ вѣтрѣ въ селото, между гражданитѣ, това разпрѣдѣление сѣ го правили хора като васъ и като менъ, и, слѣдователно, тѣзи хора повече или по-малко може да сѣ били заинтересовани да направятъ така, а не иначе; повече или по-малко сѣ могли да бждатъ неопитни или невѣжи, каквито можемъ да бждемъ ние тукъ, макаръ и да законодательствуваме и, слѣдователно, могли сѣ ония хубави принципи, които сѣ положени въ самия законъ и които сѣ много здрави, едничкитѣ здрави — а тѣзи принципи сѣ, да гледатъ какъвъ е доходѣтъ на земята, какъвъ е приходѣтъ, каква е стойността и съобразно сѣ туй да разпрѣдѣлятъ, — могли сѣ, казвамъ, като прилагатъ здравитѣ принципи на закона, да направятъ и гнили работи. Но това зло, което произтича отъ недостатъчностъ на персонала, отъ погрѣшкитѣ на хората, то се поправя не съ измѣнение на принципитѣ — защото принципитѣ не е доказано, че сѣ криви, а доказано е, че хората, като сѣ ги прилагали, сѣ сбъркали, — това зло се поправя по слѣдующия начинъ. Всѣки 5 години е прѣдвидено въ закона, че ще става ново разпрѣдѣление и при това разпрѣдѣление ще дохождатъ нови хора; на тия нови хора ще изпикватъ прѣдъ очи несправедливоститѣ на по-прѣдшнитѣ разпрѣдѣления и тѣ, като хора, нѣма да направятъ сжщитѣ грѣшки, сѣ на 10 ще поправятъ 3 и може сами да направятъ една грѣшка, но сѣ таки ще стане нѣщо по-хубаво, ще направятъ нѣщо по-добро. Трѣбва да се съгласите, г-да прѣдставители, че разхвърлянето на поземелния данѣкъ върху принципитѣ на закона отъ 1895 г. е направено само единъ пѣтъ, и вие не можете да искате, щото нѣкакво облагане, нѣкаква система съ единъ приемъ да даде блѣстящи резултати. Всѣки единъ човѣкъ, когато се опитва да направи нѣщо, единъ запаятъ, напр., ще направи първия си продуктъ не толкова съвършенъ, вториятъ ще бжде по-съвършенъ, третиятъ още по-съвършенъ и т. н. — колкото повече работи извѣстенъ прѣдметъ, толкова повече ще се научи да не прави грѣшки. Какво искате вие сега да направите? Да обявите закона за пороченъ заради недостатѣцитѣ на хората, които сѣ го прилагали. Ако искате да направите второ облагане и даже да повикате сжщитѣ ония хора — ако сж живи, — които сѣ правили по-напрѣдъ разпрѣдѣлението и въ околитѣ, и въ градоветѣ, и въ селата, и ги накарате да разпрѣдѣлятъ този данѣкъ сега повторно, нѣма съмнѣние, че ще го разпрѣдѣлятъ по-справедливо. Това е безспорно. Така щото, ще имате добри резултати отъ самия фактъ, че прѣдстои да се направи второ разпрѣдѣление. И за съжаление, че политическитѣ обстоятелства така сѣ се развили, че отъ 1895 г. не можѣ да стане въ 1900 г. второ разпрѣдѣление и ние загубихме тукъ още 3 го-

дини, като остана въ сила старото разпрѣдѣление. Но и сега не е късно. Г-нъ Министерът на Финансите не трѣбва да се отчайва и да казва, че принципитѣ, които сѣ положени въ закона, не сѣ здрави, и че принципѣтъ, който сега той изважда неизвѣстно откъдѣ, билъ по-здравъ. Това не е вѣрно. Принципѣтъ не е по-здравъ, по-лошавъ е. Но касае се само първитѣ да се приложатъ по-внимателно и по-добросъвестно, възползувайъ отъ погрѣшкитѣ на миналото. Това е едната причина, за отстранението на която нѣма нужда отъ законодателно мѣроприятие, а има нужда отъ бдителността на Министерството на Финансите и отъ по-добъръ изборъ на хора, плюсъ да станатъ изучавания, и на тѣзи хора да се дадатъ указания на несправедливоститѣ, да имъ се посочатъ несправедливоститѣ. Туй, което е видѣлъ г. Министерът на Финансите или неговитѣ чиновници, да го посочатъ на тия хора, да го иматъ прѣдъ видъ, и когато ще гуждатъ утрѣ цифри, когато ще гудитъ на Търновската околия 1.000 и на Горноорѣховската 2.000, да иматъ това нѣщо прѣдъ видъ, да приематъ нѣщо по-справедливо, по-равномѣрно отъ досегашното. И тѣ ще го поправятъ *in concreto*: ще посочатъ несправедливоститѣ дѣ сжществуватъ и ще изцѣрятъ болестѣта на онова мѣсто и въ онзи органъ, дѣто ти сжествува, а не да даваме вѣтрѣшно лѣкарство, за да разстроимъ цѣлия организъмъ, да разстроимъ и онѣзи органи, които сега не сѣ болни. Това е първата причина. Втората причина, дѣто поземелниятъ данѣкъ не е разпрѣдѣленъ справедливо, е слѣдующата: че когато да се разпрѣдѣля, въ 1895 г., имало е цѣлъ редъ земи на турци, които сѣ се изселили, имотитѣ на които може би да сѣ се притежавали отъ българи, но тѣзи българи не сѣ били достатѣчно много и силни за да ги разработватъ. Имало е, слѣдователно, земи повечето празни и сѣтиѣ, което е по-важно, разпрѣдѣлението е станало въз основа на данни, взети отъ 1889 г.—1892 г., или за 4 години, когато извѣстни земи не сѣ се работѣли никакъ, а подиръ туй сѣ се разработили. Естествено е, че онѣзи цифри, които сѣ се получили тогава и които сѣ били заради онова врѣме вѣрни и правилни, сега вече не отговарятъ, подиръ 5 години, подиръ 8 години още по-малко ще отговарятъ. Напротивъ, по-рѣдѣкъ е случаятъ, щото земи, които сѣ били богато населени въ нѣкои балкански мѣста и работени много, по впоследствие, поради движението на населението, което е отишло въ полето, изоставили сж нивитѣ или сж изтопили почвата, по една или друга причина, и производството е по-малко. Значи, станала е една извѣстна промѣна въ положението на населението и земитѣ, която е естествена и се дължи на врѣмето. Е добръ, за нея вие пакъ нѣмате нужда да измѣните закона. Вие имате само нужда да можете сега новитѣ данни, които ги имате, да ги вземете и тѣхъ въ внимание и да коригирате по-напрѣжното положение. Добръ, ще ми кажете, но сега не можемъ направи десетѣка

въ натура, да вземемъ номоне и да видимъ какво дава земята; да вземемъ да ги опъняваме, и то пакъ нѣма да даде достатъченъ лѣкъ. Кое може да даде лѣкъ тогава? Измѣрването. По-напрѣдъ се знае, въ 1895 г., какво количество изработена, орана, и какво количество необработена, неорана земя е имало въ България. Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ ви каза: сега сигурно количеството е пораснало съ 20%. И азъ съмъ увѣренъ, че е пораснало съ 20% и статистиката така показва; по въпросътъ е, както каза г. Гешовъ, дали новото измѣрване ще потвърди тѣзи резултати, защото статистиката може да ни показва едно, като се основава върху извѣстни данни, но новото измѣрване може да даде друго, може да станатъ грѣшки, може да станатъ и умышлени укривания. Въ всѣки случай, новото измѣрване ще бѣде отъ голѣма полза, и ние трѣбва да го вземемъ въ внимание — нищо не ни прѣчи за това. Но-прѣдшния законъ, законътъ отъ 1895 г., асжъ ви казва, че, като разхвърлите поземелния налогъ, вие ще държите смѣтка не само за производството, а и за количеството на обработваната и необработвана земя въ една мѣстностъ и за съотношението, което има едната къмъ другата, за количеството на ралата, които съществуватъ въ извѣстна мѣстностъ, и за количеството на земята, която може да се обработва съ тѣзи рала, за количеството на къщитѣ и на сѣмействата — всички тѣзи работи ще ги вземете наедно въ съображение, и даже, казва стариятъ законъ, и всичко друго, което Министерътъ на Финанситѣ би намѣрилъ, че и обстоятелствата, и причинитѣ мѣстни трѣбва да се взематъ въ внимание. Щомъ имате таквъ хубавъ законъ, защо изпущате тази широка база, която дава той? Тоя законъ прѣпорѣчва да не вземате въ внимание само прихода отъ десетъка отъ едни години и указанията, които е дала статистиката за 1889—1892 г., но да вземете въ внимание още и пространството на обработваемата земя по врѣме на облагането и пространството на необработваемата, тѣхното взаимно съотношение, количеството на ралата и пр. и пр. Така е въ закона отъ 1895 г., така е и въ закона отъ 1901 г., който е прѣдложенъ отъ г. Каравелова въ врѣмето, когато г. Сарафовъ, днескашниятъ Министеръ на Финанситѣ, е билъ Министеръ на Внѣшнитѣ Работи. И тѣзи добри и разумни начала, прѣди да се приведе въ изпълнение този законъ, сега се изоставятъ и се търсятъ други начала, което, споредъ мене, е явно нецѣлесъобразно, явно несправедливо. Цитамъ Ви: Вие този законъ отъ 1901 г. не сте го още приложили, законътъ, който Вие сами го изработихте и го прѣпорѣчахте на народното прѣдставителство да го приеме — защо не опитате неговото дѣйствие? Вие днесъ ще бѣдете въ много по-благоприятни условия, въ много по-благоприятни обстоятелства, защото ще измѣрите по-напрѣдъ нивитѣ и ще знаете количеството на ораната земя и количеството на неораната земя,

и ще можете да направите смѣтка. Тамъ, дѣто количеството на ораната земя се е увеличило, Вие ще поставите повече данъкъ, а тамъ, дѣто се е намалило, Вие ще намалите. И по този начинъ ще се даде възможность за едно по-справедливо облагане. И това обстоятелство, г-да народни прѣдставители, е много важно. Ако е вѣрно, че дѣйствително ще излѣзе съ 20% увеличена ораната земя, то тѣзи 20% се равняватъ, г-да народни прѣдставители, на единъ данъкъ върху 17½ милиона, равняватъ се близо на 3.000.000 л., не близо, а повече даже отъ 3.000.000 л. За да бѣда точенъ, ако вие имате, слѣдователно, 3.000.000 л. данъкъ върху земи, които сж избѣгнали отъ вашето облагане при разхвърлянето на оклада отъ 1895 г., само тѣзи земи ще ви дадатъ една възможность да вземете и да намалите съ тѣхъ тамъ, кѣдѣто е много обрѣменено, да свалите отъ юка и да го гудите върху тѣзи обработваеми нови земи, които сж били тогава необработваеми, а сега сж обработваеми, и, слѣдователно, тогава тѣ сж били извоювали заради себе си едно по-привилегировано положение. А това не е малко нѣщо. Да имашъ въ резерва 20% нови ниви, та съ тѣхното облагане да можешъ да намалишъ и да помогнешъ на други, сега тежко обложени, то е голѣма резерва. Туй ви дава възможность, ако постъпите благоразумно, безъ никаква друга законодателна мѣрка, да можете да помогнете много на несправедливо обложениѣ.

Но не е само това срѣдството, г-да народни прѣдставители. Азъ мисля, че, ако има нужда да се облекчи положението на онѣзи околии, на онѣзи села, за които се знае, че сж тежко обложени, то е възможно това да стане подиръ година или двѣ, когато увеличението на поземелния налогъ, което вие направихте приврѣменно съ 2.000.000 л., ще може да се намали. И никой не ви кара, двата милиона лева, съ които би се намалилъ поземелниятъ данъкъ, да ги намалите чрѣзъ опрощаване на всички: и на онѣзи, които сж леко обложени, и на онѣзи, които сж тежко обложени. Изучете условията, узнайте кои околии, кои окрѣзи сж по-силно и несправедливо обложени, отколкото заслужаватъ пропорционално, и спаднѣте този окладъ 2.000.000 л. само изъ тѣхнитѣ оклади, пропорционално, разумѣва се. Тогава вие ще постигнете още една нова справедливостъ и нѣма да нацърбите правата на никого, защото никому нѣма да покачите, а само ще свалите и може да бѣде само въпросътъ: дали равномѣрно сте свалили, но за него нѣма да се оплакватъ, защото сѣ таки ще се намали. Нѣкому се намалило несправедливо малко, нѣкому справедливо, но всѣкому ще бѣде намалено, защото никому нѣма да се увеличава. Ето цѣлъ редъ срѣдства чисто административни, които нѣматъ нужда отъ никакви нови законодателни мѣроприятия, които нѣматъ нужда отъ никакви нови принципи, но само да се приложатъ отъ финансовата администрация добросѣлствено

старитѣ. Ако при вториѣ опитѣ не се достигне едно хубаво разпрѣдѣленіе, при третиѣ ще се достигне и по тоя начинѣ ще се достигне да сѣтаме че поземелниѣ данѣкъ у насѣ сравнително е разпрѣдѣленѣ справедливо.

Моето мнѣние, прочее, е, че този законѣ си пѣма мѣсто и смисълѣ. Понеже министърѣтѣ казва, че само заради това го внася, за да поправи тая неравномѣрностѣ, азѣ мисля, че му показвахме цѣлѣ редѣ срѣдства, съ които той ще си помогне, безѣ да има нужда отѣ този законѣ. Тия срѣдства, пакѣ да ги изброя, сѣ слѣдующиѣ. Първо, новото разхвърляне, което ще се направи отѣ нови хора, и, второ, новитѣ данни, които сега се иматѣ и които по-прѣди се нѣмаха, за производството — статистиката прѣзѣ 1898 и 1899 г. Народниѣ прѣдставители, вѣроятно, знайтѣ, че тия данни за 1898 и 1899 г. коштуватѣ на България около 600.000 л. Тѣхѣ ги е събиралѣ земледѣлскиѣ отѣдѣлѣ на статистиката, сѣ срѣдства повечето на земледѣлскиѣ каси и срѣдства твърдѣ малко отѣ държавната казна, и тѣ прѣдставляватѣ извѣстна стойностѣ. Тѣхѣ не сѣ ги имали прѣдѣ видѣ прѣзѣ 1895 г., а сега ще ги иматѣ прѣдѣ видѣ. Слѣдователно, това е едно второ срѣдство, което ще даде възможностѣ да се поправятѣ несправедливоститѣ. Наконецѣ, третото, и още по-радикално срѣдство, е новото измѣрване, което ще стане и което, ако даде 20% повече обработени земи, ще ви улесни задачата да намалите тамѣ, кѣдѣто заслужава, безѣ да увеличавате тамѣ, кѣдѣто сега сѣществуватѣ извѣстна положение, за което не се доказва, че трѣбва да бѣде увеличенѣ данѣкътѣ. Тогава вашата реформа ще бѣде благотворна и нѣма да рискувате да прѣдизвиквате никакво роптаніе и негодуване отѣ страна на населението за несправедливо облагане, защото никому нѣма да се увеличава, а на нѣкои, които сѣ тѣжко обложени, ще се намали. Тия принципи сѣ посветени вѣ самия законѣ. Но г. Министърѣтѣ на Финанситѣ вземалѣ, че изхвърлилѣ тия принципи вѣ новия си законопроектѣ и казва, че тѣ сѣ принципи субективни, които не заслужаватѣ да фигуриратѣ вѣ единѣ законѣ. И тамѣ е неговата грѣшка. Той се ограничилѣ тогава, вмѣсто да се ръководи отѣ тѣзи здрави принципи, започналѣ е да се ръководи отѣ други, които азѣ казахѣ, че не струватѣ нищо. Ето какво казва законѣтѣ отѣ 1895 г. и ето какво казва законѣтѣ отѣ 1901 г., гласуванѣ при участие на сѣщия Финансовѣ Министърѣ, тогава Министърѣ на Вѣтрѣшнитѣ Работи: (Чете.) „При размѣтането комисията ще вземе прѣдѣ видѣ: а) срѣдното количество десетѣкъ, плащанѣ отѣ всѣки градѣ и село прѣзѣ четиритѣ 1889, 1890, 1891 и 1892 години“ — туй и сега се взема вѣ внимание; — „б) срѣдно произведение различна храна прѣзѣ сѣщитѣ години на всѣки градѣ и село, отѣнѣно по пазарни цѣни прѣзѣ годината на облагането и по колко се пада на уратѣ (декарѣ) за нивитѣ, ливадитѣ, гюловитѣ, градинитѣ и пр.“ — и това се взема вѣ внимание

сега, но се взема напѣлно; — „в) срѣдно число на ежегодно изработванитѣ земи и пропорцията па това срѣдно число къмѣ цѣлото число удобно за изработване земята, споредѣ послѣднитѣ емлячни книги“ — тукѣ трѣбва да се промѣни: „споредѣ послѣдното измѣрване“. Само това трѣбва да се измѣни. Казва г. министърѣтѣ: туй не ми трѣбва. Какѣ не Ви трѣбва? Това е най-важното: да знаете вѣ единѣ окръгѣ, околия или село колко сѣ земитѣ обработвани, колко сѣ пасбищата, пустующитѣ земи и каква пропорция иматѣ единитѣ къмѣ другитѣ. Това е много важно. Освѣнтѣ това, много е важно да знаешѣ, колко сѣ били вѣ 1895 г. и колко сега. А вие изхвърляхте този принципѣ. Този е обективенѣ принципѣ по прѣвимущество, обективенѣ *par excellence*, и азѣ считамѣ, че не е развала па закона такъвѣ единѣ здравѣ принципѣ да се вземе прѣдѣ видѣ — количеството на работната и не-работната земя, а тукѣ се изпуща изпрѣдѣ видѣ при облагането, когато това е единѣ най-важенѣ елементѣ. Четвърто: (Чете.) „г) географическото положение на града или селото, т. е. колко далечѣ отстои отѣ пазарѣ, кѣдѣ изкарва хранитѣ си, какви сѣ почвата и условията сравнително сѣ другитѣ градове и села“. Изхвърля това условие, защото било неопрѣдѣлено. Дѣйствително, то повече или по-малко дава мѣсто на усмотрѣние, но никой данѣкъ отѣ това естество, никой прѣкъ данѣкъ не може да избѣгне отѣ усмотрѣнието на ония, които го разхвърлятѣ. Всичкиѣ прѣки данѣци сѣ такива, че не може да се намѣрятѣ сигурни обективни признаци и, даже да се намѣрятѣ, не сѣ достатѣчни сами по себе да ви дадатѣ една справедлива база на облагане. Ето защо азѣ считамѣ, че едно правителство, което нѣма да държи смѣтка кѣдѣ това село си изнася хранитѣ, близо ли е до скелата на морето, на Дунава, до станцията на желѣзницата или е отдалечено вѣ балкана, и държи смѣтка само за количеството на храната и стойността на мѣстния пазарѣ, той изпуща единѣ новѣ елементѣ, който може да го освѣтли и не иска тогава да намѣри здравѣ принципѣ, замѣнява го сѣ другѣ, който не е здравѣ.

Има по-пататѣкъ други условия, които не сѣ толковѣ обективни и които бихме могли да ги махнемѣ, но които не би врѣдили на закона, ако се оставятѣ. Казва се по-пататѣкъ: (Чете.) „д) запитията на жителитѣ, отѣ които изкарватѣ поминѣка си“. Това би могло да се махне, защото то не важи, когато се касае да се разпрѣдѣли облогѣтѣ. Но по-пататѣкъ има друго: „е) числото на земледѣлскиѣ елѣци и ралата“. Какѣ? Когато се касае колко декари ниви има и какво количество поземеленѣ данѣкъ да се разхвърли, не ли е нужно да се знае колко рала и колко елѣци има? Ами той е най-важниятѣ елементѣ. Това показва колко декари е работната земя, вѣ какъвѣ размѣрѣ дава и пр. Има мѣста, дѣто поземелниятѣ налогѣ се основава главниятѣ образомѣ върху количеството на ралата и добитѣка, който се употребява за

обработването на земята, защото тѣ сж вѣрно указание за производството, за дохода, който може да извлѣче лицето, разумѣва се, не отъ ралото, качено на тавана, а отъ ралото приложено въ земята. Имате по-нататѣкъ: „ж) числото на увратитѣ на удобната за разработване земя и по колко се пада на рало; з) относителното количество на удобната за разработване земя по плодородие и относителната цѣна на увратѣ за ниви, ливади, гюлове“ и пр. Ето ви още единъ новъ елементъ, много важенъ. Казва ви: да вземете въ внимание относителната цѣна на уврата, колко струва стойността му — единъ елементъ тоже важенъ. Наконецъ: „количеството на плащания прѣзъ 1894 г. поземеленъ данѣкъ“. Въ закона за 1901 г. е казано: „количеството на поземелния данѣкъ, плащанъ въ прѣдшествующата година“. Това е пакъ много важенъ елементъ, г-да народни прѣдставители! Всѣки единъ данѣкъ, когато се промѣнява, трѣбва администрацията да държи сметка за онзи данѣкъ, който трѣбва да измѣства, какъвъ е билъ, и никога да не прави крути промѣни. То е единъ принципъ много спасителенъ и много здравъ; напр., вие правите ново описание, да кажемъ, на патента; мислите, че трѣбва да увеличите на единъ човѣкъ — намѣрвате, че по облагането за изтеклия периодъ плаща 100 л. — жестоко е, несправедливо е, нечовѣчно е, нецѣлесъобразно е да му турите 200 л., макаръ даже да се констатира, че той по-напрѣдъ, по една или по друга причина, слабичко е билъ обложенъ. Вие трѣбва постепенно да му увеличавате тегоститѣ, а не изведнажъ, по начинъ, щото да го озлобявате къмъ тази държава, чийто поданикъ е. Можете да му направите 25%, защото виждате, че избѣгаль сравнително по-леко, а на други 10%; но да му покачите данѣка изведнажъ до 200—300 л., за да го накажете за това, което е избѣгаль по-напрѣдъ, то е много жестоко, то е много несправедливо и неполитично. Зарадъ туй, здравата теория на облагането съ прѣжитѣ даждия казва: когато ще налагашъ новия данѣкъ, трѣбва да имашъ извѣстна цѣль или на облекчение, или на увеличение; ако е тенденцията да увеличавашъ, ще си отворишъ очитѣ и ще си опрѣдѣлишъ какъвъ процентъ искашъ да достигне, но като прѣслѣдвашъ този процентъ, ще гледашъ да имашъ максимални граници, но да не ги надминаватъ никои; ще гледашъ миналото, колко е плащаль прѣди и така да му увеличишъ сравнително, защото бързото и тежко облагане на хората докарва голѣмъ смутъ въ тѣхния животъ и не може никога да ги убѣди, че това е нужно, че това е полезно, че това е справедливо; а ние тукъ говоримъ за справедливостъ, нали?

Какъ, слѣдователно, вие изпущате такъвъ единъ здравъ принципъ, да гледате сегашното положение и да не искате никакъ да знаете, какво е плащаль човѣкътъ досега? Това трѣбва и фигурира въ закона; и вие като измѣнявате закона и махвате ли този принципъ, вие правите единъ по-лошъ законъ.

Азъ нѣма да чета по-нататѣкъ другитѣ параграфи и ще свърша.

Ще дойда да подкрѣпя послѣдната си теза, г-да народни прѣдставители! Какво ще излѣзе отъ подобно облагане, къмъ което виждамъ, че една голѣма частъ отъ нашитѣ другари тукъ и земледѣлицѣтъ даже се отнасятъ съвършено безразлично? Ще излѣзе слѣдующето, г-да народни прѣдставители! Въ настояще врѣме тукъ имате една голѣма книга, която я държи г. докладчикътъ, и азъ съжалеявамъ, че не можахъ да я прѣгледамъ, отъ която се направиха цитати отъ прѣдговорившитѣ оратори; имамъ и азъ на рѣка данни, които министерството приведе за примѣръ, и намѣрвамъ, че въ настояще врѣме, въ надвечерието на новото облагане, ние имаме земи, които се облагатъ съ 3 ст., съ 7 ст., съ 11 ст., съ 13 ст.; имаме такъвъ земи между тѣзи, които сж процитирани тукъ, и азъ вѣрвамъ, че не сж само тѣзи, които сж така обложени: ще има маса други земи, които сж обложени така. И de facto азъ знамъ, че въ България ще има празни пространства земи, които сж обложени, има и чифлици по 5—6.000 декара, има и по 10.000 декара земи въ България, които, обаче, не могатъ да донесатъ на притежателитѣ имъ да платятъ сегашния поземеленъ данѣкъ на празнитѣ земи. Не говоря за малкитѣ пространства, дѣто ги обработватъ сами притежателитѣ имъ и които сж достатъчно разработени.

А. Славчовъ: Защо не могатъ да ги работятъ.

Д. Колевъ: Кой имъ е виноватъ, че не ги работятъ?

Т. Теодоровъ: Нѣма население. Вземѣте Добруджа, напр. Казваха ви хората, че има празни земи. Всѣки единъ гледа своята околия, всѣки единъ гледа своята нива и прави сметка за себе си. Помислѣте за хората, които не сж тукъ. Помислѣте за която щете земледѣлческа околия. Помислѣте, напр., за Искрецката околия, за Босилеградската, за Тетевенската, Троянската, която щете околия, и ще видите, че има пространства земи, пасища, „таушанъ мерасж“ както ги викатъ, които, ако ги обложите съ 10 ст. даже на декаръ, е много тежко. А какво става сега?

Д. Колевъ: Тѣ сж главно за добитѣка, който пасе по тѣхъ.

Т. Теодоровъ: Тежко и горко на този добитѣкъ, когато не могатъ да си платятъ беглика! Държатъ тѣзи хора въ тѣзи мѣста овци и кози и съ тѣхъ едвамъ си облажаватъ паницитѣ отъ врѣме на врѣме. То е най-бѣдното население, най-онеправданото. Недѣйте забравя, г-да народни прѣдставители, че $\frac{1}{3}$ частъ отъ територията на България е горска, планинска мѣстност и че $\frac{1}{3}$ частъ отъ населението ще бѣде уврѣдено отъ тази мѣрка на

г. министра. Защо? Защото той сега ще направи минималния размерът на един декаръ празна земя да бъде, според неговия планъ, 17 ст., според нашето изчисление — 20 ст. Но нека приемем неговото оптимистическо мнѣние — 17 ст. Е добръ, ами тѣзи хора, които сме ги облагали досега съ 5—7—10 ст. на декаръ, какъ ще имъ поискаме 17 ст. на декаръ? Какво ще стане съ тѣхното положение и кои сѫ тѣзи хора? Вие ще кажете: онѣзи, на които е паднало евтино. Ако бѣхте сигурни, че сѫ само тѣ, че сѫ тѣзи, на които е опрѣдѣлила общината и по 3, и по 7, и по 17 ст., а въ сѣщностъ тѣ иматъ хубави земи, та избѣгвали отъ облагането или измѣрването, — на такива, добръ, да имъ туримъ и по 1 л. Но азъ съмъ сигуренъ, че при размѣтването, което е станало и което става съ помощта на общинскитѣ власти, тѣзи мѣста сѫ обложени толкова малко не защото могло е да се обложатъ по-много и не сѫ обложени, но защото не сѫ донасяли доходъ и не сѫ могли да понесатъ повече. Защото, г-да народни прѣдставители, азъ намирамъ, напр., въ Котленската околия обложени 4 качества земи: съ 3 стотинки — 692 декара, и азъ виждамъ въ сѣщата околия има 1.898 декара съ 13 ст. и има 764 съ 20 ст., 473 съ 24 ст. Ако тѣзи хора облагатъ на едни 24, на други 3, то очевидно 3-тѣ стотинки е налогъ заради туй, защото не сѫ могли повече да носятъ, а инакъ щѣха да направятъ на всички по 15 ст. срѣдно. Ако виждаха, че дѣйствително не е тежко да се плати по 15 ст., тѣ щѣха да направятъ на всички по толкозъ. Но знаете ли, напр., каква е Котленската община? Въ Котелъ нѣма абсолютно нищо земеделѣческо, нито добитѣкъ, нито рало има. Тамъ има само трѣва и нѣма кой да я пасе. Тѣ иматъ въ Балкана градски паши, които лѣтно врѣме даватъ на каракачанитѣ, но въ града абсолютно никакъвъ доходъ нѣматъ отъ земи. Каракачанитѣ може да иматъ, но тѣ никакъвъ добитѣкъ нѣматъ. Азъ бѣхъ интерниранъ единъ мѣсець въ Котелъ, видѣхъ какъвъ градъ е и си съставихъ мнѣние зарадъ него. Г-нъ Мирски, впрочемъ, е по-компетентенъ да говори по този въпросъ.

К. Мирски: Много вѣрно говорите.

Т. Теодоровъ: Това бѣше моето впечатление. И вие мислите, че отъ гевезеликъ котленци сѫ турили по 3 ст. на декаръ? На тѣзи хора отъ 3 ст. ако покачите поземелния налогъ на 17, какво ще направятъ? Азъ ви казвамъ, че има хора, които при тежаватъ по 5—600 декара, за които сега данѣкътъ е малѣкъ; но когато ги обложите съ 17 ст. данѣкътъ, тѣзи хора ще искатъ да продадатъ имота си, но нѣма да има кой да го купи, защото всѣки, който ще го купи, ще знае, че въ продължение на 10 години...

Д. Колевъ: Това не е десетѣкъ.

Т. Теодоровъ: Ама той не докарва нито 5 ст. приходъ, г-нъ Колевъ! Вие мислите, че цѣла България е като вашето село?

Д. Колевъ: Едно върху друго могатъ по 15 ст. да плащатъ.

Т. Теодоровъ: Вие не знаете какви диви мѣста има.

Я. Забуновъ: Вѣрно.

Т. Теодоровъ: Вие не знаете, че въ туй измѣрване ще бъде всичкото пространство; даже тамъ, дѣто не може да расте гора, дѣто е празно пространство, има тукъ-тамъ трѣвица, и него ще мѣрятъ — всичко се измѣрва. Дѣто има дървета, казватъ, че е гора и сега ще ги освободимъ; но има мѣста, дѣто и гора не расте, а само камѣнакъ или папратъ и не служи за нищо, но пакъ се облага.

Его защо азъ считамъ, че това равенство, което иска г. министърътъ да направи съ този законъ, това равенство е именно въпиюща несправедливостъ и то ще легне най-тежко на най-бѣднитѣ хора. И увѣрявамъ ви, че ако се ограничите само съ тия $\frac{2}{5}$ да ги разхвърлите, а другитѣ $\frac{3}{5}$ да разхвърлите по старата система, безъ да вземете въ внимание това, което азъ чехохъ сега, което го имаме въ закона и което трѣбваше да го има и въ този законъ, вие нѣма да помогнете никому, сега съществующитѣ несправедливости ще си останатъ, при тѣхъ ще се създадатъ нови отъ вашата мѣрка и, вмѣсто да се намали злото, ще се увеличи. Това е моето дълбоко убѣждение. А не е добръ така да си играемъ съ интереситѣ на хората, като гледаме на тѣхъ леко. Моето мнѣние е било винаги слѣдующето: искате да увеличавате данѣцитѣ, увеличавайте ги, но по начинъ, щото хората да не го чувствуватъ; избирайте онзи, който е най-лекъ. И азъ ви казахъ, че щомъ не се увеличава размерътъ на това даждие, щомъ държавата не иска да обложи съ ново даждие досега необложени работни земи, има възможность ползата, която ще се получи отъ тия земи, да отиде цѣла за намаление данѣка на онѣзи мѣста, дѣто той сравнително е по-тежѣкъ. Да се обложатъ онѣзи имоти, които досега сѫ избѣгнали, и за това имате възможность: вземѣте даннитѣ на статистиката, които не сѫ се имали прѣдъ видъ, и си послужете съ тѣхъ. И, накрая, имате вие възможность подиръ 2 или 3 години, когато закрѣпнатъ напѣтѣ косвени даждия, или когато се направи конверсия, когато се намали годишното погашение за държавнитѣ дългове, може да се направи облекчение на данѣцитѣ и на първо мѣсто да се направи за поземелния данѣкъ, защото той е данѣкътъ, съ намалението на който се настръхва земеделѣческото произведение и стойността на земята у насъ. Щомъ е така, когато вие опрощавате тия 2.000.000 л., прощаването направѣте на онѣзи, които сѫ тежко

обложени, и нѣма да ви се сърдятъ онѣзи, които малко плащатъ. На тѣхъ ще се каже: вие сте плащали 10 години по толкова, вие сте привикнали и вие ще намѣрите срѣдства да плащате пакъ толкова. То се свърши вече; той е прѣтърпѣлъ операцията; ако се е обезцѣнила земята, тя се е обезцѣнила, когато е билъ баща му; ранитѣ, които сж му били нанесени на врѣмето, сж вече заздравѣли и той нѣма да ги чувствува. И тогава достига се резултатътъ, който хората, безъ да произвеждатъ смутъ въ живота на хората. Защото економическитѣ мѣропрития, фискалнитѣ мѣропрития — вие го знаете по-добрѣ отъ мене, — тѣ сж, които най-много развалятъ спокойствието и живота на производителитѣ въ една страна. Данѣктъ въ всѣка една страна, който е малѣкъ — а 1% , а $\frac{1}{2}\%$, — той е, който прави най-голѣмитѣ промѣни въ живота, или, по-добрѣ, най-голѣмия смутъ; той е онзи лостъ, съ който единъ финансовъ министъръ може да повдигне благосъстоянието на една държава или може да го тикне назадъ. Тукъ повидимому ще кажете: какво има отъ 5—6 ст. на декаръ повече? — нищо не е. Ама има мѣста, увѣрявамъ ви — не ща да ви цитирамъ примѣри, — дѣто, като турите 20 ст. на декаръ, хората ще търсятъ да продаватъ земитѣ си, но нѣма кой да ги купи и ще заявяватъ на държавата, че ѝ ги подаряватъ, само и само да се освободятъ отъ такъвъ данѣкъ, а тѣ ще станатъ, разумѣва се, просеци. И сега има таквизѣ, но тогава ще станатъ много. Ако искате да правимъ това, да увеличимъ просецитѣ въ България, да обезземляваме хората, да имъ конфискуваме имотитѣ и да се смѣемъ на по-слабитѣ, разумѣва се, свободни сме да го направимъ. Ония земледѣлци измежду насъ, които иматъ хубави ниви, които мислятъ, че могатъ да се възползватъ отъ такава една промѣна, нека не си правятъ домашна смѣтка, защото тѣ ще има да се възползватъ нѣщо, но тѣ ще направятъ да страдатъ и да се опеправдатъ тѣхнитѣ съотечественици. Този поземеленъ данѣкъ, по който и стана едно земледѣлческо движение, което докара въ Камарата свои прѣдставители и на което се дължи вашето избиране, ще стане още по-тежѣкъ, по-омразенъ и бѣдѣщитѣ български правителства ще иматъ още по-голѣми мъчнотии да го удържатъ. То е най-важниятъ нашъ приходъ, който най-силно влияе върху економическото развитие на страната и азъ бихъ желалъ съ него да се не обръщаме така леко. Азъ бихъ молилъ, прочее, г. Министра на Финанситѣ, както направихъ и на първо четене, да не настоява на своя законопроектъ, а съ срѣдствата, които му дава законътъ отъ 1901 г., които сж много могъществени, като се тури на работа той лично и подбере съответствено хората, които въ всѣки единъ окръгъ ще разпрѣдѣлятъ даждията между околитѣ, и въ околитѣ — между селата, а главно, г-да народни прѣдставители, като съ новия законъ — не съ този, а съ закона отъ 1901 г. — се дава възможность при новото облагане да има оплаквания прѣдъ по-горната инстанция,

всичко ще се поправи, или, по-добрѣ казано, всичко поправимо ще се поправи. Ние нѣмаме нужда да прибѣгваме къмъ туй срѣдство, което ще ни създаде само неприятности. Нищо друго да нѣмаше, а само това, дѣто ще стане ново облагане и ще дава възможность на хората да се оплакватъ изново, защото при първото облагане срокътъ пропуснали, и всѣко село и градъ да каже дѣ го боли и какъ трѣбва да се поправи, то е достатѣчно да поправи злото. И достатѣчно е хората, които стоятъ начело на управлението, да не бѣдатъ глухи и да не си затварятъ очитѣ прѣдъ несправедливоститѣ, които имъ се посочватъ, всичко ще се поправи по административенъ редъ, безъ да се внесе смутъ чрѣзъ закона и безъ да се увеличи никому ни единъ сантимъ. Министерството трѣбва да пази, при новото облагане, колкото се може, да не ставатъ сжществени отклонения въ повече или въ по-малко, ако щете, отъ сегашествующето, а да става постепенно. И като се направи това сега, като се направи още единъ пѣтъ слѣдъ 5 години, всичко ще бѣде свършено пълно, дотолкозъ, дотолкозъ, може да излѣзе пълно едно човѣшко творение.

Това е моето мнѣние. Ще се послуша ли или не, не знамъ; или, по-добрѣ, знамъ сигурно, че нѣма да се послуша, но толкозъ по-лошо заради онѣзи, които не искатъ да слушатъ. Азъ изпѣлнихъ мой дългъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ бихъ молилъ г. Теодорова да се съгласи, че той не е правъ въ никое отъ своитѣ твърдения. Ние изтъкваме и въ моя докладъ, и въ оная книга, която се разнася туку, между народнитѣ прѣдставители, и отъ примѣритѣ, които цитираха отзара на нѣкои г. г. прѣдставители, че тъкмо тамъ е несправедливостъта, че двѣ съсѣдни села, чиято земя е отъ еднаква стойность и дава еднакво производство, сж различно обложени.

Т. Теодоровъ: Това ще поправи комисията.

Министъръ М. Сарафовъ: Моля Ви се; по тази работа баремъ нѣма защо да се караме.

Т. Теодоровъ: Азъ искамъ да Ви помогна.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ на Васъ не помагахъ, когато говорѣхте, недѣйте и Вие на мене да помагате.

Споменаха се даже примѣри отзара на, дѣто земи по-слабо производителни сж обложени по-тежко отъ земи по-силно производителни. Та г. Теодоровъ трѣвало би съ мене да се съгласи въ основата, че дѣйствиелно несправедливо е и по производство и по стойность сегашното облагане, разпрѣдѣление, на поземелния налогъ; върху тази база трѣвало би да бждемъ ние съгласни.

Т. Теодоровъ: Азъ казахъ, че съмъ съгласенъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Не, Вие не казахте това. Вие казахте, че не е доказано, и че азъ не съмъ Ви далъ въ мотивитъ такива доказателства.

Т. Теодоровъ: Туй казахъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Теодоровъ! Ако бѣхте Вие взели тѣзи села, които сж показани въ изложението на мотивитъ, и бѣхте ги потърсили и намѣрили на една карта, за да видите мѣстоположението имъ, щѣхте да се убѣдите, че тѣ сж взети нарочно едно до друго, повечето, защото иначе и азъ съзнавамъ, че не би имали никаква стойностъ примѣритъ, които Ви давамъ. Естествено, ако вземемъ отъ Еленската околия едно село отъ планината и едно село отъ полето, тѣзи села не сж сравними. Поне толкозъ познания ми позволете като статистикъ да имамъ. Не мога да изкарамъ прѣдъ народното прѣдставителство два прѣдмета несравними единъ съ другъ. Това е първата бѣлѣжка, която искахъ да направя.

Втората бѣлѣжка, въ която съ г. Теодорова не можемъ да се съгласимъ, ето въ що се състои. Г-нъ Теодоровъ твърди, че основата въ закона за поземелния налогъ отъ 1895 г. до 1901 г. е права, а срѣдствата, начинътъ не сж прави. Така излиза отъ Вашия говоръ. Тамъ Вие, г-нъ Теодоровъ, не сте съгласни нито съ мене, нито даже съ г. Гешова, когато стана дума при първото четене, дѣто всички се стремѣха да се установи, че мѣрка за производството у насъ нѣма, а, наопаки, че мѣрката за производството, на която ние се осланяме при разпрѣдѣлянето на поземелния налогъ, не е права. Всички господа твърдѣха, че онова, което ни даватъ петътъ десетъчии години, т. е. числото, размѣрътъ на производството, не е право. И ние двама съ г. Теодорова сме наклонни да вѣрваме, по теория, че резултатътъ отъ ония години не прѣдставлява истинското производство. Други господа твърдѣха това съ практика — да повторя още веднажъ, — че онова, което показватъ десетъчнитъ години като производство на една селска община или на една околия, не е право. И, отъ една страна, било отъ вземането на номонето, било отъ нѣкои други околни обстоятелства, било отъ това, най-подирѣ, което ние трѣбва да признаемъ, което знаемъ, че всѣка година не се засѣва еднакво, било че климатическитъ влияния даватъ различни резултати, а понеже нашето сравнение, което взимаме, е само за четири, една подиръ друга слѣдщи, години и една нѣта уединена година, която даже не може да се вземе за база на статистика, — отъ всички тѣзи работи излиза, доказва се, че нѣмаме права мѣрка за облагането. Ето кѣдѣ азъ съ васъ не съмъ съгласенъ. Азъ казвамъ, че права мѣрка за производството нѣмаме и трѣбва да търсимъ другъ начинъ за опрѣдѣление производството. Въ туй отношение ние сме съгласни съ васъ. И азъ искамъ земата да се обложи по стойностъ и по производство, и азъ търся туй срѣдство; но азъ дохождамъ до

убѣждение, заедно съ повечето отъ тия господа, които говориха, да призная, че ключътъ, както го нарекохъ азъ, за разпрѣдѣлението не е правъ. Слѣдователно, не е системата, г-нъ Теодоровъ, ами базата, ами основата. И понеже основата азъ я признавамъ, че не е права, азъ се мъча да смекча злото по този пѣтъ, по който ви казахъ: вмѣсто да разпрѣдѣли 17.000.000, мъча се да разпрѣдѣли едно по-малко количество. Ето дѣ е основата на прѣдлаганото отъ мене измѣнение. Това не е система. А това азъ не мога да поправа съ административни мѣрки. Ако можехме да направимъ едно, напр., прѣцѣняване на земитъ у насъ, да стане кадастъръ, да се вземе въ течение на врѣмето производството и отъ всичко ако можехме да извадимъ истинската цифра на дохода, нѣмаше защо да прибѣгваме къмъ прѣдлагания начинъ за разпрѣдѣление. Тогава ние щѣхме да се приближимъ къмъ истината и тогава може системата да бѣде причината за несправедливо облагане; въ тоя случай съ положителни данни на рѣка можеше да се търси другъ начинъ за справедливо разхвърляне.

Послѣ г. Теодоровъ прави бѣлѣжка — впрочемъ, то не влиза въ този членъ, но се говори за него, — че изпущаме нѣкои отъ знаковетъ на облагането, които има въ законитъ отъ 1895 и 1901 г. Но, г-нъ Теодоровъ, има три вида размѣтане, което става у насъ: общо размѣтане по околии, размѣтане вътрѣ въ околитъ и размѣтане между общинитъ. Онѣзи Ваши знакове, ако бѣха гудени при размѣтането по околии...

Т. Теодоровъ: Гудѣте ги.

Министъръ М. Сарафовъ: Законътъ не го позволява.

Т. Теодоровъ: Измѣнитѣ въ туй закона.

Министъръ М. Сарафовъ: Тогава азъ нѣма да говоря по-нататѣкъ, щомъ признавате, че законътъ е несѣстоятеленъ.

Т. Теодоровъ: Ама Вие не поправете това. Нѣма да Ви критикувамъ, ако поправите това; нищо нѣма да кажа.

Министъръ М. Сарафовъ: Вие не търпите чуждо мнѣние.

Т. Теодоровъ: Само тази бѣлѣжка казвамъ: ако измѣнявахте въ това отношение закона, азъ щѣхъ да Ви поддържамъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Въ туй отношение измѣнявамъ закона, защото азъ се стреми и вземамъ това начало, което е поставено въ закона — по производство само, — прокарвамъ го въ тритѣ инстанции. Въ сегашния законъ има противорѣчие. При първото размѣтане за цѣлото Княжество по околии едни сж знаковетъ при размѣтането; при

размѣтането вѣтрѣ въ околнитѣ между отдѣлнитѣ села други сѣ началата; а при размѣтането вѣтрѣ въ селата трети сѣ началата. Азъ вземамъ тѣзи начала, по които става размѣтането вѣтрѣ въ общинитѣ: повърхността или размѣрътъ на обработваната земя и ги прокарамъ въ тритѣ степени и вземамъ за база туй, което Вие искате: производството. Г-нъ Теодоровъ и уважаемиятъ г. Гешовъ много държатъ на това нѣщо, че имало въ стария законъ опрѣдѣляне на разстоянията на селата до пѣтищата, до желѣзницата, а г. Теодоровъ даже спомена и до морето. Г-да прѣдставители! Това разстояние до пѣтищата и до морето ако е хубаво, то се касае до вѣтрѣшността на околнитѣ. Какво влияние има толкозъ голѣмо въ една околия, дали селото е по-близо до центра на околията, до пѣти или до нѣкое друго нѣщо?

И. Гешовъ: Прави разлика въ цѣнитѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Гешовъ! Позволете да Ви кажа, че това е дребнавостъ.

Т. Теодоровъ: Всичко е дребнавостъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Ама туй е. Вѣтрѣ въ една околия, не за цѣлото Княжество. Разбирамъ да ми кажете, ако е да се разпрѣдѣля между околнитѣ разстоянието отъ главнитѣ артерии, желѣзницитѣ напр., тогава да, разбирамъ, но Вие за вѣтрѣшността на околнитѣ говорите.

И. Гешовъ: И за двѣтѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: Околия, която е прѣрѣзана съ желѣзница, безразлично е, кое село колко стои далеко, особено у насъ, дѣто съ кола хората прѣнасятъ своитѣ храни. Тѣй щото, нѣма голѣмо значение туй за разстоянията между нашитѣ окрѣзи и околии, които не сѣ толкова голѣми, и не могатъ да играятъ такава голѣма роль.

Както и онова другото за ралата и пр. Ралата и кѣшитѣ — всичко това нѣщо е изразено въ производството, въ десетѣка, въ туй, което е взето отъ десетѣка, и туй, което статистиката ще констатира. Това сѣ всичко елементитѣ събрани вѣтрѣ и вие не можете да вземете тѣзи отдѣлни мѣрки или, ако ги вземете, давате поводъ на комисаритѣ само да злоупотрѣбаватъ, като ги питате: „защо на селото А гудихте 2.000, а на селото Б, което е до него, 2.500?“ — да кажатъ на основание на единъ отъ 16-ти пункта, — защото сѣ 16 пунктѣ, които комисията трѣбва да вземе прѣдъ видъ, когато разпрѣдѣля онова между отдѣлнитѣ села, онова, което е опрѣдѣлено за една околия. Може ли да бѣде една мѣрка математически точна, когато е отъ 16 мотиви и най-сетѣ да прибавимъ и всѣ какъви други мѣрки, както каза г. Теодоровъ, които Министърътъ на Финанситѣ намѣри за нужно? Вие отваряте само вратитѣ на произвола.

Т. Теодоровъ: Това е Ваше; ние не сме го прибавили.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ нѣмамъ смѣлостта да казвамъ кое е „ваше“ и кое „наше“, а да говоря за това, което е написано въ закона.

Т. Теодоровъ: Не се подигравайте съ него, защото е Ваше.

Министъръ М. Сарафовъ: На всѣки начинъ Вие го похвалихте — то е баре Ваше мнѣние.

Т. Теодоровъ: Азъ казахъ: не е лошо, но то е най-слабото отъ всички.

Министъръ М. Сарафовъ: Вие не търпите. Азъ Ви казвамъ, че особено, когато има да се разпрѣдѣля единъ данѣкъ, не може да се оставятъ така неопрѣдѣлени условия и хората безъ мотиви да могатъ да уголѣмяватъ или намаляватъ, защото и какво ще бѣде правото на оплакване? Даже какъ може да се уреди правото на оплакване, когато нѣмате строго опрѣдѣленъ критерий, че това, дѣйствително, е право разпрѣдѣлено или не? 16 пункта имате и отъ тѣзи 16 пункта всѣка комисия може да си извлѣче и да каже: азъ взехъ това или онова съображение, безъ да дава съображението, па може да каже чисто и просто: намѣрихъ го за добръ и го направихъ на основание съвкупността на даннитѣ отъ всички 16 пункта.

Тѣзи заблѣжки искахъ да направя на г. Теодорова, за да се види, че той не е правъ въ много работи, които твърди.

Т. Теодоровъ: Сѣ същото е. Правъ съмъ, както и по-напрѣдъ, прѣди да говорите.

Д. Драгиевъ: При първото четене на този законопроектъ, г-да прѣдставители, азъ имахъ възможностъ да изкажа своето мнѣние и казахъ, че едвали може да се постигне онака справедливостъ, която се дири чрѣзъ него, и азъ се обявихъ по начало противъ тоя законопроектъ и, въобще, противъ сегашната система на поземелния налогъ. Понеже се разисква единъ отъ най-важитѣ членове на тоя законопроектъ, азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи по тоя членъ.

Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ ни казва, че може, дѣйствително, да се постигне, до известна степенъ, едно по-справедливо, по-равномѣрно разпрѣдѣление на поземелния данѣкъ чрѣзъ това, дѣто измѣрването ще да ни доведе — оня день каза 50% увеличение на декаритѣ, а пѣкъ сега посмали малко и каза 20%. Значи, като имаме 34.000.000 декара работна земя, той прѣдполага, че сега измѣрването, което ще стане, ще да покаже едно увеличение въ числото на работната земя поне съ 20% или 6.000.000 декара, и декаритѣ ще станатъ 40.000.000 и опрѣдѣлениятъ дѣлъ отъ този данѣкъ ще се падне по 20 ст. на декаръ. Самото

това обстоятелство, че г. Министерът на Финансите веднаж върва, че ще има едно увеличение въ числото на декарите отъ 50%, а сега слѣдъ нѣколко дена изведнажъ смаява и казва, че 20% може да бжде, самото това обстоятелство може да ни даде достатъчно основание да се усъмнимъ, че дѣйствително ще се покажатъ очакванитѣ 6.000.000 декара повече, та вслѣдствие на това и опрѣдѣлениятъ дѣлъ отъ поземелния данѣкъ да се падне на декаръ по 20 ст. Възможно е сега нашето прѣдположение да не излѣзе вѣрно, но менѣ ми се струва, че и 20% увеличение въ числото на декарите едва ли ще се появи. И прѣдполагамъ това възъ основа на туй, както казахъ и миналия пътъ, когато говорихъ по този законопроектъ, че много села въ Княжеството, при прѣсмѣтането и прѣобрѣщането дюлюмитѣ въ декари, смѣтали сж дюлюмитѣ по-голѣми отъ декарите. Сега, обаче, като стане вѣрното измѣрване и понеже въ дѣйствителностъ декарите сж нѣколко квадратни метра сж по-голѣми отъ дюлюмитѣ, това измѣрване ще докара едно намаление въ числото на онѣзи декари, които прѣдполагате, че ще се лвятъ като увеличение.

Друга една причина, която трѣбва да ни накара да бждемъ по-въздържани въ прѣдположението за увеличение числото на декарите, е и тази, че ако при първото измѣрване се намѣриха хора, било измѣрвачи нѣкакви или други влиятелни лица, които да докаратъ работата дотамъ, че въ извѣстни голѣми имоти, или въ едно село въобще, да бждатъ укрити извѣстно число декари, ако това укриване на декарите земя при първото измѣрване е могло да стане, като знаемъ, че оттогава досега ние по-малко сме се приближавали до ангелитѣ, а повече сме се приближавали къмъ дяволитѣ, трѣбва да върваме, че ако тогава, при първото измѣрване, е имало укриване на едни земи, сега, при новото измѣрване, частъ отъ укрититѣ земи може да се откриятъ, а друга частъ пакъ да се скриятъ и ще кажете тогава: така прѣдполагахме, но не излѣзе така. Най-послѣ трѣбва да имате прѣдъ видъ и това обстоятелство, че ако нѣкъдѣ е имало укрити земи, не всички можемъ да върваме, че ще бждатъ открити. Частъ отъ укрититѣ може да се откриятъ, но частъ отъ онова, което е измѣрено, по една или друга причина може да се потули. Така щото, не може съ голѣма достовѣрностъ да се прѣдполага, че ще се открие много и че дѣйствително ще имаме 6.000.000 декара земя повече.

Друго едно обстоятелство има, което не трѣбва да изпускате изпрѣдъ видъ. Горитѣ сж имали данѣкъ 250.000 л. и сега този данѣкъ ще се разхвърли върху нивитѣ, върху другитѣ земи, вслѣдствие на което онуй облекчение, което смѣтате да докарате за земитѣ съ новото разпрѣдѣление, ще се изгуби.

Друго едно обстоятелство, което може да побърка на оная равномѣрностъ или справедливостъ, която се мѣри да се постигне, е въ единъ членъ отъ за-

кона, къмъ който слѣдъ малко ще отида, който прѣдвижда, че пустующитѣ земи занаяпрѣдъ нѣма да бждатъ облагани съ размѣтателенъ налогъ. Понеже нѣма да бждатъ облагани пустующитѣ земи съ размѣтателенъ данѣкъ, а пъкъ досега сж облагани, това ще увеличи товара на работнитѣ земи въ бждѣще. Трѣбва да се има прѣдъ видъ едно нѣщо, че, ако единъ декаръ земя при досегашното разпрѣдѣление е билъ обложенъ съ нѣколко стотинки данѣкъ, то тѣзи стотинки му сж се паднали, като сж облагани и пустующитѣ земи еднакво. Занаяпрѣдъ пустующитѣ земи нѣма да се облагатъ, слѣдователно, тѣхнитѣ дѣлъ ще отива къмъ работнитѣ земи, което пъкъ отива да намалява онуй облекчение, което се стремимъ да създадемъ. И не само това, но и бждѣщитѣ пустующи земи — понеже ще се намиратъ много хора, които по една или друга причина да оставятъ, ако не всички, то поне частъ отъ своитѣ земи, работени досега, пустующи — законопроектътъ като мѣлчи и въ това отношение, тоя дѣлъ, който би се падалъ тѣмъ, ще отиде пакъ за смѣтка на другитѣ работни земи, ще отиде за смѣтка да нямали, да прѣмахне онуй облекчение, оная справедливостъ, която казвате, че би се достигнала чрезъ новото разпрѣдѣление.

Но да речемъ най-послѣ, че наистина ще излѣзатъ 6.000.000 декара земя повече, като е по 20%. Постига ли се тази справедливостъ, която се гони да се постигне? Ако би да не се откриятъ толкозъ декара земя и ако би занаяпрѣдъ пустующи земи да не се оставятъ — нѣщо, което не вървамъ — и ако направимъ, щото досегашнитѣ пустующи земи пакъ да бждатъ облагани съ размѣтателенъ налогъ, тогава 20 ст. ще се паднатъ отъ опрѣдѣления дѣлъ на поземелния данѣкъ върху всички 40.000.000 декари земя. Инакъ, ако не се откриятъ, ако не се окажатъ въ повече съ 6.000.000 декара работна земя, тогава нѣма да бждатъ 20 ст., ами ще бждатъ 25 ст. отъ опрѣдѣления дѣлъ на поземелния данѣкъ. Но да положимъ, че ще се открие толкозъ неизвѣстна досега, неизказана досега работна земя и ще се падне по 20 ст. отъ опрѣдѣления данѣкъ дѣлъ на всеки декаръ. Нека да видимъ какво ще излѣзе при прилагането на това ново разпрѣдѣление. Осемтъ милиона лева, съставляющи опрѣдѣления дѣлъ на поземелния налогъ, ще се разпрѣдѣлятъ по 20 ст. на декаръ, като допуснемъ, че при досегашнитѣ 34.000.000 декара ще се покачатъ още 6.000.000 декара, та ще станатъ 40.000.000 декара. Останалитѣ, съставляющи размѣтателния данѣкъ, ще се разпрѣдѣлятъ. Какъ ще стане това разпрѣдѣление? Азъ мисля, че размѣтателния дѣлъ отъ поземелния налогъ ще си остане за въ общинитѣ, за въ околнитѣ пакъ въ такова отношение, въ каквото е билъ досега. Наистина, по-напрѣдъ, или поне досега, всичкитѣ данѣкъ е билъ размѣтателенъ налогъ, нѣмало е опрѣдѣленъ дѣлъ, цѣлата сума отъ 20 милиона е била размѣтателенъ данѣкъ. Какъ сж се размѣтали? Г-нъ Теодоровъ говори, че сж се вземали въ съо-

бражение много условия. Азъ мисля, че макаръ и въ закона да сж се прѣдвидѣли много условия да се взематъ подъ внимание при размѣтането досега на поземелния налогъ, но сѣ пакъ при разпрѣдѣлението на тия налогъ между околитѣ и между общинитѣ си е оставало главно едно единичко условие — производството прѣзъ десетѣчнитѣ години. Това е било главното. Наистина, въ закона пише и давали сж се наставления на комисиитѣ да взематъ подъ внимание разстоянието до близката станция, да взематъ подъ внимание цѣната на хранитѣ, количеството на оралата, количеството на декаритѣ, всичко това го пише въ закона, но, ако речете вие да направите едно разпрѣдѣление, имайки въ съображение тия условия, азъ съмъ увѣренъ, че вие ще се намѣрите прѣдъ невъзможността да съобразите разпрѣдѣлението съ всички тия толкова разнообразни и толкова противорѣчиви условия. И комисиитѣ при разпрѣдѣлението на поземелния налогъ на околии и общини, най-сетнѣ, ужъ гледали сж и тия условия, ужъ сж ги вземали въ съображение, но едно единичко е било условието при туй разпрѣдѣление, именно десетѣчното производство. То е било главната основа. Като е било то главната основа, явила се е тая несправедливостъ, която вие искате да прѣмахнете. А че дѣйствително то е било главната основа, вижда се и отъ туй, че г. министърътъ признава това въ своитѣ мотиви, и понеже признава, че тия условия, които ужъ сж поставени въ закона, за да се достигне едно по-справедливо разпрѣдѣление, тѣ огелкуватъ работата и нищо не се постига чрѣзъ тѣхъ, заради туй ги махва и взема онова, което на практика се е вземало въ внимание при разпрѣдѣлението на общия окладъ на държавата, първо по околии и послѣ на общини. Та искамъ да кажа, че онѣзи условия, за които г. Теодоровъ говори и за които досегашниятъ законъ говори, и които сега г. министърътъ прѣмахва, това сж били условия, наистина, писани въ закона, но тѣ сж били толкова противорѣчиви, щото не е било възможно да се взематъ въ съображение, и на практика комисиитѣ сж имали — повтарямъ да кажа — при разпрѣдѣлението общия окладъ на държавата по околии и послѣ на общини тази главна основа: десетѣчното производство. Е добръ, като се е имало това нѣщо прѣдъ видъ досега, какво виждаме? Че като се е имало тази основа — десетѣчното производство, като се е вземало то за основа при разпрѣдѣлението окладитѣ на околии и на общини, явила се е една неправда. Отдѣ произхожда тази неправда? Тази неправда произхожда отъ нееднакъвия начинъ при вземането на номонето. Тамъ е коренътъ на неправдата. Прѣмахва ли се сега тая неправда? Не се прѣмахва, ами си остава, както е била и на практика. И г. министърътъ ви казва чрѣзъ закона, че за въ бѣдѣще, когато ще се разпрѣдѣлятъ 20-тѣ милиона лева, тѣ ще се разпрѣдѣлятъ по околии и по общини, като се вземе за основа десетѣчното производство. Говори се пакъ за нѣкакви

цѣни, но не вѣрвамъ да окажатъ тѣ бо-зна какво влияние при разпрѣдѣлението. Пакъ това ще бѣде главното. Като оставяме главната основа, която е крива по туй, че номонето се е вземало несправедливо, като оставяме тази несправедлива основа, не ще съмнѣние, че и новото разпрѣдѣление, което прави $\frac{3}{5}$ отъ данѣка, да се разпрѣдѣля по тази основа, не ни води къмъ едно равномерно разпрѣдѣление. $\frac{3}{5}$ отъ данѣка сж 12 милиона лева и тѣзи 12 милиона лева сж били разпрѣдѣляни досега по общини и околии възъ основа главно на десетѣчното производство. И сега вие казвате: пакъ по тая основа ще става разпрѣдѣлението. И г. Поповъ, и г. министърътъ по-напрѣдъ ни казваха, че двѣ близки села едното толкозъ било обложено, а другото толкозъ. Азъ питамъ: тия двѣ близки села, тритѣ пети отъ данѣка, които сж имали досега, нали имъ оставатъ непожтнати? Тритѣ пети, които е плащало всѣко село, оставатъ непожтнати. Законътъ ви задължава, тритѣ пети отъ поземелния налогъ да го разхвърлите пакъ така, както е билъ разхвърленъ, възъ основа на десетѣчното производство. Слѣдователно, азъ така гледамъ на въпроса, че тритѣ пети отъ досегашнитѣ дѣлове оставатъ почти непожтнати за общинитѣ и околитѣ, понеже основата остава непожтната, сѣ една; може да има нѣкаква разлика, но тя е свършено нищожна. Азъ така гледамъ на това разпрѣдѣление, че 8-тѣ милиона ще се разпрѣдѣлятъ по 20 ст., а 12-тѣ милиона почти така ще се разпрѣдѣлятъ между околитѣ и общинитѣ, както и досега сж били разпрѣдѣлени. Слѣдователно, несправедливостъта за ония села, за които г. министърътъ ни говори, че данѣчнитѣ имъ дѣлове се явявали противорѣчиви, неравножърни, несправедливи въ сравнение едни съ други, въ сравнение и съ онова, което дѣйствително би трѣбвало да платятъ, тая несправедливостъ въ тритѣ пети си пакъ остава. Значи, повече отъ несправедливостъта си остава по отношение на 12-тѣ милиона лева. Азъ и онзи денъ казахъ, че и другата основа е така сжщо несправедлива. 8.000.000 л. ще се разметнатъ на 40.000.000 декара; ще се падне по 20 ст. на декаръ. Пакъ е несправедливо. Ако ние виждаме, че има села, дѣто хората не се стремятъ да подравнятъ данѣчнитѣ си дѣлове, ами се стремятъ да ги различатъ, самото туй обстоятелство, че виждаме, какво тия 20 ст. отиватъ да подравнятъ данѣчнитѣ дѣлове, показва, че отиваме въ противорѣчие съ онова стремление, което има населението при разпрѣдѣлението на поземелния налогъ. Населението не гледа дѣловетѣ да бѣдатъ, колкото е възможно, по-близко единъ къмъ другъ, ами гледа, колкото е възможно, повече категории земи да има, значи, дѣловетѣ да бѣдатъ повече различни, а чрѣзъ тая основа, дѣто тургате 20 ст. на декаръ, за подравняване по отношение на 8-тѣ милиона лева, това е противно на стремлението на населението при разпрѣдѣлението, защото земята е разнокачествена и разнодоходна.

Та искамъ да повторя, че понеже двѣтѣ тии основи сж въ корена си несправедливи, понеже двѣтѣ части на поземелния налогъ, и 8-тѣ, и 12-тѣ милиона, се размѣтатъ несправедливо, то слѣдва, че цѣлиятъ поземеленъ налогъ пакъ остаза несправедливо разпрѣдѣленъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Какво е несправедливо?

Д. Драгиевъ: Сега, ще си послужи съ нѣкои цифри, като какво би се оказало, когато се приложи на практика това разпрѣдѣление. Ако сравнимъ данъчнитѣ дѣлове както на частнитѣ лица, така и на общинитѣ, така и на околитѣ, ще забѣлжимъ слѣдното нѣщо: че тѣ се подраздѣлятъ горѣ-долу на 3 главни категории: едни, които се явяватъ много низко обложени: 10—20—30 ст.; други има, които се явяватъ много обложени: левъ, левъ и половина до два лева има нѣкои, но нарѣдко; има пъкъ въ други общини, въ други околии данъкоплатци, които държатъ една срѣда между високо обложениитѣ и между низко обложениитѣ: тѣ сж 50—60—80 стотинки на декарь. Какво ще стане сега при бѣдѣщето разпрѣдѣление? Ще стане слѣдующето нѣщо. Да положимъ единъ данъченъ дѣлъ на човѣкъ, на община или на околия че е 1.25 л., другъ данъченъ дѣлъ, по срѣдата които сж, че е 60—80 стотинки, и другъ отъ най-долното стѣпало, третата категория, да положимъ че е 33 стотинки дѣлътъ. Азъ вѣрвамъ, че тритѣ пети отъ дѣловетѣ ще си останатъ почти неизмѣнени. Дѣлътъ, който е 1.25 л., $\frac{3}{5}$ отъ него правятъ 75 ст.; тѣй ще си остане неизмѣненъ, като размѣтателенъ дѣлъ. Ще прибавите къмъ него 20-тѣ стотинки отъ опрѣдѣления дѣлъ, ще стане: $75+20=95$, 98, 1 л. Толкозъ прѣдполагамъ да бѣде горѣ-долу. Значи, онзи дѣлъ, който е билъ левъ и 25 ст., ще слѣзе кждѣ левъ, 95 ст., толкозъ. Какво ще стане съ дѣла, който е пъкъ 35 стотинки? Азъ вѣрвамъ, че тритѣ пети отъ този дѣлъ, понеже тритѣ пети отъ общия дѣлъ отъ 20.000.000 л. оставатъ неизмѣнно разхвърлени, сѣ по сегашната основа, заради това допускамъ азъ, че тритѣ пети и отъ дѣла на 1 декарь горѣ-долу, ще си останатъ пакъ почти неизмѣнни. Тритѣ пети, отъ 35 ст. на декарь, правятъ 21 стотинка. Това ще бѣде размѣтателниятъ дѣлъ, който ще остане неизмѣненъ почти по силата на това обстоятелство, че 12-тѣ милиона оставатъ неизмѣнно разхвърлени по досегашната главна основа. 21 стотинки значи ще остане неизмѣнно горѣ-долу. Ще прибавимъ 20 ст. размѣтателенъ дѣлъ и ще стане $21+20=41$ ст. Отъ 35 ще станатъ 41 стотинки. Вземѣте единъ дѣлъ сега, който е кждѣ 60 стотинки, кажете 50 стотинки. $\frac{3}{5}$ отъ тия 50 ст. ще останатъ неизмѣнни и ще притуримъ къмъ тѣхъ 20-тѣ стотинки. $\frac{1}{5}$ сж 10, а $\frac{3}{5}$ сж 30 стотинки. Значи, отъ 50 ст., досегашниятъ данъченъ дѣлъ 50 стотинки, тритѣ пети отъ тѣхъ или 30 ст. оставатъ неизмѣнни.

По новото разпрѣдѣление ще му турите 20 ст. — аслъ 20 стотинки махвате и толкова му турвате, та ще останатъ неизмѣнни.

Н. Узуновъ: Направѣте смѣтка дѣто е 1 л.

Д. Драгиевъ: Тамъ малко ще падне.

Та азъ прѣдполагамъ слѣдното нѣщо, че дѣто сж отъ 50 ст. надолу на декарь, тамъ ще се яви увеличение; дѣто сж отъ 60, отъ 70, отъ 80 и нагорѣ, тамъ ще се яви намаление. А ще се намѣри една срѣда сега, която може да бѣде допустима не точно отъ 50 стотинки, ами може да почне отъ 40 ст. и може да доближи до 90 ст. или до левъ. Въобще, тѣзи дѣлове, 60 ст., 70 ст., едвали ще прѣтърпятъ нѣкакво измѣнение при новото разпрѣдѣление. А това какво значи? Това значи слѣдующето, че новото разпрѣдѣление — макаръ и да подраздѣляме данъка на фиксиранъ, опрѣдѣленъ и на размѣтателенъ, — на практика ще ни даде слѣдующитѣ три нѣща: първо, въ високо обложениитѣ, отъ левъ нагорѣ: 1.20 л., 2 л., които сж много малко, ще се почувствува едно намаление, и въ тѣзи, които сж отъ 40 ст. надолу, ще се почувствува едно увеличение, ще бѣде $\frac{3}{5}$ отъ досегашния дѣлъ, плюсъ 20 ст. Ако имаме, напр., 15 ст. единъ дѣлъ сега, една земя обложена съ 15 ст., то $\frac{3}{5}$ отъ нея сж 9 ст. — то ще остане неизмѣнено, — при него ще се прибавитъ още 20 ст., ще стане 29 ст. 15-тѣ стотинки ще станатъ на 29 ст. — увеличение почти двойно. Какво ще стане, обаче, съ ония облози, които сж били сега 50, 60, 80 ст.? Азъ съмъ наклоненъ много да вѣрвамъ, че тия облози въ голѣма частъ, на сто 80, ще си останатъ неизмѣнни. Така допускамъ азъ, че ще бѣде на практика.

Сега, нека видимъ дали чрѣзъ туй се прѣмахва несправедливостъта, която се мѣрка прѣдъ очитѣ ни, или не се прѣмахва. Да вземемъ отъ най-високо обложениитѣ качества земи три, обложени по 1-25, които ще станатъ сега на левъ. Прѣди всичко, казвамъ, ако ние признаваме, че въ равенството на данъчния облогъ на тия три села може да се намѣри нѣкаква справедливостъ — три села, три околии иматъ данъчния дѣлъ сѣ по 1-25, — азъ казвамъ, че тѣзи три села, тѣзи три околии, тѣзи трима данъкоплатци, които иматъ по 1-25, най-горепъ облогъ, въ дѣйствителностъ чувствуватъ една неправда и тя се състои въ слѣдующето. Ако можехме да разпрѣдѣлимъ 20-тѣ милиона данъкъ на всичкитѣ данъкоплатци, земледѣлци, до възможната, до крайната справедливостъ, тогава сѣ пѣше да се яви и туку единъ дѣлъ. Е добръ, увѣрени ли сте, че той е истинскиятъ, справедливиятъ дѣлъ, който е въ случай? Туку е въображаемъ дѣлъ. Азъ питамъ, за тѣзи три села или три околии, на които данъчниятъ налогъ е по 1.25, въ сравнение едно съ друго, справедливо ли е това разпрѣдѣление? Защото има села по 1-25, и ако вземемъ за примѣръ три такива села, съ еднакъвъ

облогъ, по 1·25 — отъ туй, че сж равни обложитѣ имъ слѣдва ли, че е справедливо разпрѣдѣлението? Сѣ ще има разлика въ доходността на земята, въ качествеността на земята; и отъ туй равенство на данъчнитѣ имъ дѣлове, при тая разнокачественостъ, при тази разноходностъ на земитѣ, произлиза несправедливостта. Сега, при туй ново разпрѣдѣление, ние виждаме, че и на третѣ села, на третѣ околии дѣлътъ ще си слѣзе еднакво надолу. Значи, несправедливостта, която сжществуваше по отношение на тѣзи три села помежду имъ, понеже данъчнитѣ имъ дѣлове бѣха 1·25 л. и тѣ чувствуваха, че не сж справедливо обложени въ сравнение едни съ други, и като ги направятъ по 1 л., пакъ и третѣ сжщата несправедливостъ помежду си ще я чувствуватъ. Тази несправедливостъ, казвамъ, при равния облогъ 1·25 на нѣколко села, на нѣколко околии, на нѣколко данъкоплатци — тази несправедливостъ се явява въ туй, че този облогъ, въ дѣйствителностъ, не е еднакво близъкъ къмъ оня облогъ справедливъ, който би могли да имаме, но който нѣмаме. Сжщото ще стане и съ земитѣ отъ най-долното качество. Има сега земи, които сж обложени, да положимъ, съ по 35 ст. на декаръ. Да положимъ, това е тѣхниятъ данъченъ дѣлъ. Казвамъ, ако ни бѣше извѣстенъ справедливиятъ данъченъ дѣлъ, който можемъ да прѣдполагаме, да гонимъ, но който нѣмаме — оня данъченъ дѣлъ, който би се падналъ на тия земи; ако можеме въ дѣйствителностъ напълно справедливо да разпрѣдѣлимъ 20.000.000 л. данъкъ между данъкоплатцитѣ, тогава тѣзи три общини, или три околии, като иматъ по 35 ст. на декаръ данъченъ дѣлъ, въ сравнение съ оня дѣлъ, който би трѣбвало да иматъ, не ще съмнѣние, че едни сж по-близо до него, други сж по-далечъ отъ дѣйствително справедливия дѣлъ, а пъкъ ние ги виждаме еднакво обложени. Наистина, има земи кждѣ Добруджа, дѣто, като сж обложени съ 35 ст., явяватъ се съвсѣмъ леко обложени и би се слѣдвало да бждатъ обложени повече, но има земи съ 35 ст. обложени и кждѣ Босилеградско. Значи, едни и сжщи земи — едни по-доброкачествени и други по-недоброкачествени, и еднитѣ сж обложени съ 35 ст., и другитѣ съ 35 ст. Тукъ има една несправедливостъ, въ сравнение една съ друга земитѣ. Като облагате добруджанскитѣ земи отъ 35 на 41 ст., вие крачите къмъ справедливостта съ това разпрѣдѣление; но когато въ Босилеградската околия повдигнете отъ 35 на 41 ст., вие не тръгвате къмъ справедливостта, ами увеличавате сжществующата несправедливостъ; защото, ако досега добруджанскитѣ земи, въ сравнение съ другитѣ земи, сж били обложени леко, босилеградскитѣ земи, въ сравнение съ всички земи, сж били обложени тежко. И понеже цифрата е една и сжща — 35 ст., — новото разпрѣдѣление не досѣга корена на работата, не досѣга сжщността, но то само готовитѣ цифри, добити вслѣдствие едно несправедливо разпрѣдѣление, само тѣхъ засѣга и на едно мѣсто прави

крачка къмъ по-равномѣрно разпрѣдѣление, а на друго мѣсто прави сжщата крачка напрѣдъ къмъ несправедливо разпрѣдѣление; нѣкъдѣ удвоява и утроява крачкитѣ си къмъ несправедливото разпрѣдѣление. Послѣ има друго нѣщо. Има земи обложени съ 35 ст., други обложени съ 60 ст., други обложени съ 1 л. и 25 ст. декарътъ; новото разпрѣдѣление ще приближи тия дѣлове, като остави 60-тѣ и 80-тѣ малко измѣнени или почти непокажнати, 1·25 л. ще намали, а 35 ст. ще повиши. При това, има данъчни дѣлове, които и при сегашното разпрѣдѣление, въ сравнение съ онова, което би трѣбвало да бжде, ще се явятъ що-годи справедливи. Напр., има земи сега обложени съ 35 ст., които въ дѣйствителностъ заслужаватъ да бждатъ обложени съ толкова. Има земи, които сж обложени съ 1·25 л. или 1·35 л., което, въ сравнение съ онова разпрѣдѣление справедливо, което би могло да се достигне при разпрѣдѣлението на тия 20.000.000 л., се явява справедливо. Това справедливо разпрѣдѣление, което се явява сега, като намалявате на едни, вие ще направите несправедливо разпрѣдѣление, та искамъ да кажа, че данъчнитѣ дѣлове по околии и общини на данъкоплатцитѣ, по сегашното разпрѣдѣление, сж несправедливи. Но и новото разпрѣдѣление, чрезъ кривата си основа, на която то е поставено, макаръ и да се дѣли общиятъ поземеленъ налогъ на два дѣла — опрѣдѣленъ и неопрѣдѣленъ, — и то нѣма да ни донесе очакваната справедливостъ. То ще направи въ високо обложенитѣ земи едно намаление; ще го направи и за ония земи, които въ сравнение съ другитѣ заслужаватъ това намаление; ще го направи и за ония земи, които въ сравнение съ другитѣ не заслужаватъ това намаление. За третата категория земи, които сж обложени да положимъ съ 20—30 ст., на всички тѣзи земи, безъ разлика, новото разпрѣдѣление ще покачи облога, ще покачи облога и на ония земи, които заслужаватъ това повишение, и на ония земи, които и по сегашното разпрѣдѣление се явяватъ, може би, несправедливо обложени. И като увеличимъ това облагане сега, ще увеличимъ несправедливостта още повече.

Като оставимъ пъкъ това разпрѣдѣление — повечето отъ данъкоплатцитѣ съ ония дѣлове, които сж имали досега, не може да откажете, че и между тѣхъ е имало неравномѣрностъ и несправедливостъ въ разпрѣдѣлението. Напр., едно село е обложено съ 60 ст. и друго село е обложено съ 60 ст. Еднитѣ се оплакватъ и казватъ: нашето село, въ сравнение съ онова, не е справедливо обложено. Е добръ, тѣ се оплакватъ, но ние тѣхното разпрѣдѣление сега нѣма да закачаме, а ще го оставимъ такова, каквото е сега. Значи, сжществующата неправда пакъ си остава да сжществува и занаявѣ при това разпрѣдѣление. Повтарямъ да кажа, новото разпрѣдѣление ще донесе едно повишение на обложенитѣ най-малко досега. За нѣкои това повишение ще бжде справедливо — както за добру-

джанскитѣ мѣста, а за нѣкои балкански мѣста ще бѣде увеличение на несправедливостѣта. Има пѣкъ земи, които сѣ били обложени високо, и новото разпрѣдѣление, безразлично, — и ония, които заслужаватъ намаление, и ония, които не заслужаватъ — на всички ще намали. Разликата, която е съществувала между тѣхъ, еднакво високо обложениѣ земи, остава си пакъ. Ще се запазятъ неизмѣнени срѣднитѣ данъчни дѣлове, които съставляватъ болшинството отъ данъчнитѣ дѣлове, и чрѣзъ това се запазва несправедливостѣта, която е съществувала досега и която казвате, че ще прѣмахнете, а въ дѣйствителностъ ще излѣзе, че не се прѣмахва. Ето, напр., земитѣ дѣто сѣ обложени съ 60—70 ст. и хората чуватъ, че ще се направи справедливо разпрѣдѣление на поземелния данъкъ, ще чакатъ, но нищо нѣма да има, защото срѣднитѣ дѣлове, които сѣ болшинството, които сѣ, може би, 80%, ще останатъ неизмѣнени. Тѣй щото, оная справедливостъ, която прѣдполагаме, че ще дойде, нѣма да се яви.

Азъ не отказвамъ, че е справедливо да се увеличатъ данъчнитѣ дѣлове на работнитѣ земи кждѣ Добруджанско, но казвамъ, че като увеличимъ тѣмъ, увеличаваме и на Босилеградско; не казвамъ, че трѣбва да намалимъ на нѣкои, дѣто има доходностъ, но има мѣста, които заслужаватъ да бѣде намалено, а пѣкъ има други, които сѣ обложени съ 30 ст. и на които, въ сравнение съ тѣхъ, не заслужава да бѣде намалено. И че това е тѣй, показва ни и самото разпрѣдѣление, което правятъ общинитѣ. Какво виждаме сега да правятъ общинитѣ? Ето ви Станимажката община. Станимажката община раздѣля земитѣ си на 6 качества: първо качество плаща 1 л. и 25 ст., второ качество — 1 л., трето качество — 80 ст., четвърто — 60 ст., пето — 50 ст. и шесто — 35 ст. На г. министра се вижда чудно, че имало една община или една околия въ Добруджанския край, дѣто изглеждало, че данъчнитѣ дѣлове сѣ далечъ единъ отъ други. Какъ ще си обясните това раздѣление на земитѣ въ едно и също землище, въ земитѣ на една и съща община; какъ ще си обясните туй разпрѣдѣление въ Станимажа, разпрѣдѣление, което не Вие правите, ами разпрѣдѣление, което общинскитѣ съвѣтници съ участието на данъкоплатцитѣ отъ тази община правятъ? Хората въ Станимажа, па и другагѣ, раздѣлятъ данъчнитѣ си дѣлове на 5 категории. И защо правятъ туй раздѣление? За да се приближатъ, поради разнокачественостѣта, поради нееднаквата доходностъ на земитѣ, до справедливостѣта. И това го прави не само Станимажката община, ами го правятъ общинитѣ вредъ. Онзи, който е ималъ случай да участвува при разпрѣдѣлението на поземелния налогъ по общинитѣ, ще е видѣлъ, че туй разпрѣдѣление на практика, въ дѣйствителностъ, се явява толкозъ по-справедливо, толкозъ по-близо къмъ справедливостѣта, на колкото повече категории сѣ разпрѣдѣлени земитѣ. А пѣкъ вие виждате, напр., че Станимажката община дѣли своитѣ земи

на 5 категории. А какво правимъ ние съ новото разпрѣдѣление? Новото разпрѣдѣление, което ни прѣдлага тоя законопроектъ, има тѣкмо противна посока. Докато общинаритѣ, докато самитѣ данъкоплатци, когато си разпрѣдѣлятъ поземелния налогъ, се стараятъ да разпрѣдѣлятъ земята си на повече категории, ние виждаме, че Министерствъто на Финанситѣ гледа да подравни данъчнитѣ дѣлове: тѣзи, които сѣ били 15 ст., направи ги 29 ст., 30 ст.; тѣзи, които сѣ били 60, 80 ст., запазва ги, и тѣзи, които сѣ били 1 л. и 80 ст., 1 л. и 40 ст., 1 л. и 20 ст., смѣква надолу, стреми се да ги приближи единъ къмъ другъ, а самото това стремление води не къмъ справедливо разпрѣдѣление, а води къмъ несправедливо разпрѣдѣление.

Ще бждатъ ли удовлетворени данъкоплатцитѣ, ако прокараме този поземеленъ налогъ? Ще възроптаятъ въ Добруджанския край, че отъ 15 ст. ще стане кждѣ 25—29 ст. Тѣхното роптание, струва ми се, можемъ да не вземемъ подъ внимание, защото тѣхнитѣ земи, въ сравнение съ другитѣ земи, тѣхнитѣ дѣлове, въ сравнение съ другитѣ дѣлове, заслужаватъ да бждатъ качени. Какво ще направимъ съ земитѣ кждѣ Босилеградско и съ нѣкои балкански мѣстности, дѣто наистина пороятъ твърдѣ не ги влѣкатъ, но не ги влѣкатъ затуй, защото нѣма какво да влѣкатъ, защото само по себе си е извлѣчено, защото хората на грѣбъ снематъ снопето; нѣма такива порои, които би имало въ полето, защото нѣма какво да се влѣче. Какво правимъ съ тѣхнитѣ дѣлове? Увеличаваме ги. Справедливо ли е това? Длъжностъ ни е да кажемъ, че не е справедливо. Има мѣста, казвамъ, високо обложени и едни, които заслужаватъ да бждатъ намалени, ще ги намалимъ и хората ще бждатъ благодарни; но ще видятъ, че заедно съ тѣхъ намаляваме и онѣзи високи данъчни дѣлове, които въ сравнение съ тѣхнитѣ дѣлове, които се оказвали несправедливи, и тѣ се смѣкватъ — едно общо смѣкване става, а грамадното множество дѣлове си оставатъ така. Хората ще зипатъ, ще чакатъ намаление и нѣма да дочакатъ нищо. 60, 70, 80 ст., дѣто е, ще се намали нѣкждѣ съ 1, нѣкждѣ съ 2 ст., нѣкждѣ хитъ нѣма да се намали, а пѣкъ тѣ сѣ множеството данъкоплатци земледѣлци. И какво ще стане? Ще кажатъ хората: тая работа е също като градобитнината: чакаме, пѣкъ не дочакаваме; обѣщана имъ се, а пѣкъ не се дава нищо. Така че, съ новото разпрѣдѣление нѣма да задоволимъ мнозинството: ще чакатъ нѣщо — ще дочакатъ нищо; които сѣ обложени много, ще възроптаятъ и нѣма да се задоволятъ, а и тѣзи, които сѣ малко обложени, и между тѣхъ ще се появи роптание и на много мѣста, на повече мѣста, на 80% отъ тия мѣста туй негодуване, туй роптание, което ще се появи, ще бѣде справедливо.

Когато ставаше тоя споръ тая сутрина, ние видѣхме, че народното прѣдставителство се дѣли на двѣ: едни, като чувствуватъ, че на много отъ полскитѣ мѣста тегне поземелниятъ налогъ, искатъ

като че да стоварят нѣщо отъ него, а други пъкъ, които сж отъ балкански мѣста, като чувствуватъ, че на нѣкои е тежко, а на нѣкои леко, но като чувствуватъ дѣла, който иде къмъ тѣхъ, и тѣ вайкатъ. Тѣзи, които искатъ да си остане старото разпрѣдѣление, вайкатъ, а и онѣзи, които искатъ ново разпрѣдѣление, и тѣ съ страхъ го праватъ, и тѣ вайкатъ. Защо е туй вайкане, защо е туй незадоволствие и въ единтъ, и въ другитѣ? Азъ съмъ увѣренъ, че ако остане старото разпрѣдѣление, вайкане ще има, и ако се въведе новото разпрѣдѣление — пакъ ще го има. И вайкането се явява на сто 80 справедливо. Изглежда, като че сж прави и единтъ, и другитѣ, а пъкъ не биха могли да бждатъ прави и единтъ, и другитѣ; сѣ правдата ще бжде на едно мѣсто, а нѣма да бжде на двѣ, а въ дѣйствителностъ изглежда, като че и въ двѣтъ страни има право. Отдѣ произлиза това нѣщо, щото и двѣтъ страни да вайкатъ, и двѣтъ го отхвърлятъ: и единтъ го не щатъ, и другитѣ го не щатъ, и при старото разпрѣдѣление, и при новото разпрѣдѣление, а пъкъ като че и тѣзи, които се отърватъ отъ него, пакъ виждаме, като че ли се оплакватъ отъ нѣщо? Отдѣ е туй вайкане? Отдѣ се явява туй нѣщо, че едни се явяватъ като справедливи въ своето вайкане, а и други се явяватъ като справедливи? Като гледахъ туй оплакване и отъ двѣтъ страни, азъ се мчехъ да отгадаю, на какво може да се уподоби то, и си помислихъ, че може да се уподоби на слѣдното нѣщо. Единъ човѣкъ изнемошѣлъ носи 200 кгр. тежестъ, пшѣка подъ нея, ала я носи на дѣсното рамо. И понеже я носи на дѣсното рамо, грѣбнакътъ чувствува значително отъ тази тежестъ, но дѣсното рамо е по-силно. Нѣкои се явяватъ да му помогнатъ и му казватъ: прѣмѣсти на лѣвото рамо. И той прѣмѣства на лѣвото рамо и пакъ пшѣка подъ тежестъта му, както и на дѣсното, и не вижда никаква прокопсия, защото на грѣбнака пакъ тежи. Вижда ми се за удобно да се уприличи туй вайкане отъ двѣтъ страни, туй незадоволствие, като незадоволствие, което усѣща единъ човѣкъ, който кастри едно дърво, пои го, очаква ужъ да вкуси отъ плода му, да хапне, обаче, отъ това, което е хапналъ, плѣе слѣдъ като хапне, и отъ това, което го е окастрилъ, и отъ него хапне и пакъ плѣе. Така щото, и отъ едното остава неудовлетворенъ, и отъ другото. Защо това? Защото дървото е глогъ: глогинкитѣ сж ужъ червени и могатъ да залъжатъ човѣка, обаче единъ глогъ и да го подкастрие, и друга коронка да добие, дѣто си е глогинка, пакъ глогинка ще бжде; и тѣ нѣма да ви се усладятъ. 20.000.000 данѣкъ — това е единъ тежѣкъ товаръ и носи го българското земеделческо население, и носи го 25 години, слѣдъ като го е носило подъ друга форма цѣли вѣкове. Носило го е пѣкога, и сега, като се оплаква, че му тежи на дѣсната страна, ние, като искаме да му помогнемъ, казваме му да го прѣмѣсти на лѣвото рамо.

Ц. Таслаковъ: Сѣ ще бжде полза.

Д. Драгиевъ: Пакъ ще пшѣка, макаръ и да се прѣмѣсти отъ дѣсното рамо, защото на грѣбнака пакъ ще тежи. На болшинството отъ данѣкоплатци, на които и при едното мѣстене и при другото сѣ остава главната тежестъ, на тѣхния халъ е очевидно, че сѣ е едно и сѣщото. 20.000.000 л. данѣкъ при едно такова производство като нашето, при едно население сиромашко, като нашето, е единъ товаръ отъ 200 не, а отъ 500 оки на единъ нещастникъ, който пшѣка подъ него. И напусто се ядемъ единъ други и напусто се мчимъ да облекчимъ, да докараме нѣкаква справедливостъ, нѣкаква лекота, като го прѣмѣсти отъ едното рамо на другото. Вратѣтъ и грѣбнакътъ на този нещастникъ си оставатъ пакъ подъ тоя товаръ. Искрено ли ние искаме да облекчимъ съ малко нѣщо данѣкоплатеца — тогава нека се оставимъ отъ тоя меракъ, да мѣстимъ товара отъ едното рамо на другото, а да понамалимъ тежестъта, г-да прѣдставители! Азъ съмъ убѣденъ, че като ги оставимъ 20.000.000 л., както бѣха досега и както бѣха довчера, правѣте каквото щете разпрѣдѣление, никого нѣма да удовлетворите, па даже когато ги направите и 19.000.000 л., пакъ нѣма да удовлетворите никого, и когато ги направите 18 и 16.000.000 л., пакъ нѣма да удовлетворите никого. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ами колко — 10.000.000 ли?) Нашата работа, повтарямъ да кажа, ще бжде работа на оновова, който е поливалъ единъ глогъ, който го е кастрилъ и, когато хапналъ отъ глогинкитѣ, отъ първия часъ още захваща да се вжси и да плѣе, и въ втория часъ тоже. Значи, и въ единия случай незадоволствие, и въ другия. Не глогътъ трѣбва да се полива, а друго нѣщо трѣбва да стане. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Напримѣръ?) Азъ нѣма да прѣдложа онова, което прѣдложи уважаемиятъ нашъ другаръ г. Вжжаровъ, да нѣма данѣкъ, което нѣкои хора сж казали, може би, нѣкъдѣ. Азъ ще настоявамъ пакъ на онова нѣщо, на което настоявахъ и при първото четене. Г-нъ министърътъ ни казва, че сега не е врѣме да се приеме коренна данѣчна реформа. Е добръ, направѣте, приемѣте онази реформа за земеделческото население, която сте приели за другитѣ български граждани. Защото вие туряте 20.000.000 л. на хората и се мчите да ги уйдурдисвате. Така ли правите съ другитѣ? Опрѣдѣляте ли вие 4—5.000.000 л., напр., на търговското съсловие и послѣ да му ги разпрѣдѣлите на глава? Опрѣдѣляте ли вие единъ общъ данѣченъ дѣлъ на адвокатското съсловие, че да речемъ: въ тая околия има толкова адвокати та да имъ се разпрѣдѣли? Не, не разпрѣдѣляте. Вие казвате: да опрѣдѣлимъ общия дѣлъ, че какъ ще го плащатъ, какъ ще го разпрѣдѣлятъ, то е малка работа. Тѣзи работи не ги правите къмъ другитѣ съсловия. За никое друго съсловие не опрѣдѣляте първоначално общия данѣченъ дѣлъ, че сетнѣ да го раздѣляте по околии и общини. Това

го правите само съ земеделческото население. Понеже често пъти се казва тукъ, ние сме граждани на една и съща страна, ние сме представители на една и съща страна, ние трѣбва да гледаме майчински къмъ всичкитѣ съсловия на тая страна, а не да бждемъ за едни майка, а за други мащеха, нека да направимъ това не само на думи, ами да го направимъ и на дѣло. Защо вие искате чрѣзъ извѣстенъ членъ въ тоя законъ да опрѣдѣлите сега единъ дѣлъ, тамамъ за 10 години да го опрѣдѣлите и да махнете тая главоболна работа? Данъка върху сградитѣ опрѣдѣляте всѣка година, патентитѣ опрѣдѣляте тоже всѣка година. Защо тая работа ви се вижда толкова омразна и искате за 10 години да отсрочите нейното разглеждане? Защо създавате нови данъчни закони? Защо правите разлика за гражданитѣ на една и съща страна, повтарямъ да кажа, когато има други закони, които облагатъ гражданитѣ, които облагатъ по просвѣтенитѣ, които облагатъ, може би, съ по-големъ данѣкъ по-състоятелнитѣ, по-заможнитѣ? Защо вие държите единъ законъ за данъка върху занятитѣ, а изключавате отъ него занятieto „земеделче“? Кой ви дава право да го считате за едно особено занятие? Неговата малодоходностъ ли ви дава това право, или простотията на населението е, която ви дава това право, да считате туй население въ едно изключително положение и да го облагате съ едни данъци по единъ законъ, по какъвто законъ не облагате другитѣ граждани?

Азъ пакъ повтарямъ да кажа, несправедливостта, която се мѣчите да прѣмахнете, остава и при старото разпрѣдѣление и при стария законъ; тя остава за 80—90% отъ данѣкоплатцитѣ земеделци и по туй ново разпрѣдѣление, което правите. И ако вие, наистина, се водите отъ нѣкаква справедливостъ и ако, наистина, гражданитѣ въ тая страна сж равни прѣдъ закона, ако, наистина, ние не сме прѣдставители на съсловия, а сме прѣдставители на равноправни български граждани, тогава, г-нѣ министри, този законъ ли ще прокарате или стариятъ ще си остане, прѣдвидѣте го за една година; постановѣйте, щото отъ идущата година не старото разпрѣдѣление да остане, но да влѣзе въ сила и за земеделческото население овзи данѣченъ законъ, който сѣществува за другитѣ съсловия въ тази страна, да се облага съ данѣкъ земеделското население по закона за данъка върху занятитѣ, защото и земеделчието е едно занятие, а не е едно нѣкакво робство, дѣто нѣкакви илоти само работятъ въ нѣкакво изключително положение, та да се облагатъ, да плащатъ единъ изключителенъ данѣкъ. Азъ повтарямъ да помоля г. министра да оттегли тоя сѣ законопроектъ или, ако го остави, то да остави облагането по това ново разпрѣдѣление поне за една година, а занаяпрѣдъ нека приспособимъ къмъ това население оная данѣчна система, която сѣществува за другитѣ съсловия.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, и ще повторя пакъ, че ще направи много добръ г. Министърътъ на Финанситѣ да не настоява за нѣкакъвъ фиксиранъ данѣкъ, защото прѣди прѣдприемането на тази реформа той събра въ едно събрание тамъ горѣ, въ една стая, освѣтъ нѣколко депутати отъ разни мѣста на земеделческото съсловие, и началницитѣ на отдѣления отъ Министерството на Търговията и Земеделчието, и хора, които се занимаватъ съ политическа економиа, като г. Данаилова, г. Ляпчева и др., и когато се разгледваше този въпросъ, тия по-интелигентни хора тогава още отговориха на г. министра, че не трѣбва да прави тази реформа, че не бива така топтанъ да се взима една норма за фиксиранъ данѣкъ; данѣкътъ върху земата трѣбва да се вземе върху производителността, върху категорията на мѣстността, която ще се облага, и мѣчно ще се намѣри тази норма минимална, за да се приложи на всички земи. Единъ отъ тѣхъ бѣхъ и азъ. Азъ намирамъ за много по-хубаво засега да приемемъ само най-последния членъ на този законъ, който гласи: да се даде на Министра на Финанситѣ оторизация да приспособи ланския окладъ и за тази година, и прѣзъ това врѣме да се направятъ описвания и разпрѣдѣления на земитѣ, да се разпрѣдѣлятъ на класове, и наесенъ, когато ще дойдемъ, всичко да бѣде изработено, за да може да стане разпрѣдѣлението.

Най-напрѣдъ г. Теодоровъ като говорѣше и слѣдъ него г. Министърътъ на Финанситѣ му отговори, че желанието му било, понеже е несправедливо наложенъ този данѣкъ, че съ фиксирания данѣкъ намѣрва една по-малка несправедливостъ, защото явно е, че нѣкоя община плаща половина левъ, а друга, близосѣждна, плаща 60 ст. и пр. Върху това говори г. министърътъ, това е неговото желание, това е желанието на всички ни, да бѣде по-справедливо разхвърленъ данѣкътъ върху гражданитѣ. Тукъ никой не Ви прѣчи, нито г. Теодоровъ; напротивъ, той Ви каза, че е съгласенъ. Но ние, които правимъ оппозиция на този Вашъ фиксиранъ данѣкъ, то е за да Ви прѣдпазимъ веднага да не направите още една несправедливостъ, по-големъ отъ първата. Работата е, че има слаби земи, пустующи — не говоря за такива пустующи, дѣто нѣкои, гладни да купуватъ земи, купуватъ ги и не ги обработватъ; земя доброкачествена, такава земя не я наричамъ пустующа; азъ наричамъ пустующа оная земя, която нищо не ражда; човѣкъ желае да я обработва, мѣчи се, но тя не дава нищо.

Сѣщо така, вие говорите, че върху пасбищата и пустующитѣ земи не трѣбва да се туря разплатенъ данѣкъ, а — фиксиранъ. И то не е право. И тѣ сж три-четири разреда. Напр., друго нѣщо е соватѣтъ на селото Вързулица, Свишовска околия, другъ е соватѣтъ въ Узунъ-баиръ; другъ е соватѣтъ при политѣ на балкана, другъ на върха на балкана, тамъ, дѣто има скалисти безплодни

мѣста и дѣто само въ два мѣсеца прѣзъ годината може да се отиде. Не може съ едно общо име да се каже „пустующи земи и пасбища“, защото пасбища има и първокласни, и второкласни, па има и седмокласни.

Сега, има и друга още работа. Споредъ закона, прѣдвизда се, че трѣбва размѣтането да става по околии. Обаче, азъ обръщамъ вниманието на г. Министра на Финанситѣ, че законътъ не казва точно да се държимъ о окладитѣ, които е плащала околията, но има се прѣдъ видъ. То е единъ видъ норма. Но трѣбва да се вземе въ внимание, че е станало промѣнение и на работнитѣ земи въ самитѣ околии. Вие знаете, че отъ Тузлука, както и отъ Дели-Орманъ има много мюсюлмани и отъ, балканскитѣ страни, отъ Босилеградската околия, има много хора, които се изселиха, които отидоха, напр., въ Поповската и въ Кесаревската околия, а сѣщо и въ нашата околия с. Майковци и пр. останаха наполовина, слѣзоха балканджитѣ на полето и тия ниви, които оставиха, като нѣма кой да ги оре, повечето ги поронитѣ завлѣкоха. Слѣдователно, не може да се гледа стриктно какъвъ е билъ окладътъ на околицитѣ; ще се взема въ внимание, но пъкъ ще трѣбва да се вземе въ внимание и работната земя колко остава. Заради това, азъ мисля, правъ съмъ въ разсѣждението си, като ви казвамъ, да направите измѣрването, описанието на земитѣ, класификацията и, като имате основа, тогава ще разхвърлите данъка. Ако прѣдложихъ тая сутринъ $\frac{1}{5}$, то е като мислѣхъ, че, може би, това мое прѣдложение нѣма да бѣде прието отъ г. министра и болшинството. Но и $\frac{1}{5}$, както прѣдложихъ, за ония безплодни мѣста едва ли пакъ отговаря на нуждата. $\frac{1}{10}$ би трѣбвало да се турне за такива безплодни мѣста.

Питаше г. министрътъ: белки 1 декаръ земя нѣма да даде 2 л.? Ами че такава земя безплодна не може да се продаде за 1 л. Ще кажете: какво прави селянинътъ на нея? Ето какво. Балканскитѣ мѣста сѣ тѣсни, стрѣмни и струватъ по 1-2 л.; въ лѣжитѣ тѣ сѣ скѣпи, струватъ по 40—50 л. декарътъ. Низкитѣ плодородни мѣста се обработватъ и пролѣтно врѣме ги засѣватъ, а балканджитѣ нѣма кѣдѣ да пускатъ добитъка си. Завърти си тамъ около къщата кравитѣ, телцитѣ и воловетѣ, додѣто да се покоси и пожъне въ полето, и слѣдъ покосяването пуца ги долу въ полето, за да може да се напасатъ. И повечето ги пуцатъ на соватъ. Именно, за да се избѣгне такава несправедливостъ върху селяни въ такива мѣста, азъ прѣдложихъ $\frac{1}{5}$, въ случай че г. министрътъ не приеме първото мое прѣдложение. Да не мислите, че азъ правя лична политика за себе си. Азъ нѣмамъ такива мѣста. Г-нъ Теодоровъ, мойтъ братовчедъ, има, но мойтъ ниви сѣ хубави и хубаво сѣ обложени. Но знай положението на други хора.

Колкото зарадъ това, дѣто говори г. Драгиевъ, съвсѣмъ да се прѣмахне този данѣкъ, азъ не знамъ

дали ще може да се прѣмахне съвършено, защото и въ другитѣ държави плащатъ на декаръ. Когато го направятъ на други мѣста, тогава можемъ да видимъ, дали можемъ го направи и ние като по-доходенъ данѣкъ. Наистина, 20.000.000 л. е тежко, но данѣкътъ не е закованъ, всѣка година при бюджета може да се вотира.

П. Вѣжаровъ: Да се увеличи.

Ю. Теодоровъ: Не да се увеличи.

П. Вѣжаровъ: Въ такава смисълъ става.

Ю. Теодоровъ: Намаленъ е въ врѣмето на г. Гешова отъ 30 на 18 милиона лева.

П. Вѣжаровъ: Сега е увеличенъ.

Ю. Теодоровъ: Но пакъ има да се спада за лозята, за горитѣ и пр., стига да искаме.

Г-нъ министрътъ въ това прѣдложение казва да оставимъ данѣка за горитѣ, защото мжчно се събира и пр. Но азъ мисля, че не трѣбва да го натоваримъ пакъ на нивитѣ на декаръ, ако го смѣкнемъ отъ друго мѣсто. Г-нъ министрътъ каза онзи денъ въ комисията, че ще се оставятъ въ оклада на нивитѣ. Така ли е, г-нъ министре? Г-да народнитѣ прѣдставители желаятъ да знаятъ: по-неже ни прѣдложихте и искате да оставимъ данѣка върху гори отъ 250.000 л., ще ли да ги оставите и отъ оклада на нивитѣ?

Министръ М. Сарафовъ: Азъ заявихъ въ комисията, че 250.000 л. се избрѣсватъ отъ бюджета. Това е намаление.

И. Гешовъ: Които иматъ гори, нѣма ли да плащатъ никакъвъ данѣкъ?

Министръ М. Сарафовъ: Данѣкътъ върху горитѣ се унищожавя, г-нъ Гешовъ. И въ моя законопроектъ се прѣдвизда, общинитѣ, ако искатъ да облагатъ, могатъ.

П. Вѣжаровъ: Тогава азъ искамъ моето прѣдложение да се прокара за нивитѣ.

Ю. Теодоровъ: Притежателитѣ на частнитѣ гори трѣбва да платятъ данѣкъ; нѣкой си ималъ гора, трѣбва да плати данѣка. Да дойдемъ за общинскитѣ гори, които се облагатъ по-малко — $\frac{1}{3}$ часть. Общинскитѣ гори сѣ оставени съ врѣме, ab antiquo, на населението да се поминава съ тѣхъ — балталѣжитѣ. Тѣ сѣ отстѣпени отъ държавата, защото въ отоманския законъ за горитѣ е казано, че всѣка една община трѣбва да си има балталѣкъ, за да го сѣче, и оная община, която нѣма балталѣкъ, ако има държавна гора, трѣбва отъ държавната гора да ѝ се даде балталѣкъ на участъци, за да може да се прѣпитава. Ако ли же не се допира до държавна гора, а допира до друга община,

която има повече пространство балталжкѣ, отколкото ѝ е нужно, оная община, която има повече, е длъжна да даде на онази, която има по-малко или която съвсѣмъ нѣма. Заради туй азъ мисля, че справедливо би било, нужнитѣ балталжци на всѣка община да се оставятъ безъ данъкъ. Напр., разни мѣста има, които въ 15 години могатъ, като се изсѣкатъ, да покаратъ — въ по-слабитѣ мѣста въ 20 години, — като сѣкатъ половината частъ на участъцитѣ, подиръ 15—20 години да могатъ да израстатъ тѣзи части, и така населението да може да се поминова съ тѣхъ. Но има въ България нѣкои мѣста, знай, напр., въ Нейково — едно село въ Котленска околия, — има и въ напата околия село Капилово, Стара-рѣка, въ които е имало влиятелни турци, които сж могли да се снабдятъ съ худутнамета за по десетина хиляди декара балталжкѣ. Това село Нейково дава на каракачанитѣ и въобще експлоатира тази гора и не плаща никакъвъ данъкъ, т. е. плаща данъкъ, но отъ себе си не дава: поддържа си училищата, общината, въобще всичко си поддържа. Сжщото нѣщо — има случай въ Тетевенския балканъ — слушахъ отъ покойния Димитъръ Йоновъ, който бѣше единъ отъ прѣдприемачитѣ на централната линия; казваше ми, че за 100 наполеона билъ закупилъ въ Тетевенския балканъ нѣколко хиляди декара гора. Хваналъ билъ 80 ратаи съ биволи за да снематъ отъ гората траверситѣ; но като нѣмало пѣтица, трѣбвало да правятъ пѣтица — наводнението ги побъркало, — извадили една частъ, но ако, каже, можехме да извадимъ всичката гора, ако не бѣше ни побъркало наводнението, траверситѣ нѣха да ни паднатъ по единъ галаганъ или по-евтино. Заради туй мисля, че общински гори трѣбва да се дадатъ на населението толкозъ, колкото имъ трѣбва въ достатъчно количество, за които да не плащатъ никакъвъ данъкъ; а другитѣ или трѣбва да плащатъ за излишната частъ, или трѣбва да се оставятъ на държавата да ги експлоатира правилно. Но понеже сега не се занимаваме съ закона за горитѣ, нѣма повече какво да приказвамъ, освѣнъ това, което г. министърътъ каза, че, въ случай че се приеме този законъ, да се остави на общинитѣ и тѣ да се ползватъ. Прочее, азъ изложихъ мотивитѣ си, по които считамъ, че несправедливо ще бжде да вземемъ $\frac{2}{5}$ съ първата стѣпка. Съ приемането на този законъ ние ще направимъ една голѣма несправедливостъ върху бѣдното население, което живѣе въ скалиститѣ и безплодни мѣста. Заради туй моля г. министра да не настоява на него, или да направи, щото да се опишатъ земитѣ, да ги измѣрятъ и да ги направятъ споредъ производителността имъ на класи, на разреци, и наесенъ, когато има всичко прѣдъ видъ, като не се придържа точно въ оклада на околията — защото и тамъ ставатъ измѣнения: има изселвания отъ една околия къмъ друга, — тогава да го направи споредъ закона, да си остане законътъ въ сила, и отъ това, което той прѣдлага, само последния членъ да

приемемъ и да му дадемъ оторизация да приложи ланшини оклады и за тази година.

Н. Узунувъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Нѣкои отъ прѣдговорившитѣ засегнаха нѣкои отъ околиятѣ, които плащатъ по 5 ст. на декаръ, обаче азъ ще взема за прицѣлна точка самата Добруджа, съ която ще докажа, коя е причината да плащатъ тѣ по 5 ст. на декаръ. Слѣдъ Освобождението, колкото черкези и турци минаха тамъ, завлѣкоха цѣлата Добруджа и бѣха оставили почти всички земи пустующи и слѣдъ Освобождението, понеже тамъ е разграбенъ добитъкътъ вече на българтѣ прѣселени отъ Котелъ въ Добруджа и като нѣмаха добитъкъ съ какво да обработватъ земята, пѣкъ притежаваха огромни количества земи, то тѣ се принудиха да работятъ, ако нѣкой имаше 10.000 декара земи, да работи 250 или 300 декара земя. И прѣзъ врѣмето на десетънитѣ години тия хора работѣха съвсѣмъ малко количество земя. Отпослѣ, като се усилиха, тия хора започнаха да работятъ земи съ десетки хиляди декара, а пѣкъ за разхвърлинето на поземелния данъкъ се вземаха за норма десетънитѣ години прѣзъ 1889, 1890, 1891 и 1892 г.; но като се взеха за норма тѣзи години и тѣзи хора обработваха само малко земи и отсетнѣ започнаха да обработватъ повече, то естествено е, че поземелниятъ налогъ тамъ ще падне въ по-малкъ размѣръ.

К. Мирски: Отъ кои години е взето срѣдното число?

Н. Узунувъ: Прѣзъ 1895 г. Прѣзъ 1895 г. е взето за норма тия десетина години: отъ 1889 — 1892 г. Заради туй въ Добруджата падна поземелниятъ налогъ до 10—11 ст. на декаръ. Като правя азъ туй заключение отъ Добруджата, прѣдполагамъ, че и въ другитѣ околии, дѣто сж горски и отпослѣ разработени и като сж взели за норма пакъ тѣзи сжщитѣ години, да е падналъ поземелниятъ налогъ въ такава малка цифра. Нѣкои казватъ, че не трѣбва да се облагатъ земитѣ, които сж далеко отъ пристанището. Това се отнася до Добруджата. Но дайте ми право азъ да познавамъ Добруджата повече отъ тѣзи, които се изказаха за въ полза на Добруджата. Въ Добруджа, дѣйствително, нѣма желѣзнопѣтни линии, обаче морето е близо — тамъ е морското пристанище. Тамъ по-сжжпо се продаватъ хранитѣ, отколкото тукъ, въ Търновско или Плѣвенско. И тамъ земята е много по-плодородна, отколкото въ други мѣста. Но само едно лошо има тамъ, че мѣстата сж безводни и заради туй не могатъ да се населяватъ отъ гѣсто население.

Нѣкои се позоваваха даже, фиксиранитѣ данъкъ да се разхвърли по стойността на земитѣ. Обаче, ще ми позволите да не мога да се съглася съ тѣхъ, защото има земи въ Добруджа много по-плодородни, които струватъ 4—5 л. декарътъ, пѣкъ

има земи въ други мѣста, напр. може да вземете въ Шуменско, въ Разградско, въ Търновско, — земи, които струватъ до 80, 100 и до 150 л. нѣждѣ, но по плодородие стоятъ по-долѣ отколкото Добруджанскитѣ. Затуй азъ не мога да се съглася съ онѣзи господа, които казватъ, че по стойността на земитѣ трѣбва да се разхвърли фиксиранитѣ данѣкъ.

Освѣтъ това, искамъ да ви спомена още, че за пасища дѣто се казва — не пустующи земи, но пасища, — пасищата сѣ тѣзи земи въ Добруджа, които сѣ останали неработени и сѣ останали въ нашитѣ партиди като пасища, обаче тѣ сѣ разработени, тѣ не сѣ вече пасища. Слѣдователно, тѣзи земи трѣбва да се облагатъ и, ако има такива пасища още, тѣ ще се разработятъ, и заради туй ще трѣбва да се обложатъ съ фиксиранъ данѣкъ. Г-нъ Теодоровъ спомена, че нѣкои чифликчи въ Добруджа даже търсили да ги продаватъ или пъкъ, по-право, срѣщу данѣцитѣ да си оставятъ имотитѣ. Това не е вѣрно. Тамъ българитѣ търсятъ да купуватъ. Дѣйствително, има такива, които продаватъ, не че нѣма, и които не си обработватъ земитѣ, обаче тѣ сѣ нѣколцина турци, които иматъ чифлици и сѣ се изселили въ Цариградъ и не могатъ да ги работятъ, или има нѣкои, които сѣ живѣли и пропаднали съвършено. Има много причини за опропастването имъ. И тия сѣ причинитѣ, за които ги продаватъ, особено занаятѣ не може да се харизватъ, защото единъ чифликъ тамъ се продава отъ 2—5.000 наполеона — не по-малко.

По-напрѣдъ споменахъ, че Добруджа, по причина на безводието, не се населява. Но тия мѣста сѣ малко — има частъ отъ Балчикската околия и частъ отъ Добричката, а останалитѣ си иматъ вода и се обработватъ много хубаво и по-рационално, отколкото ние ги обработваме.

К. Мирски: Тамъ колко е на декаръ?

Н. Узуновъ: Отъ 11—12 ст.

К. Мирски: Въ воднитѣ мѣста?

Н. Узуновъ: Въ воднитѣ. Ще намѣрите нѣждѣ и до 30 ст., но тѣ сѣ много рѣдко. Даже въ едно безводно село ще намѣрите 25 ст.

По измѣрването на земитѣ азъ съмъ твърдо увѣренъ, че ще се намѣри едно пространство не по-малко отъ 7—8.000.000 декара, и ето защо прѣдполагамъ азъ — и като прѣдполагамъ, даже ще ви го докажа, — че е истина. Защото миналата година ние, въ моето село, дѣто живѣя азъ, имаме 15.000 декара земя въ емлячнитѣ регистри и нѣмаме такива пасища или такива мери, за да можемъ да ги разораваме и да си увеличаваме нивитѣ. Миналата година като ги измѣрихме, обаче, намѣрихме 3.620 декара укрити ниви. Слѣдователно, като прави заключение отъ това село, дѣто не се е прѣборала една бразда отъ поляната и се намиратъ укрити земи, какво остава

въ другитѣ села, които иматъ повече мери, пасища, и още повече пъкъ въ Добруджа, дѣто днесъ-заднесъ ако сѣ имали отначало 10.000 декара земя всѣки единъ или повече, мога да покажа на 20 души, които работятъ по 10.000 декара земя, а прѣди десетѣчнитѣ години или въ десетѣчнитѣ години тѣ сѣ работили едва по 200, 300 или 500 декара земя. Слѣдователно, тази цифра ще се постигне чрѣзъ измѣрването на земитѣ. (Д. Благоевъ: Кои укриватъ земитѣ?) Които иматъ повече земя, защото който работи малко земя, не може да я укрие, а ще укрие този, който има повече земя — то е естествено.

Настоящиятъ законъ азъ го разбирамъ, че фиксиранитѣ данѣкъ, двѣтѣ пети, ще се разхвърля както на работнитѣ земи, тѣй сѣщо и на пустующитѣ и на пасищата, и това споредъ мене е най-справедливото; защото пасищата или пустующитѣ земи, които се облагаха съ по 1 ст. данѣкъ, днесъ сѣ прѣобърнати въ работни земи, а има пасища такива, доходността на които или, по-добъръ, тѣ даватъ по-сигуренъ приходъ, отколкото работната земя. Заради туй азъ мисля, че пасищата и пустующитѣ земи... (Г-нъ И. Пецовъ възразява нѣщо.) Въ пустующитѣ земи има и гори и, освѣтъ дѣто ги даватъ за пасища, ползватъ се още и отъ гората. Нема съ една стотинка мислите да ги обложите? По-хубаво е тогава хичъ да не ги облагаме. Ако тѣ се обложатъ, ние или ще ги принудимъ да работятъ тѣзи си земи... (Не се чува.) Ето защо азъ мисля, че фиксиранитѣ данѣкъ или двѣтѣ пети трѣбва да се разхвърлятъ на работнитѣ земи, пустующитѣ и пасищата; останалитѣ три пети да се разхвърлятъ по доходността. Затуй азъ мисля, че чл. 4 тѣй, както си е, той е най-справедливъ. Дѣйствително, нѣщо справедливо не може да бѣде напълно, обаче той ще постигне горѣ-долу една справедливостъ. Ето защо азъ ще гласувамъ заради члена тѣй, както си е.

К. Мирски: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ не щѣхъ да взимамъ думата, защото скѣпя много за врѣмето ви, но по причина голѣмата важностъ на законопроекта и голѣмата врѣда, която се очаква отъ него, ако би да се приеме, безъ да се измѣни поне до она размѣръ, до който се прѣдлага отъ г. Такева и други, принудихъ се да говоря.

Азъ си спомнямъ отъ това, което се прѣдлага съ чл. 4, извършеното въ ромънска Добруджа. Още въ самото начало, когато тая земя мина въ ромънски рѣцѣ, издаде се законъ на 9 мартъ 1880 г. за организацията на Добруджа, тоя законъ прѣтърпѣ измѣнение на 30 мартъ 1881 г. и, по чл. 12 на тоя законъ, десетѣтътъ въ натура се отмѣнява и замѣнява съ париченъ данѣкъ; направи се това, което покойниятъ Царъ-Освободителъ направи за българска Добруджа и въобще за българския край, да употребѣи термина, отъ първитѣ врѣмена на освобождението ни. Десетѣтътъ е

осжденъ, но той е осжденъ повече затова, защото неправилно се събираше и защото се правеше спънка на земледѣлците и нѣкой път пострадаха тѣ отъ събирането му. Азъ бѣхъ членъ-секретарь на Тулчанския окръженъ управителенъ съвѣтъ въ 1878 г., когато дойде отъ Князь Черкасски наредбата, която имаше сила на законъ, какъ да се постѣпа, и покойниятъ Тодоръ Икономовъ, който бѣше чиновникъ по казеннитѣ дѣла, което отговаря на днешенъ финансовъ чиновникъ, застъпва съ насъ въ окръжния съвѣтъ и видѣхме какво се нареди. Нареди се слѣдующето: да се взематъ окладитѣ на послѣднитѣ 5 години отъ това или онова село, като се иматъ прѣдъ видъ официалнитѣ данни въ турскитѣ алманаси, издавани тогава редовно и наричани Салнамета, и да се спаднатъ 20%; остатъкътъ 80% да се раздѣли на 5 и това да бѣде окладътъ. Работата вървѣ успѣшно. Но защото, както каза г. Узунъ, станаха у насъ прѣселвания, въ нѣкои села се намали и числото на земледѣлцитѣ, а въ други села се умножи, затова се наложи въвеждането за извѣстно число години наредбата, да се взима поземеленъ налогъ въ натура, въпрѣки рѣшението на Великото Народно Събрание да се не взима вече данѣкъ въ натура. Но „нужда ради законъ измѣняетъ“ и врѣменно се приложи пакъ турската система за нѣкоя година. Послѣ, за опитъ, вземъ се срѣдното число отъ годинитѣ и се установиха окладитѣ. Но пакъ се оказа, че още населението не се е слегнало, че още има села, въ които се движи числото на земледѣлцитѣ, и по тази причина отново се повърпаха на десетѣка. Нѣма да говоря и за послѣдното повръщане къмъ него, което не бѣше вече нужно.

Говорѣ се за българска Добруджа и казавъ ни се, че тамъ имало въ много села намаление въ числото на земледѣлцитѣ, вслѣдствие изселването на черкезитѣ и татаритѣ, но не ни се каза, че тѣ се замѣниха съ българи отъ ромѣнска Добруджа. Като наченете още отъ Тулчанската околия, отъ с. Палата и отъ други, надодоха доста българи и накупиха много земи. Послѣ, не е вѣрно, че въ ромѣнска Добруджа и въ повечето безводни села, въ селата на Балчишката и въ не малко села на Добричката околия, поземелниятъ налогъ на декаръ земя билъ днеска 11 ст. То е само въ нѣколко, въ много малко села, а въ повечето села е много повече. Има села, въ които е 64 ст., има села, въ които е 42 ст., има много села, въ които е 29 ст., има послѣ села, въ които е по-малко, но не по-малко отъ 20 ст., и оставатъ само нѣколко села, собствено само двѣ, по моето прѣглеждане — ако има и други села, които не съмъ съгледалъ, да ми се каже, — въ които е по 11 ст. въ едното и по 11½ ст. въ другото. Отъ това, че въ двѣ села на Балчишката околия се взема днеска поземеленъ налогъ по 11 или 11½ ст., ние да искаме да кажемъ, че тамъ не се плащатъ никакъвъ данѣкъ и, както казва г. Министърътъ на Финанситѣ, по-добрѣ би било нека оставятъ земитѣ си, не е право.

Ако се има такова желание отъ правителството, да изоставятъ хората земитѣ си, нека ни се каже това. Но азъ мисля, че се лъжатъ, като говорятъ така, защото тѣзи земи не даватъ на България само жито и други зърнени произведения, а още и овце и отъ тѣзи овце се пълни държавното съкровище съ милиони. Това нѣщо го знаятъ всички и затова по него да се говори е излишно. Причината, дѣто въ тѣзи села поземелниятъ налогъ не е повече отъ 64 ст., а надолу — въ нѣкои, както казахъ, е само 42 ст., въ други 29—19 ст., а само въ двѣ 11 ст., — е тази, защото голѣма частъ отъ земята по необходимостъ се оставя за паща на овцетѣ, които сѣ тамъ съ хиляди въ овчарскитѣ дружини на тѣй нареченитѣ Котленски къшпи. Освѣтъ за паща, дѣто сѣ принудени хората да оставятъ голѣмо количество земя, тѣ оставятъ не малко количество земя и да косятъ отъ нея сѣно, потрѣбно за иззимуването на овцетѣ, а сѣнцеврѣмено и на едрия добитѣкъ, а именно оня, който върѣгатъ при земледѣлието. Отъ туй сѣно, което се коси, за да се обърне на овце и сетѣ отъ десетъ овце една всѣка година да задига българското държавно съкровище, отъ него искате сега да се вземе още повече поземеленъ налогъ, отколкото днесъ се взима. Тия двѣ села, за които толкозъ много се говорѣ, че само по 11½ ст. на едното и 11 на другото е поземелниятъ налогъ, сѣ с. с. Калфакьой и Долно-Бейкьой, отъ които прѣвото принадлежи само на единъ човѣкъ, Бончо Павловъ, който нѣма даже и момчета при себе си, но има, разбира се, ратаи, на които плаща, слѣдователно, които сѣщо печелятъ, но нѣматъ фамилии, и другото, което принадлежи сѣщо на една фамилия — на фамилията Холевичъ и сипове. Калфакьой се състои отъ 8.470 декара земя. Но забѣлѣжете, че това е всичката му земя и измѣрена точно, защото правителството иска да продава тази земя обработвана отъ тѣзи фамилии, които живѣятъ тамъ отъ турско врѣме, и като не можѣ да я продаде на околнитѣ жители, купи я Бончо Павловъ по 3 л. декарътъ, който и притежава земята въ всичкото това село и плаща по 11 ст., а сега, ако се приеме чл. 4, както се прѣдлага, ще трѣбва да плаща двоенъ поземеленъ налогъ и трѣбва да плаща още, освѣтъ това, и беглика на всичкитѣ овце, които държи тамъ, негови и на другитѣ негови съдружници на къшлата. Другото село е Долно-Бейкьой. То се състои отъ 27.000 декара и е обложено съ 11½ ст. декарътъ. Но пакъ тукъ не е прѣсмѣтнатъ и окладътъ върху овцетѣ, които се вѣдятъ въ това село. Причината, дѣто както въ с. Калфакьой, сѣщо и въ с. Долно-Бейкьой да бѣде окладътъ единъ и така малѣкъ, не е, че е имало черкези и татари, но защото тогава не е имало други, освѣтъ тѣзи двама хора и още двѣ фамилии. Но сега, макаръ че нѣма тѣзи фамилии, работи се много повече земя и се изкарва много повече жито. Туй жито е смѣтнато, когато е опрѣдѣленъ окладътъ и толкова се е падало на декаръ,

защото пространството е голѣмо и не бива, въ интересъ на овцевъдството, да се работи цѣлата земя. Азъ не съмъ съгласенъ да се каже, че тѣзи хора отъ 1904 г. да плащатъ двоенъ и троенъ данѣкъ. Че дѣ се е чуло на единъ данѣкоплатецъ въ една държава прѣкиятъ налогъ да се уголѣми двойно? Това ли е насърчението, което очакватъ данѣкоплатците, производителитъ, каквито сѫ земледѣлцитъ?

И така, азъ бихъ приелъ да се релактира чл. 4 въ смисълъ, што само въ краенъ случай се замѣняватъ думитъ „ $\frac{2}{5}$ “, съ „ $\frac{1}{5}$ “. А иначе, поддържамъ, че е цѣлесъобразно да се остави да се проучи работата още по-добрѣ, защото нѣма нужда да се бърза и нѣмаме гаранции даже така таамина да опрѣдѣляме данѣка, да остане въ октомврий да се направи тази реформа, слѣдъ като измѣрятъ земитъ.

К. Малевъ: Разправѣте за тѣзи ливади, които плащатъ два пѣти повече налогъ и бегликъ.

К. Мирски: Азъ говоря за мѣста, които познавамъ. Тамъ, въ тѣзи села, нѣма селска земя, всичката е стопанска. Ако не сте ме разбрали, ще повторя. Нито въ с. Калфа-къой, нито въ с. Долно-Бей-къой има селска земя; освѣнъ тая нѣма друга. Ако има, тя ще да е твърдѣ малко и трѣбва да я има около чифлика. За с. Калфа-къой знамъ положително, че нѣма нищо повече. Тя е измѣрена, извадена е на карта и е собственостъ на единъ господинъ. Сега, когато върху всичката си земя тоя човѣкъ плаща налогъ и когато всичкиятъ налогъ, който плаща е единъ видъ опшуръ, подъ името поземеленъ налогъ, и другъ — подъ името бегликъ, тогава защо искате да увеличите и безъ основание тоя налогъ? Доходъ ли има повече?

Л. Дуковъ: Така ако се гледа, и у насъ нѣма такива земи. Ние сме оставили нѣкои празни земи за да пасемъ овцетъ си.

К. Мирски: Азъ казахъ, че хората, които вземаха части отъ Европейска Турция, не постигнаха като насъ. На 3 априлий 1882 г. се издаде въ Ромѣния законъ за уреждане на недвижимата собственостъ. Този законъ е измѣненъ въ 1884, 1885, 1890 и 1893 години. Въ чл. 12 четемъ, че цѣната за изкуване на десетъка се опрѣдѣля 55 л. на хектаръ, които ще се плащатъ по 2 л. на година и то въ продължение на $27\frac{1}{2}$ години. И така, по 20 ст. на декаръ ще плаща всѣки землевладѣлецъ въ ромѣнска Добруджа — подиръ това, тамъ вече бегликъ нѣма, а има поземеленъ налогъ. Но ще ви кажа послѣ какво е. Споредъ чл. 33 отъ сѣкия законъ, за измѣренъ единъ хектаръ се плаща отъ земледѣлцитъ по 75 ст. на хектаръ за двѣ години, и така хората ставатъ пълни собственици. Но отъ това, че ставатъ пълни собственици, не значи, че нѣма да плащатъ данѣкъ. Тѣ плащатъ данѣкъ, но плащатъ това, каквото е желателно и у насъ да

се плаща. Но и ние направихме това, което трѣбваше да направимъ по-рано. У насъ, трѣбва да знаете, че земитъ, които оремъ, и ливадитъ, отъ които косимъ сѣно, още не сѫ пълна собственостъ на земледѣлцитъ, отъ които искаме да вземаме 10% отъ суровия приходъ на земледѣлцитъ. Г-нъ министърътъ, отъ една страна, иска и занаяпрѣдъ да взема 10% отъ суровитъ приходи на земледѣлцитъ, а, отъ друга страна, върви по онзи пѣтъ, по който хората взематъ по 6% или 5% отъ чистия доходъ. Каква разлика! Хората направиха слѣдующето: въ $27\frac{1}{2}$ години като платите по 20 ст. на декаръ, вече нѣма опшуръ, нѣма вече 10% отъ суровия приходъ отъ вашитъ продукти, било то жито, сѣно или друго, а има слѣдующето, което се съдържа въ закона за поземелния налогъ въ Ромѣния, издаденъ на 31 мартъ 1885 г. Чл. 1: „6% за здания, въобще; 5% за селски земи, работени отъ самитъ собственици, които сѫщеврѣменно и живѣятъ сами въ държавата“. И така, въ Ромѣния поземелниятъ налогъ е 5% отъ чистия доходъ. Той е повече въ нѣкои случаи: „6% за наемане на частни земи, на които собственицитъ живѣятъ въ държавата; 12% за земи на лица, които живѣятъ внѣ отъ държавата“, освѣнъ на тѣхнитъ чиновници, които сѫ ги пратили задъ граница, като агенти и т. н. И така, вие виждате, че въ Ромѣния, като обложиха $27\frac{1}{2}$ години наредъ по 20 ст. на декаръ, какво направиха послѣ туй? Махнаха опшуръ и почнаха да взематъ по 5% отъ чистия доходъ на земитъ, които си работятъ самитъ селяни, като собственици на земитъ, и 6%, ако земледѣлцитъ работятъ чужди земи.

Чл. 3 на тоя законъ опрѣдѣля какъ се прѣсметъ чистиятъ приходъ. Данѣкътъ ще се прѣсметне върху чистия приходъ, т. е. върху ползата, която докарва земята и въобще недвижимиятъ имотъ, като ще се спаднатъ разносикитъ за поддържането, за работенето и въобще за експлоатирането на земята. За лозята съ тоя законъ е опрѣдѣлено да плащатъ 4 л. на работенъ хектаръ, т. е. 40 ст. на декаръ. Азъ се питамъ сега: колко ще бѣде у насъ чистиятъ доходъ отъ земята на тѣзи или онѣзи земледѣлци при тази реформа, която у насъ се прѣдлага особено за балканскитъ мѣста и за тѣзи добруджански полета? Нека ми каже г. министърътъ да чуя поне за успокоение на своята съвѣсть. И ако не ще да ми каже, кой е чистиятъ доходъ, сравнително, разбира се, на земитъ въ балканскитъ мѣста и въ добруджанскитъ урвисти полета, поне нека ми каже колко ще бѣде суровиятъ приходъ. Азъ едно нѣщо виждамъ, и туй е по-скоро отъ думитъ на г. Узунова, че, като струва земята отъ 4—5 л. декарътъ, ще взематъ 4—5% емлякъ занаяпрѣдъ отъ тия земи, внѣ отъ това, дѣто пакъ ще имъ взематъ поземеленъ налогъ, опшуръ. А пѣтъ емлякътъ, знаете, че бѣше 4% отъ стойността на земята, като се имаше прѣдъ видъ, не само продажната цѣна, но и нейната доходност, защото тѣзи нѣща сѫ свързани и по такъвъ начинъ се

знае доходността на земята. Туй не може да се отрича. Отъ всичко човѣкъ разбира, че съ чл. 4, колкото и да се казва противното, се възстановява у насъ емлякътъ върху нивитѣ и ливадитѣ и се възстановява въ размѣръ за балканскитѣ земи и за добруджанскитѣ полета отъ 4—5%, споредъ тая цѣна, която ни показа г. Узуновъ, а може и повече, защото азъ съмъ убѣденъ, че, въ Балчишката околия особено, има земи, които днеска не могатъ да се цѣнятъ нито по 4—5 л.

Л. Дуковъ: Защо нѣма хора.

К. Мирски: Не може и да има хора тамъ, защото въ тѣзи добруджански полета не може да се върши земледѣлие отъ дребни производители; трѣбватъ голѣми капитали, защото, както ви се каза, да не повтарямъ, само тамъ си вадятъ вода отъ кладенци съ конь и, послѣ, защото нѣма тамъ гора, нѣма редовно плодородие: една година нѣма никакво плодородие, а пѣкъ нѣкои години има много голѣмо плодородие. Затова азъ ви казахъ още при първото четене на този законопроектъ, че да правишъ въ добруджанскитѣ полета земледѣлие, то значи да играешъ на борсата, и гледамъ на практика доста хора да сж изпаднали. Малко сж тия, като Холевичовитѣ синове и като Бончо Павловъ, които сж се задържали, благодарение на голѣмата сила, която иматъ, защото рискуватъ нѣкоя година много да загубятъ, а друга година много да спечелятъ. И така, който ми казва, че въ тѣзи мѣста може да се засели обикновенъ земледѣлецъ, макаръ и той да работи като тѣхъ, съ 6 чифта волове — защото плугътъ и ралото не могатъ да вървятъ съ по-малко волове, — той се лъже. Тамъ земята е само за едро земледѣлие и за хора, които иматъ много пари, много добитѣкъ и да иматъ възможностъ да губятъ нѣколко години наредъ, а пѣкъ да чакатъ да дойде една хубава година, както е казано въ библията, годината за тлъститѣ крави. Да се възстанови у насъ емлякътъ, безъ да се задържи поне това, което е необходимо за неговото съществуване, именно да се облага земята по цѣната ѝ, то е нѣщо, позволѣте ми, което азъ никоѣ пѣкъ не мога да разбера какъ може да се допусне, особено като се отива толкова далечъ — по 20 ст. на декаръ или по еди-колко си на глава. Ако бѣше поне, както се прѣдложи отъ г. Такева и отъ друи, по $\frac{1}{6}$, по-малка цѣна, да бѣде несправедливостта, защото 10 ст. на декаръ ще се взематъ първо, сир. емлякътъ ще бѣде 10 ст. Данъкътъ върху капитала — това е емлякъ. Това е едно.

Азъ, прѣди всичко, трѣбва да кажа, че този законъ отъ такава капитална важностъ ние ще го изкараме въпрѣки наредбитѣ, които сж задължителни за насъ.

Л. Дуковъ: Кажи нѣщо и за Сюлейманлъкъ, Гаргалъкъ и др.

К. Мирски: Ще Ви кажа. Ето въ с. Чаушкѣой е 20 ст. на декаръ. Въ селата: Сюлейманлъкъ, Емирлеръ, Селимѣ-кѣой, Калайджи-дере, Сатълмѣшъ, Евреклеръ, Карабча, Караманлий, Сарж-Муса, Сжртѣ-кѣой, Исмаилѣ-кѣой, Джаферѣ-факъ, Калжчлий, Дуранѣ-Кулакъ, Акжиджий — отъ 29—30 ст. на декаръ и сега като имъ турите по 20 ст., мислите ли, че ще направите добръ? Докогато у насъ не се разрѣши голѣмиятъ въпросъ за беглика, дотогава всѣка реформа по поземелния налогъ ще бѣде несправедлива реформа, реформа, която ще възбуди негодуването на земледѣлцитѣ по балканскитѣ мѣста и на земледѣлцитѣ въ добруджанскитѣ полета.

Л. Дуковъ: Навсѣждѣ.

К. Мирски: Г-нъ Дуковъ ме поправя, че навсѣждѣ. Азъ не искахъ да кажа тази голѣма дума, но нека я чуе г. министърътъ отъ устата на единъ човѣкъ отъ болшинството.

Л. Дуковъ: Не само съ днешния проектъ, но така е било отъ край и досега.

К. Мирски: Г-нъ Дуковъ е много правъ, като поддържа това нѣщо. Ние трѣбваше да разрѣшимъ този въпросъ за беглика, когато е вече безспорно за всички ни, че бегликтъ е опуръ. На всинца ни е извѣстно, че нѣкои си хора плащатъ двойно и тройно поземеленъ налогъ по тия дѣѣ наименования. Трѣбваше, както казахъ първоначално, окладътъ поземеленъ налогъ върху нивитѣ и ливадитѣ да се смѣси съ оклада на беглика, като се понамалява помалко-малко отъ него, всѣка година по нѣщо, доколкото допущатъ интереситѣ на държавното съкровище, защото изведнажъ това не може да стане. Когато тия два налога се смѣсятъ, тогава да се направи реформата. Но тая реформа да се не прави, докато не ни стане напълно извѣстно количеството на земитѣ у насъ. Едни казватъ, че сж 4.000.000, други казватъ, че сж 6.000.000, трети, че сж 10.000.000. Защо да бързаме тогава, когато чакъ въ 1904 г. ще има да се прилага този законъ? Прѣмѣрѣте по-напрѣдъ земитѣ, елате съ едно пообстоятелствено изучаване въпроса, да чуемъ мнѣнието на економическото дружество въ България, да чуемъ мнѣнието на всички други, които желаятъ да ни освѣтлятъ съ своитѣ познания по тая работа, защото у насъ народниятъ прѣдставителъ и Финансовиятъ Министъръ, колкото и да бѣде способенъ, нѣма претенцията да мисли, че той послѣдната дума е изказалъ по тая въпросъ. Азъ не само изказвамъ добри побуждения, но съмъ напълно убѣденъ, че той, г. министърътъ, ще се излъже въ своето бързане. Съ нищо не се оправдава извършването на тая реформа сега, когато иде, както казахъ, есенната сесия и когато този законъ може да се измѣни, който сега ще приемемъ. Възможно е, особено у насъ е всевъзможно. Каква е тогазъ цѣльта сега да се направи това нѣщо?

Азъ не зная; азъ питамъ най-настойтелно да ми се каже, коя е причината, дѣто сега се иска това нѣщо. Да не е да залъжемъ голѣмата частъ отъ българското население, 80% отъ земледѣлцитѣ, и да имъ се каже: ето ви спадаме отъ оклада? Азъ не вѣрвамъ.

И. Гешовъ: Сѣщайте се.

К. Мирски: Щомъ не е тая цѣльта, дайте да направимъ тая голѣма реформа по-подиръ, като я изучимъ всестранно и като разрѣшимъ въпроса за отмиѣнението на беглика. Азъ не казвамъ, че овцетѣ занаяпрѣдъ не трѣбва да плащатъ налогъ. Не; но трѣбва да платятъ окръженъ и общински налогъ, и не всичкитѣ овце, а ще трѣбва да се вземе една норма; напр., единъ декаръ на овца: ако азъ имамъ 10 декара, за 10 овце да не плащамъ налогъ, а за останалитѣ да плащамъ. Трѣбва да се изучи този въпросъ. За горницата на овцетѣ да се плаща налогъ, но тѣ да бѣдатъ обложени съ общински и окръженъ данѣкъ, а държавата да си знае поземелния налогъ. Ако не можемъ да направимъ скоро поземелния налогъ еди-колко отъ чистия доходъ, нека поне се намали туй 10% отъ суровия приходъ, защото то е тежко. Трѣбва да прѣсмѣтнемъ този земледѣлецъ колко изкарва и тогава да видимъ колко му се пада на процентъ.

Л. Дуковъ: Нищо не остава за него.

К. Мирски: Азъ мисля, е доказано, че толкова малко остава, щото да споримъ е излишно. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ако остава, нѣма да иматъ толкова дългове земледѣлцитѣ.)

И така, нека останѣше тая реформа; по-напрѣдъ да се измѣрять земитѣ, да стане извѣстно точно тѣхното количество и, ако е възможно, даже да се разпрѣдѣлятъ на 3-4 категории, а ако не е възможно, то поне дайте точното число на декаритѣ. Ако, както казахъ, почитаемиетъ Министъръ на Финанситѣ и почитаемото болшинство на Народното Събрание, което е господаръ на положението, настояватъ да направятъ тая реформа по свои съображения, нека поне мислятъ повече за послѣдствията и нека поне приематъ да бѣде замѣнено числото $\frac{2}{5}$ съ $\frac{1}{5}$. Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ казва, че е по-добръ тогазъ да си остане старото. Менѣ ми се струва, че сѣ има една малка стѣпка къмъ онова, което г. Министърътъ на Финанситѣ счита, че е по-справедливо. Азъ не искамъ повече да ви отегчавамъ, г-да народни прѣдставители; заявявамъ ви още веднажъ, че ще направимъ една голѣма несправедливостъ, ако не оставимъ тая реформа за врѣмето и или въ краенъ случай, ако не замѣнимъ $\frac{2}{5}$ съ $\frac{1}{5}$.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Пецовъ има думата. (Гласове: Отдихъ дайте!) Нека говори г. Пецовъ, и тогава ще дамъ отдихъ.

И. Пецовъ: Г-да народни прѣдставители! Може би вашето търпѣние се е вече изчерпало да слушате обяснения... (Отъ дѣсницата: Това е вѣрно.) Твърдѣ е възможно да е вѣрно, и азъ захващамъ аслѣ съ тѣзи думи. Но азъ ще ви помоля да бѣдете тѣй добри да ме изслушате и сега, защото азъ считамъ, че този въпросъ е много важенъ, тѣй като бѣдѣщето разхвърляне или размѣтане на данъчнитѣ дѣлове за поземелния налогъ ще стане на основание на този законопроектъ, който сега ще гласуваме, а той ще да има сила за 10 години, а не за 5 години, както бѣше досега. (Нѣкой отъ дѣсницата: За годинитѣ ще споримъ.) Чл. 5 поне, докогато той не се измѣни, както е сега въ законопроекта, е за 10 години. Ето защо ние не трѣбва да считаме за загуба на врѣмето, ако ние посветимъ на разискване на тази реформа, която се въвежда, нѣщо повече отъ врѣмето си.

Л. Дуковъ: Разбирате ли я?

И. Пецовъ: Може би да не съмъ толкова свѣдущъ въ подобни въпроси, но за мене стои като очевидно, че ако приемемъ фиксирания данѣкъ, както е сега опрѣдѣленъ въ чл. 4 отъ законопроекта, въ размѣръ $\frac{2}{5}$ части отъ цѣлия поземеленъ данѣкъ, ние съ това ще узаконимъ една несправедливостъ, която и комиситѣ, които ще разхвърлятъ послѣ тоя данѣкъ, не могатъ да я поправятъ. Даже и жалби да послѣдватъ, единъ пътъ казано $\frac{2}{5}$ фиксиранъ данѣкъ, най-долнитѣ имоти ще бѣдатъ обложени съ $\frac{2}{5}$, а не съ $\frac{1}{5}$, и никой не може да отмиѣни това. Менѣ ми се струва, че не ще има нужда отъ голѣмъ умъ, за да се разбере, че когато ние смесваме брѣгта, въ който може да се движи комисията, която ще разхвърля този данѣкъ, ние отнимаме голѣма частъ отъ нейната свобода за да разхвърля по единъ справедливъ начинъ: тамъ, дѣто намѣри, че имотитѣ не даватъ доходъ, да тури по-малѣкъ дѣлъ. Азъ мисля, че е така: земитѣ се дѣлятъ на 5 категории; прѣдполагатъ, че петата категория е най-долната земя, която или нищо, или много малко нѣщо доходъ дава; четвъртата категория трѣбва да бѣде въ една степенъ по-добра отъ петата, по-доходна; третата категория по-добра отъ четвъртата; втората още по-добра и първата най-добра. Слѣдователно, ако се раздѣли земята на петъ различни категории, защото се прѣдполага — и тѣй е, — че тя не е еднаква навсѣкѣдѣ, по-добръ ще е, споредъ мене, засега да оставимъ на комисията, която ще разхвърля данѣка, свобода да се движи отъ едно до петъ. Вземѣте прѣдъ видъ слѣдующето: съ този законъ се облагатъ съ поземеленъ налогъ гюловетѣ отъ една страна и търнацитѣ отъ друга, или пасбищата; каква може да бѣде разликата между дохода на единъ търнакъ или едно пасбище и единъ гюлъ? Азъ мисля, че всички ние ще признаете, че разликата въ дохода на единъ декаръ гюлъ и на единъ декаръ пасбище или на единъ декаръ шумакъ не

може да бжде 1 къмъ 5 — тя е много по-голъма. Следователно, споредъ мене, раздѣлението на земитѣ по дохода на петъ категории е малко. Ако има недвижими имоти, които сж обложени сега съ по една стотинка данъкъ, то не ще каже това, че комисиятъ, който сж опрѣдѣляли този данъкъ, сж ги просто оставили безъ данъкъ, защото въ едно и сѣщо мѣсто, въ една и сѣща околия, въ Габровската напр., има имоти оцѣнени съ една стотинка, но има имоти оцѣнени 80 ст. Значи, комисията, като се е движила отъ 1 до 80, въ единъ поширокъ кръгъ, могла е по своето субективно мнѣние да оцѣни кой имотъ коштува 20, кой 30, кой 50 и кой 80 ст. Азъ ви казахъ и напредъ, че има ниви, които не могатъ да се оратъ, а се копають; че хората си носятъ снопитѣ на гръбъ, защото не може да отиде кола. Нѣкой може да не вѣрва, нѣкой може да се смѣе, но това е цѣла истина. Вземѣте прѣдъ видъ такава една нива и азъ ви увѣрявамъ, че този човѣкъ, който я сѣе, едвали получава нѣкакъвъ доходъ. Защо, ще кажете вие — нали взема снопи? Да, взема снопи, но тѣзи снопи додѣ ги вземе отъ тази нива, колко трудъ е положилъ въ ония стрѣмни мѣста, освѣнъ сѣмето, и какъвъ доходъ ще му дадатъ? Като направите смѣтка, нѣма да излѣзе нищо. Но ще кажете друго. Ще речете, може би, такъвъ човѣкъ, като има подобна нива, не трѣбва да я оре, не трѣбва да си прави трудъ, а да намѣри друга работа за себе си и да живѣе. Добрѣ, азъ ви говоря за хора, които живѣятъ въ балкана, по стрѣмни баири, и ако човѣкътъ не оре тази нива, не ще има отдѣ да вземе слама да нахрани зимно врѣме добитъка си, съ който ще ходи да прави кираджилжкъ, за да прѣхрани кѣщата си; защото за себе си и за дѣцата си той отива въ полето да си търси храна, но за добитъка не може да носи отъ полето. Сега, ако този човѣкъ е обложенъ съ 10 ст. данъкъ, вземѣте и единъ дюлюмъ гюль, каквито ги има въ Казанлъкъ и на други мѣста, и питайте г. Шипкова какъвъ може да бжде доходътъ отъ гюла: той е човѣкъ свѣдущъ въ тази работа и безпристрастно ще каже истината. Той казва: срѣдно може да се счита, че единъ декаръ гюль може да даде 200 л. доходъ. Сега, като вземете прѣдъ видъ, че единъ дюлюмъ нива въ балкана дава доходъ, може би, 2 или 3 л., а единъ дюлюмъ въ Казанлъкъ дава 200 л., разликата каква е? Не е 1 къмъ 2, не е 1 къмъ 10, разликата е много голѣма: разликата е 1 къмъ 100; а вие тукъ не давате на комисията да се движи въ по-голъмъ кръгъ — отъ едно до петъ. Даже вие запрѣщавате и това на комисията, като ѝ казвате: нѣма да се движишъ и отъ 1 до 5, но твоятъ кръгъ ще бжде отъ 1 до 3 — $\frac{2}{5}$ сж фиксиранъ данъкъ и само за $\frac{3}{5}$ имашъ право да налагашъ данъкъ тамъ, дѣто намѣришъ за по-добрѣ, дѣто намѣришъ че имотътъ дава по-голъмъ приходъ. Азъ казахъ, че този законопроектъ, ако стане законъ, съ тази фиксирана частъ въ четвъртия си членъ, най-много

ще пострадатъ опѣзи хора, които притежаватъ имоти малодоходни — опѣзи хора, които живѣятъ въ балкана. За примѣръ ще ви посоча слѣдующето. Има пасища въ всѣка околия, такива има и въ нашата Габровска околия и гледамъ сега по списъка, който се прѣдставлява, че сме имали въ Габровска околия пасища 1.361 декара, които сж плащали по 1 ст., има други, които сж плащали 2, 3, 5 до 10 ст., а има само въ едно село, дѣто данъкътъ на пасищата е билъ 15 ст., въ друго 18, и най-голъмиятъ данъкъ въ едно село е 20 ст.; срѣдно взето, данъкътъ се движи между 1 и 10. Ако ние сега узаконимъ $\frac{2}{5}$ отъ данъка и ако е вѣрно, че имаме 34 милиона дюлюми земи, даже нека излѣзе на 40 милиона, слѣдъ като се откриятъ укрититѣ досега земи и като се направи смѣтка каква е сумата на тѣзи $\frac{2}{5}$ части фиксиранъ данъкъ, ние ще намѣримъ, че най-долнитѣ земи ще бждатъ обложени най-малко съ 20 ст. Значи, тия хора, които за своитѣ пасища досега сж плащали 1 ст., занаятъ ще плащатъ най-малко 20 ст. Но ако комисията хвърли нѣщо и отъ размѣтеления данъкъ, може би ще плащатъ и 30 или 40 ст. За пасищата тукъ много пѣти сме говорили и слушали краснорѣчиви рѣчи, че ние по всѣки начинъ трѣбва да гледаме да повдигнемъ скотовѣдството у насъ, защото балканскитѣ жители нѣматъ друга прѣхрана, освѣнъ кираджилжкъ, работа съ рѣцѣ и скотовѣдство. Ако вие искате по този начинъ да увеличите данъка върху пасищата, менѣ ми се струва, че вие пѣтъ отъ друга страна ще поврѣдите на скотовѣдството, защото увеличението данъка на едното причинява зло на другото. (Нѣкой отъ прѣдставители гѣ: Тѣзи пасища сж общински.) Тѣзи пасища сж частни и тѣзи хора ги оставятъ да не ги оратъ, само и само да има кѣдѣ да пасатъ добитъка си. Ако вие ги обложите съ по-голъмъ данъкъ, тѣ ще бждатъ принудени да оратъ пасищата и не ще има кѣдѣ да пасатъ добитъка и тогава добитъкътъ нѣма да се увеличава. Друго. Има въ нашата околия земи, които досега сж облагани съ данъкъ отъ четвърта категория; тѣзи земи сж облагани съ данъкъ 10 ст. — сега съ какъвъ данъкъ биха се обложили тѣ, ако опрѣдѣлимъ фиксиранъ данъкъ $\frac{2}{5}$? $\frac{1}{5}$ отъ фиксирания данъкъ е 20 ст. (Нѣкой отъ прѣдставители гѣ: 10 ст. е.) Добрѣ, отъ пета категория имотитѣ ще плащатъ 20 ст., а четвъртата категория трѣбва да плати нѣщо повече — около 30 ст. Но тѣзи хора досега сж плащали 10 ст., а вие значи по този начинъ ще увеличите тѣхния данъкъ на 30 ст. А врѣме ли е сега да се увеличава данъкътъ, особено поземелниятъ? Менѣ ми се струва, че ако трѣбва да направимъ нѣщо въ системата за фиксирането на поземелния данъкъ, каквато и да е тая частъ отъ него, тя не трѣбва да бжде по-голъма отъ $\frac{1}{5}$. Оставѣте на комисията, която ще разхвърля данъка, въ единъ поширокъ кръгъ да се движи, за да може да достигне повече къмъ справедливостъта, при всичко че тя не може

да се достигне, но поне да достигне до това, което опита я учи. Азъ прѣдполагамъ, по слѣдующия начинъ ще бѣде по-добръ. Всички имоти въ страната да бѣдатъ обложени съ фиксиранъ данѣкъ $\frac{1}{5}$ — значи, петата категория ще се извади настрана; за четвъртата категория ще се наложи нѣщо повече, за третата нѣщо повече отъ четвъртата, за втората нѣщо повече отъ третата и за първата сѣщо. Но петата категория не трѣбва да понася повече освѣнъ фиксиранъ данѣкъ. И затуй се прави това, за да може най-долната категория земи да се освободи отъ по-тежѣкъ данѣкъ. Ако приемете $\frac{2}{5}$ като фиксиранъ данѣкъ на най-слабитѣ земи, ще бѣде увеличенъ данѣкътъ, а онѣзи, които сѣ много добри и които досега сѣ плащали по 1 л., на тѣхъ ще се намали. Това нѣма да бѣде справедливо и азъ затова ходатайствувамъ прѣдъ васъ да се съгласите да остане $\frac{1}{5}$, както направи прѣдложение г. Такевъ. Ако видите, че слѣдъ като се разхвърля данѣкътъ съ $\frac{1}{5}$ частъ фиксиранъ, се явятъ нѣкои недоразумѣния, явятъ се голѣми несправедливости и оплаквания, въ което азъ не вѣрвамъ, тогава идущата година може да се направи друго разпрѣдѣление. Но поне за опитъ сега, макаръ че нѣкои другари говорятъ, че не трѣбва да се прави тоя опитъ, азъ прѣдлагамъ да остане фиксираниятъ данѣкъ $\frac{1}{5}$, за да може по този начинъ да достигнемъ повече до вѣрността, а никакъ не да допуснемъ фиксиранъ данѣкъ $\frac{2}{5}$. Даже и $\frac{1}{5}$ е много. То е вѣрно, защото колкото повече е широкъ кръгътъ, въ който комисията ще се движи, толкова по-близо ще бѣде до справедливостта. Ако бѣше раздѣлена земята на десетъ категории или повече, тогава бѣше друго: фиксирайте $\frac{2}{10}$ и оставете на комисията, която ще прѣцѣни, и кои имоти сѣ по-доходни, ще имъ разхвърли повече. Не е право, щото петъ категории да имаме различни по своята доходностъ, а да има 10 и, може би, по-много категории, и затуй именно нѣма да бѣде справедливо, ако ние увеличимъ частта на фиксирания данѣкъ. Само така като се разхвърли този данѣкъ, могатъ да се постигнатъ по-добри резултати.

Още единъ пътъ ви моля и настоявамъ на това, щото фиксираниятъ поземеленъ данѣкъ да не бѣде повече отъ $\frac{1}{5}$. Поддържамъ напълно прѣдложението на г. Такева и ще ви моля да го приемете.

Прѣседателствующъ А. Франгя: По чл. 4 има 5 прѣдложения. Първото е отъ г. Шивачева: (Чете.) „Къмъ чл. 4 да се прибави слѣдующата забѣлѣжка: Опредѣлениятъ данѣкъ $\frac{4}{10}$ се раздѣля на 4 категории и всѣка плаща споредъ плодородието си.“ Които приематъ тази поправка на г. Шивачева, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Г-нъ Юрданъ Теодоровъ прѣдлага: (Чете.) „Чл. 4, ал. 2; да се приеме така: $\frac{1}{5}$ частъ отъ тази сума съставлява опредѣленъ (фиксиранъ) данѣкъ на декаръ, а останалитѣ $\frac{4}{5}$ — размѣтателенъ данѣкъ.“

М. Такевъ: Понеже моето прѣдложение има сѣщото съдържание, то азъ ви моля да съедините двѣтъ и да се гласуватъ заедно.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Като гласувамъ отдѣлно, ще бѣде сѣ едно.

Азъ четохъ прѣдложението на г. Юрдана Теодоровъ и моля, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Г-нъ Такевъ прѣдлага: фиксираниятъ данѣкъ да бѣде $\frac{1}{5}$, а размѣтателниятъ — $\frac{4}{5}$. Които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Г-нъ Мирски прѣдлага въ чл. 4, вмѣсто $\frac{2}{5}$, да се каже $\frac{1}{4}$.

Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Има още едно прѣдложение, отъ г. Вжжарова. Той прѣдлага: (Чете.) „Къмъ чл. 4 да се прибави слѣдующата забѣлѣжка: Нивитѣ и ливадитѣ въ планинскитѣ мѣстности и пограничнитѣ села се освобождаватъ отъ данѣкъ.“ Които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Отъ г. Статкова има едно прѣдложение: (Чете.) „Къмъ чл. 4, алинея 2: Оризищата, гюлицата и други индустриални земеделѣчески производства се облагатъ съ една връхвина отъ 80% върху общия данѣкъ на декаръ въ данната община. (Настоящата алинея не се отнася до облагодѣтелствуванитѣ отъ специалнитѣ закони култури.“ Които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Сѣбрание не приема.

Които приематъ чл. 4, както се докладва, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Сѣбрание приема.

Ще ви дамъ отидиъ, но за да се не губи време, съобщавамъ ви слѣдующето. Постѣпили сѣ двѣ прѣдложения: първото отъ Военното Министерство за учрѣдяване нова инспекторска служба при пѣхотната инспекция и второто отъ Министерството на Правосѣдието за дневнитѣ пари на членовѣтѣ сѣдии на Държавния сѣдъ. Ще се пратятъ тутакси на надлежнитѣ комисии.

Давамъ 5 минути отидиъ.

И. Пецовъ: Заявявамъ съмнѣние въ гласуването.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Кой заявява съмнѣние?

М. Такевъ: Азъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Такевъ, моля Ви! За да не ставатъ мъчнотии, нека станатъ на крака ония, които сѣ за чл. 4, както се докладва отъ докладчика. (Болшинство.) Народното Сѣбрание приема.

М. Такевъ: Меншество е.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ама, г-нъ Такевъ . . .

М. Такевъ: Поименно гласуване да стане.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ако искате поименно гласуване, подиръ отдиha може да се гласува. Съжалявамъ крайно, че именно Вие правите туй. (Отъ дѣсницата: Подигравка!)

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Това е злоупотреба съ правилника.

М. Такевъ: Г-нъ прѣдседателю! Азъ заявявамъ, че никаква подигравка нѣма, но за такова едно мѣроприятие всѣки трѣбва смѣло да каже гласа си и нека имената бждатъ записани. Азъ заявявамъ, че имамъ съмнѣние, и настоявамъ да стане поименно гласуване.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля г. секретаря да чете списъка и, които сж за, да отговарятъ ясно „за“, а които сж противъ, да отговарятъ ясно „противъ“.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Такевъ иска поименно гласуване, не защото има съмнѣние, но да се запише въ дневника. Затова азъ възставамъ противъ такова намѣрение и повече не трѣбва да се гласува.

М. Такевъ: Азъ заявявамъ, че имамъ съмнѣние и че трѣбва да стане поименно гласуване.

Министъръ М. Сарафовъ: Вие казвате, че трѣбва да се запишатъ имената на онѣзи, които гласуватъ за и противъ.

Т. Начовъ: Нека стане той да прѣброи. Нѣма да гласуваме поименно. Мошеничество не щемъ!

Ц. Таслаковъ: (Къмъ г. Т. Начовъ.) Какво искате ти, г-не? Трѣбва да си отидешъ на мѣстото! Стражаринъ ли си? (Глъчка.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Начовъ! Моля Ви се! Ония, които гласуваха, ще иматъ смѣлостта да кажатъ името си, за да се запише.

Секретаръ П. Шоповъ: (Чете списъка и г. г. народнитѣ прѣдставители гласуватъ.)

М. Абаджиевъ — (отсѣтствува);
Н. Абаджиевъ — (отсѣтствува);
П. Абрашевъ — (отсѣтствува);
И. Арnaudовъ — (отсѣтствува);
А. Арсениевъ — (отсѣтствува);
С. Арсениевъ — (отсѣтствува);
Н. Бадински — за;
Х. Бакаловъ — противъ;
Т. Балабановъ — за;
М. Балтовъ — за;
Н. Беневъ — (отсѣтствува);

Д. Благоевъ — противъ;
А. Блажевъ — за;
И. Бобековъ — за;
С. С. Бобчевъ — противъ;
М. Божковъ — за;
Х. Боневъ — (отсѣтствува);
Т. Бурмовъ — (отсѣтствува);
С. Бурмовъ — за;
П. Бѣтваровъ — за;
Г. Бѣльовъ — за;
Г. Василевъ — (отсѣтствува);
И. Василевъ — противъ;
Кара Хр. Василевъ — за;
И. Веселиновъ — противъ;
Т. Влайковъ — противъ;
И. Воденчаровъ — (отсѣтствува);
Д. Вълчевъ — (отсѣтствува);
П. Вжжаровъ — (отсѣтствува);
Н. Габровски — (отсѣтствува);
А. Геневъ — (отсѣтствува);
И. Георговъ — (отсѣтствува);
И. Георгиевъ — (отсѣтствува);
М. Георгиевъ — за;
И. Гешовъ — (отсѣтствува);
Н. Гимиджийски — противъ;
К. Господиновъ — (отсѣтствува);
А. Груевъ — (отсѣтствува);
И. Гърковъ — за;
Н. Дечевъ — за;
В. Димитровъ — (отсѣтствува);
Д-ръ Г. Гаговъ — за;
Д-ръ Н. Генадиевъ — (отсѣтствува);
Д-ръ П. Гудевъ — (отсѣтствува);
Д-ръ С. Даневъ — за;
Д-ръ К. Икономовъ — (отсѣтствува);
Д-ръ К. Милановъ — (отсѣтствува);
Д-ръ Д. Милковъ — противъ;
Д-ръ С. Мирковъ — за;
Д-ръ Д. Молловъ — (отсѣтствува);
Д-ръ П. Ношковъ — (отсѣтствува);
Д-ръ А. Радевъ — (отсѣтствува);
Д-ръ А. Ходжевъ — (отсѣтствува);
К. Досевъ — за;
М. Доспатски — за;
Д. Драгиевъ — въздържа се;
П. Драгулевъ — за;
Л. Дуковъ — за;
Д. Дяковъ — за;
И. Еневъ — за;
Я. Забуновъ — за;
Г. Згуревъ — противъ;
П. Златаровъ — (отсѣтствува);
Д. Зографски — за;
М. Игнатовъ — за;
Д. Икономидисъ — за;
С. Ицковъ — за;
П. Калинковъ — (отсѣтствува);
К. Калчовъ — (отсѣтствува);
С. Калчовъ — (отсѣтствува);
Х. Камбуровъ — за;

А. Каназирски — (отсѣтствува);
 М. Каравасилевъ — (отсѣтствува);
 Д. Карамановъ — противъ;
 И. Карастояновъ — за;
 К. Кафеджийски — противъ;
 О. Кечели — (отсѣтствува);
 Г. Кирковъ — противъ;
 В. Кобуровъ — за;
 П. Ковачевъ — (отсѣтствува);
 Д. Колевъ — за;
 Ан. Коновъ — (отсѣтствува);
 Ат. Коновъ — за;
 Г. Константиновъ Палата — за;
 Н. Константиновъ — за;
 Г. Кутинчевъ — за;
 Г. Кърджиевъ — (отсѣтствува);
 Н. Лазаровъ — (отсѣтствува);
 С. Лафчиевъ — противъ;
 Н. Лефтеровъ — (отсѣтствува);
 А. Людскановъ — за;
 М. Маджаровъ — противъ;
 К. Малевъ — за;
 Х. Мановъ — противъ;
 Д. Манчовъ — за;
 Н. Марковъ — (отсѣтствува);
 П. Марковъ — противъ;
 С. Махмудовъ — за;
 М. Месудовъ — (отсѣтствува);
 В. Минчовъ — противъ;
 К. Мирски — противъ;
 С. Митовъ — (отсѣтствува);
 Т. Михайловъ — (отсѣтствува);
 Х. Бей Мустафа Бейовъ — за;
 Н. Мушановъ — (отсѣтствува);
 В. Наковъ — за;
 Е. Начевъ — (отсѣтствува);
 Н. Начовъ — противъ;
 Т. Начовъ — за;
 С. Недевъ — (отсѣтствува);
 Х. Неджибъ Бей — (отсѣтствува);
 И. Нейчовъ — за;
 Т. Орловъ — за;
 М. Павловъ — за;
 П. Паповъ — (отсѣтствува);
 Г. Пасаровъ — (отсѣтствува);
 Г. Пеневъ — (отсѣтствува);
 Д. Петковъ — (отсѣтствува);
 И. Петровъ — (отсѣтствува);
 П. Петринъ — за;
 И. Пецовъ — противъ;
 П. Пешевъ — (отсѣтствува);
 С. Пиневъ — (отсѣтствува);
 С. Пиралковъ — (отсѣтствува);
 В. Поповъ — за;
 Вен. Поповъ — (отсѣтствува);
 Д. К. Поповъ — (отсѣтствува);
 И. Поповъ — за;
 Н. Поповъ — (отсѣтствува);
 И. Пъневски — за;
 Н. Рашеевъ — (отсѣтствува);

С. Савовъ — за;
 Н. Савчевъ — (отсѣтствува);
 Я. Сакжзовъ — (отсѣтствува);
 О. Бей Сали Бейовъ — (отсѣтствува);
 А. Самоковлийски — за;
 М. Сарафовъ — за;
 Ф. Симидовъ — (отсѣтствува);
 С. Славовъ — противъ;
 А. Славчовъ — за;
 И. Соколовъ — противъ;
 В. Стаменовъ — за;
 А. Станчовъ — за;
 В. Статковъ — за;
 М. Стояновъ — за;
 Т. Стояновъ — за;
 А. Страшимировъ — (отсѣтствува);
 М. Такевъ — противъ;
 П. Таслаковъ — противъ;
 П. Тенчевъ — (отсѣтствува);
 Т. Теодоровъ — (отсѣтствува);
 Ю. Теодоровъ — противъ;
 П. Тодоровъ — за;
 Х. Тодоровъ — за;
 Д. Тоневъ — за;
 Х. Тоневъ — (отсѣтствува);
 Д. Тончевъ — (отсѣтствува);
 Г. Трифоновъ — за;
 И. Тянковски — за;
 Н. Узунъ — за;
 А. Урумовъ — за;
 Т. Ферадовъ — за;
 Г. Филиповъ — за;
 Д. Филловъ — противъ;
 А. Франга — за;
 Е. Хасановъ — за;
 Д. Христовъ — за;
 Н. Христовъ — за;
 М. Хюсеиновъ — (отсѣтствува);
 Д. Цанковъ — за;
 Н. Цановъ — противъ;
 П. Чаушовъ — (отсѣтствува);
 Н. Шивачевъ — противъ;
 Т. Шипковъ — за;
 П. Шоповъ — за;
 Ю. Юсуфовъ — за;
 Д. Яблански — противъ;
 В. Якововъ — за.

Прѣдседателствующъ А. Франга: Резултатъ на поименното гласуване е слѣдующиятъ: гласували сж: 76 за, 29 противъ, 1 се въздържа, отсѣтствувать 72. Болшинство. Народното Сѣбрание приема.

Д. Христовъ: Да се завѣри при нотариуса.

Прѣдседателствующъ А. Франга: Давамъ 5 минути отдиохъ.

(Слѣдъ отдиохъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Г-нъ Военниятъ Министъръ ще отговори на г. Киркова.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣди нѣколко години, както ви е извѣстно, Военното Министерство бѣ продало едно количество пушки отъ системата „кримка“ срѣщу една доста внушителна сума. Тогава още въ печата и въ обществото се говорѣше, че съ продажбата на тия пушки е свързанъ нѣкакъвъ си гешефтъ, по-просто казано, обаче . . .

Министъръ полковникъ М. Савовъ: Протестирамъ, г-нъ Кирковъ! Говорите за едно военно учрѣждение. За едно военно учрѣждение не можете да говорите така.

Г. Кирковъ: Вие не бързайте да протестирате, защото азъ казвамъ какво е било общественото мнѣние.

Министъръ полковникъ М. Савовъ: „Съмнѣние“ може да кажете, но „гешефтъ“ — това е твърдѣ остра дума.

Г. Кирковъ: Г-нъ министре, чини ми се, че бѣше врѣме тогава да протестирате.

Министъръ полковникъ М. Савовъ: Тогава сж протестирали министритѣ. Има го въ протоколитѣ на Народното Събрание.

Г. Кирковъ: Обаче въ военнитѣ кръгове се тълкуваше, че продажбата на тия пушки е ставала съ цѣль да се освободятъ военнитѣ складове отъ едно оръжие, което не може да бѣде въ употребление, поне за дѣйствующата армия, и съ получената сума да се набавятъ пушки отъ новата система. Този слухъ бѣ твърдѣ вѣроятенъ и твърдѣ разумна постѣпка би направило Военното Министерство, ако отъ своитѣ складове, пълни съ едно старо оръжие, продадѣше извѣстна частъ и отъ полученитѣ пари купѣше пушки отъ новата система. Тѣзи именно слухове въ обществото, които продължаваха извѣстно врѣме, а и днесъ не сж прѣстанали да циркулиратъ, ме накараха въ първата извънредна сесия на XI-то Обикновено Народно Събрание да послѣдвамъ примѣра на другъ единъ народенъ прѣдставителъ отъ X-то Обикновено Народно Събрание, да направя едно запитване до г. Военния Министъръ, тогавъ генералъ Паприковъ. Моето запитване се състоеше въ слѣдующето: Първо, че продажбата е извършена, нѣма съмнѣние — остава само да запитаме: прибрана ли е цѣлата сума отъ продажбата на тѣзи пушки — това едно, — и, второ, събраната сума постѣпила ли е въ държавното съкровище или не? Ако е постѣпила, защо тя не фигурира по книгата, не е записана на приходъ въ държавнитѣ книги? Ако тя не е постѣпила, то кѣдѣ ще да е отишла тая сума и за какво е употребена. На тѣзи питання

азъ искахъ единъ категориченъ, положителенъ отговоръ, отговоръ, какъвто азъ имамъ право да очаквамъ, и отговоръ, който собствено азъ не получихъ прѣди години. Това е моето питане и моля г. Военния Министъръ да ми отговори.

Министъръ полковникъ М. Савовъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който повдига г. Кирковъ, е билъ повдиганъ и другъ пътъ въ Народното Събрание и тогава моитѣ прѣдшественици сж дали нужнитѣ освѣтления на г. г. народнитѣ прѣдставители по тоя въпросъ, така че и азъ, възъ основа на даннитѣ, които имамъ отъ архивата въ министерството, ще се постарая да отговоря по единъ категориченъ начинъ на въпроса, зададенъ ми отъ г. Киркова.

Наистина, прѣзъ 1897 г. държавата е сключила едни условия съ Братя Иванови да имъ продаде негоднитѣ кримкови пушки срѣщу едно възнаграждение. Числото на пушкитѣ е било около 111.894 съ 50.000.000 патрона и други още принадлежащи къмъ тѣхъ части. За тѣзи пушки държавата е трѣбвало да получи отъ Братя Иванови 859.000 л. По сключенитѣ условия между министерството и Братя Иванови, трѣбвало е да се изпълни доставката по слѣдующия начинъ: понапрѣдъ Братя Иванови да броятъ паритѣ и слѣдъ това държавата да имъ прѣдаде пушкитѣ, обаче, подъ влиянието на извѣстни политически причини, това условие не е могло да се изпълни още въ самото начало. Прѣди да се пристѣпи къмъ екзекутиране на контракта, сж направени нѣкои нарушения на самитѣ поемни условия, по силата на които държавата, за своитѣ нужди, е задържала около 27.000 пушки; останалитѣ же не е могла, подъ влиянието на извѣстни намъ политически причини, веднага да прѣдаде на рѣцѣтѣ на Братя Иванови, вслѣдствие на което и веднага не е могла да получи паритѣ, а доставката е слѣдвала въ продължение на години па партии — давани сж отъ 60 до 18, 25, 40 хиляди пушки, срѣщу които партии въ авансъ държавата е получавала пари. Така щото, министерството въ края на 1898 г. е получило 752.000 л. Тая сума е била разпрѣдѣлена по слѣдующия начинъ: 306.000 л. сж постѣпили въ доходъ на хазната срѣщу квитанции № № 635 и 651 отъ 1898 г.; останалитѣ 450.000 л., по едно рѣшение на Министерския Съвѣтъ отъ 1897 г., 30 май, сж били употребени за постройка на военни здания. По-късно, обаче, Върховната Сметна Палата е признала тоя расходъ за неправилно произведенъ, вслѣдствие на което прѣзъ 1902 г. или 1901 г. е билъ прѣдвиденъ свръхсметенъ кредитъ въ размѣръ на 450.000 л., които пари и Военното Министерство е внесло къмъ края на 1902 г. въ държавното съкровище срѣщу паритѣ, които е взело съ квитанция подъ № 5.519 отъ 1901 г. Така че, цѣлата сума отъ 752.000 л. е внесена въ държавното ковчежничество. Останала е още една сума отъ 106.000 л., която Братя Иванови къмъ

края на 1902 г. или към края на 1901 г. не са броели, защото не са получили от министерството 27.000 пушки — приблизителната стойност на самите пушки, които министерството за нуждите на войската и полицейската власт е задържало. Обаче, към края на нея година, Братя Иванови са повдигнали въпрос за щети и загуби, вследствие на което министерството е водило дълго време преговори и най-после са дошли до едно съгласие: постепенно, на партиди през 1902 г. да се предават пушките и на партиди да се внасят парите.

Днеска положението на този въпрос е такова, че Братя Иванови са внесли 43.300 л. от това, което дължат на държавата, и са получили сръбски пушки 16.000 пушки. Остава, следователно, да внесат още 63.000 л. и да получат от държавата 14.091 пушки. Тези пушки в настояще време не могат да се предават на Братя Иванови — известно ви е защо — и вследствие на това тази сума не може да се получи. 43.300 л., които са получени през 1902 г., моят предшественик е направил разпореждане да се внесат в доход на хазната, обаче досега те не са били внесени, защото са били внесени на 8 срока, по 5—10.000 л., и министерството е чакало да се приберат и другите пари и след това да ги внесе.

Тъй стои този въпрос.

Председателствующ А. Франгя: Доволни ли сте, г-н Кирков?

Г. Кирков: Преди да кажа, дали съм доволен или не, ще кажа, че от обясненията на г. министра излиза, че държавата не е получила нищо, а, напротив, е платила. Военното Министерство, въз основа на решението на Министерския съвет, е похарчило горната сума. Въз основа на кой закон става това? Затова и Съзнатата Палата е повърнала...

Председателствующ А. Франгя: Ако не сте доволен, г-н Кирков, обрийте питането си в запитване, според наредбите на нашия правилник.

Г. Кирков: Не е одобрила разхода Съзнатата Палата, а г. Военният Министър е извършил следното нещо: свръхсметен кредит от Народното Събрание е покрил сумата. Това искам да се констатира. То е много важно. То показва, че много пари са харчени, без да има разрешение. Въз основа на какъв закон е ставало това? Това е скъпото, което прилича и на работата на г. Тодора Ивановъ, приблизително същата работа, защото сумата, похарчена за постройки на известни здания военни, тази сума е взета от държавата, след като е похарчена друга една сума без всякакво разрешение за постройки на здания. И аз бих желал още, г. министърът да ми отговори, за какви здания, за да бъде доволен напълно.

Министър полковник М. Савов: За казарми, г-н Кирков, строени са и похарчването е станало въз основа на един закон, втират много по-рано, не помня сега времето, но още преди 1889 или 1888 г., когато за пръв път Народното Събрание със специален закон е разрешило продажбата на този негоден материал и, след като се получат парите, да се похарчат или за покупка на военни материали, или за постройка на военни здания. И понеже Съзнатата Палата е отказала производството на този разход, естествено е, че трябва да се поискат тези пари. И ако не са отпуснати, естествено е, че пак трябва да се отпуснат, за да се построят тези здания.

Г. Кирков: Не е така.

Министър полковник М. Савов: Как не е така! Но въз основа на специален закон за продажбата на това имущество имат право г. Военният Министър да се разпорежи по този начин, защото специален закон от 1888 или 1889 г. го натоварва — даже преди войната, от 1884 г. има специален закон за това.

К. Досев: Към г. Военния Министър имам едно питане, направено още преди 4 месеца.

Председателствующ А. Франгя: Г-н Досев, сега не се правят питання. Ние се условихме, още когато се откри заседанието, че само на г. Киркова ще се отговори.

К. Досев: Аз искам само да напомня, защото бяхме и документите през г. Министър-Председателя бяха връчени на г. Военния Министър. Само това. Заради това моля г. Военния Министър да ги поиска от г. Министър-Председателя и, когато има време, да ми отговори.

М. Такев: Аз бих молил г. Военния Министър да бъде тъй любезен да стои до края на заседанието, защото и аз имам да питам за да отговори на моето питане.

Министър полковник М. Савов: По-добре сега; аз ще се приготвя да отговоря.

М. Такев: Ако позволи г. председателът.

Председателствующ А. Франгя: Но с едно условие, да бъдете много кратък.

М. Такев: Много кратък. Аз бих го направил и по-рано.

Министър полковник М. Савов: Дайте ми го написано.

М. Такев: Само с две думи. Искам да знам, кои са били съображенията на Военното Министер-

ство — безъ да желая да се мѣша въ администрацията на Военното Министерство, — щото лѣкаритѣ, млади войници, които досега сѣ служили и отбивали военната си повинностъ въ частитѣ, сега по едно неотколѣпно разпореждане, отъ 1 януарий, тѣзи младежи отиватъ да отбиватъ военната си повинностъ въ запасната школа за офицери, като се знае, че тѣ нѣма да бждатъ строеви офицери, а ще служатъ изключително по специалността си, като санитарни офицери, и, слѣдователно, могатъ съ полза да служатъ, както и въ полза на себе си да практикуватъ въ частитѣ, както е било досега. Та моля г. Военния Министъръ да ни освѣтли: кои сѣ били съображенията, че, въ изключение на досегашния порядъкъ, да се викатъ тѣзи младежи да се учатъ съ пушка и да учатъ всичкия тоя строй, който тѣмъ абсолютно не имъ трѣбва?

Министъръ полковникъ М. Савовъ: Питането Ви, г-нъ Такевъ, доколкото можахъ да разбера, се отнася за лѣкаритѣ долни чинове, новобранци, които сѣ повикани да служатъ въ войската, на какво основание се взематъ тѣ въ школата за запасни офицери. Ще Ви отговоря.

Специално разпореждане въ закона за въоръженитѣ сили по отношение на тѣхъ, че трѣбва да се ползватъ съ правата си като лѣкари, а не като долни служащи, като редници-войници, нѣма; напротивъ, положението е общо за всички, защото, ако по принципъ допуснемъ, че всѣки по специалността си трѣбва да служи, естествено, слѣдва, че всѣки инженеръ, взетъ като редникъ, трѣбва да отива въ инженерното вѣдомство, всѣки юристъ трѣбва да отива въ военно-сѣдебното вѣдомство, и по този начинъ се нарушава общиятъ принципъ на закона. Па аслж и никога лѣкаритѣ отъ служба, като редници, законътъ не ги е освобождавалъ. Но съ заповѣдъ по военното вѣдомство отъ 1901 г., ако се не лѣжа, лѣкаритѣ сѣ освободени да носятъ службата на редници и сѣ турнати, така да се каже, да служатъ по специалността си въ видъ на изключение. Но това е едно нарушение на закона, не сегашното разпореждане, а тогавашното. И тази мѣрка се е приложила тогава изключително отъ нуждата за лѣкари; защото въ армията нѣмаше достатъчно лѣкари, вслѣдствие на туй се приложи. Тѣй че, тая претенция, възъ основа на закона за въоръженитѣ сили, не може да бжде удовлетворена.

Азъ ще изкажа още другъ единъ възгледъ. Всички лѣкари, които имаме ние, въ врѣме на война сѣ на разположение на войската, споредъ закона. И веднажъ тѣ ще служатъ като военни лѣкари въ врѣме на война, добръ е да познаватъ службата на войника, за да могатъ и въ врѣме на война да носятъ тая служба по-правилно, токозъ повече че, споредъ послѣднитѣ разпорѣждания на закона за въоръженитѣ сили, всѣки младежъ, който е съ висше образование, трѣбва задължително да свърши курса на запасната школа, за да получи

производство, чинъ запасенъ подпоручикъ. И понеже лѣкаритѣ спадатъ въ тая категория, като хора съ висше образование, естествено е, че трѣбва по силата на закона да бждатъ зачислени, само съ тая разлика, че въ врѣме на война нѣма да бждатъ въ строй. И вѣроятно, това е накарало г. генералъ Паприкова да намали срока на службата имъ въ школата, да останатъ, мисля, 6 мѣсеца или 4 мѣсеца, ако се не лѣжа — не помня добръ колко е мѣрката, — но въ всѣки случай азъ ще и приложа въ такъвъ духъ, за да може да служи на редника да прѣмине едногодишното обучение и слѣдъ това да се повърнатъ въ войската като лѣкари и да бждатъ полезни по-нататъкъ. Вие сте били въ редоветѣ на армията, тази работа Ви е добръ известна и знаете, че лѣкаритѣ законътъ за въоръженитѣ сили ги асимилира въ офицерския корпусъ, за да могатъ да бждатъ въ известни случаи добри началници, а за да бждатъ добри началници, трѣбва да познаватъ службата. Тази е, споредъ мене, единствената мѣрка, която отъ точка зрѣние на интереситѣ на военната служба се оправдава, а по духа на военнитѣ закони тѣ могатъ да бждатъ привлѣчени за цѣла година на служба и, разбира се, нѣматъ право да се отказатъ, както инженеритѣ или юриститѣ или тѣзи, които сѣ свършили търговско училище, нѣматъ право да претендиратъ, че не ги назначаватъ въ интендантството или не ги назначаватъ въ военно-сѣдебното вѣдомство.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Слѣдва продължение разискванията по закона за поземелния данъкъ на второ четене.

Има думата докладчикътъ г. Шоповъ.

Докладчикъ П. Шоповъ: Слѣдующитѣ два члена и тѣ сѣ отъ § 6. (Чете.)

„Чл. 5. Министърътъ на Финанситѣ ще установи съ заповѣдъ, публикувана въ „Държавенъ Вѣстникъ“, за единъ периодъ отъ десетъ години, размѣра на опрѣдѣления данъкъ на декаръ, като раздѣли двѣтъ пети части отъ прѣдвидения въ бюджета за всѣка група земи поземеленъ данъкъ на общата сума декари на съответствующата група земи.

„Опрѣдѣлениятъ данъкъ се установява въ цѣли стотинки на декаръ. Сумата получена отъ дробнитѣ стотинки ще се отнесе къмъ размѣтателната частъ на данъка.

„Чл. 6. Една особена комисия, назначена, по прѣдложение отъ Министра на Финанситѣ, съ указъ, ще разхвърли върху отдѣлнитѣ околии размѣтателния дѣлъ на поземелния данъкъ. Тази комисия ще състои отъ петима чиновници и петима вѣнци земледѣлци, лозари и търговци-житари. Направеното отъ тази комисия разхвърляне се публикува въ „Държавенъ Вѣстникъ“.

„Всѣки данъкоплатецъ има право да подаде до Министерството на Финанситѣ оплакване противъ това разхвърляне въ течение на единъ мѣсець отъ

обнародването му въ „Държавен Вѣстникъ“. Подаденитѣ въ срокъ оплаквания се разглеждатъ отъ специална контролна комисиия подѣ председателството на Министра на Финанситѣ. Специалната контролна комисиия се състои отъ членоветѣ на първоначалната, като се увеличи числото имъ съ още двама чиновници и двама измежду земледѣлцитѣ и лозаритѣ. Назначението на послѣднитѣ става сѣщо съ указъ, по прѣдставление отъ Министра на Финанситѣ.“

Л. Дуковъ: Г-да прѣдставители! Когато се внесе законопроектътъ и се дебатираше по принципъ, азъ тогава забѣлѣжихъ нѣкои нѣща, които азъ виждамъ, че не сѣ справедливи, по моето разбиране, и мислѣхъ, че комисиията ще ги поправи. Сега гледамъ, че всичко си остава тѣй, както е било. Азъ по-прѣди ви казахъ, че по принципъ десеткътъ не е справедливъ, но това се вече мина, нѣма какво да се говори. Но казвамъ, че той вече е въ основата си несправедливъ.

Г-нъ министърътъ каза тукъ, че законътъ е за единъ периодъ отъ 10 години врѣме. Този срокъ, г-да прѣдставители, е твърдѣ дълъгъ, за който азъ ще направя тая бѣлѣжка и моля г. министра да се съгласи, не да бѣде за 10 години, но да бѣде за 6 години, защото не знаемъ какъ ще се приложи и какво ще бѣде по-нататкъ. Да не бѣде толкозъ дълъгъ срокътъ, макаръ всѣка година може Народното Събрание да намалява или увеличава. Затова настоявамъ, този срокъ, вмѣсто 10, да бѣде 6 години, и моля г. министра да се съгласи.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ се съгласявамъ съ прѣдложението на г. Лазара Дуковъ.

Л. Дуковъ: Послѣ, въ чл. 6 имамъ да направя друга една бѣлѣжка. Искамъ г. министърътъ да обади, за да може да се разбере, именно, каква ще бѣде тая комисиия, която щѣла да се състои отъ петима чиновници и петима вѣщи земледѣлци, лозари и търговци-житари; какви ще бѣдатъ тѣзи вѣщи земледѣлци, какъ се разбира това?

Министъръ М. Сарафовъ: Измежду познатитѣ хора въ страната, вѣщи по земледѣлието, лозарството и отъ житари-търговци.

Л. Дуковъ: Азъ ето какво искамъ да кажа за пояснение.

Ако се разбира вѣщи земледѣлци, които сѣ свършили курса въ земледѣлчески училища, по теория...

Министъръ М. Сарафовъ: Не, практика-земледѣлци.

Л. Дуковъ: Ако е така, нѣма да говоря.

И. Пецовъ: Г-да народни прѣдставители! Въ чл. 5 отъ закона за поземелния налогъ се иска,

между другото, да бѣде узаконено и това, че рѣшенията на специалнитѣ комисиии, които ще опрѣдѣлятъ дѣловетѣ за този данѣкъ, да иматъ сила за 10 години, при всичко че г. Министърътъ на Финанситѣ сега се съгласи, щото този срокъ да бѣде 6 години. Въ дѣйствующия досега законъ за поземелния налогъ този срокъ, въ който рѣшенията на комисиитѣ сѣ били валидни, имали сѣ законна сила, е само 5 години. Въ мотивитѣ на законопроекта азъ не можахъ да намѣря причинитѣ, по които г. Министърътъ на Финанситѣ е поискалъ увеличението на този срокъ или удвояването му, по-добрѣ. Всички вие, заедно съ г. Министра на Финанситѣ, признахте, че при разхвърлянето на този налогъ могатъ да станатъ голѣми несправедливости. Вънъ отъ това, въ продължение на врѣмето, положението на данѣкоплатцитѣ въ това отношение се измѣнява много. Азъ мисля, че когато ние ще има да рѣшаваме разхвърлянето на единъ данѣкъ, който допуска или по който не могатъ да се отстранятъ голѣмитѣ несправедливости, трѣбва да допускаме тия несправедливости за много по-малѣкъ срокъ. Потрѣбно е, щомъ има несправедливостъ, щомъ такива несправедливости не могатъ да се избѣгнатъ, срокътъ, въ който ще има сила рѣшението на комисиията, да бѣде по-кратѣкъ, за да може въ скоро врѣме да се ревизиратъ тия дѣлове; една нова комисиия отново да разхвърли данѣка, за да могатъ да се избѣгнатъ, по възможностъ, несправедливоститѣ, които сѣществуватъ по този случай. Азъ мисля, че вие всички ще се съгласите да оставимъ и занаярѣдъ срока, въ който ще иматъ сила тѣзи рѣшения на комисиията, да бѣде не по-дълъгъ отъ онзи срокъ, който е билъ въ закона, дѣйствующъ досега. Досега тѣзи рѣшения сѣ имали срокъ 5 години и азъ правя прѣдложение въ чл. 5 на закона думата „10“ да се замѣни съ „5“. Мисля, че и то е много, но не искамъ да ходатайствувамъ за по-малѣкъ, защото 5 години не сѣ малѣкъ срокъ. Прѣдставитѣ си, че единъ човѣкъ е онеправданъ и искате да го държите въ туй онеправдано състояние 6 или 10 години. Защо това? Колкото е по-късъ срокътъ, толкозъ е по-добрѣ: този онеправданъ човѣкъ да може отново да се оправдае и неговиятъ данѣкъ да се намали, ако е много, и по този начинъ да бѣде понесенъ по-леко тежкиятъ поземеленъ налогъ. Слѣдователно, азъ ви моля да приемете, щото и занаярѣдъ въ поземелния налогъ срокътъ отъ 10 да се намали само на 5 години и въ тази смисълъ подавамъ прѣдложение.

И. Гешовъ: Азъ една дума ще кажа, г-да, за да подкрѣпя ходатайството на г. Пецова да се замѣни думата „10“ съ думата „5“. И тя е, че независимо отъ това онеправдание, което се прави на данѣкоплатцитѣ въ случай на нѣкакво несправедливо облагане, имаме и § 37 отъ тая законопроектъ, въ който се говори, че „ако притежателятъ-данѣкоплатецъ не обяви нѣкои свои земи

за облагане, той ще бъде длъженъ да плаща прѣз цѣлия периодъ на десетѣтъ години, додѣто трае разхвърляниятъ облогъ на данъка, и една глоба за въ полза на държавното съкровище въ слѣдующия размѣръ“. Ще се каже, че глобата за 10 години ще се плаща, въ случай че остане това число 10 въ законопроекта.

Докладчикъ П. Шоповъ : 6.

И. Реновъ : Г-нъ докладчикътъ е приелъ 6 години; но азъ бихъ помолилъ да бъде 5, както и по-напрѣдъ е било.

Докладчикъ П. Шоповъ : Какво има отъ една година?

М. Такевъ : Г-да прѣдставители! Този периодъ трѣбва да бъде повѣзможности по-краткъ, защото сега правимъ единъ опитъ, какъвто досега не е съществувалъ въ България; раздѣляме данъка на двѣ категории: едната частъ фиксиранъ, постояненъ данъкъ, за който вече дебатираме отъ вчера и днеска цѣлъ денъ, и друга една размѣтелна частъ. Ние за първата частъ поддържаме, а вѣрвамъ, че интимното убѣждение на г. министра е, че постоянниятъ данъкъ не е справедливъ, защото нееднакво ще легне на полскитѣ и горски мѣста, а така също и на плодороднитѣ и неплодородни земи. Че той е несправедливъ, вѣрвамъ, че и г. Лазаръ Дуковъ е въ това убѣденъ, макаръ че гласува за. Но вече то се гласува, то се свърши. Тогазъ ние трѣбва това зло повѣзможности да го намалимъ, ако е възможно. Затуй молимъ г. министра да се съгласи: този опитъ, който прави, да не бъде за единъ голѣмъ периодъ отъ години, който може да наврѣди съществено интереситѣ на данъкоплатцитѣ. Затова нека, като всѣки опитъ, да бъде за малко число години, и такова число години, въ каквото обикновено сж се правили опититѣ. Помните, че десетѣтътъ бѣше се опрѣдѣлилъ за едно по-късо врѣме върху едно по-малко число години, но послѣ, когато се наложи поземелниятъ данъкъ, пакъ се имаше за опита 4 или 5 години — не помня добръ, — та нека и сега този опитъ да го базираме върху практическитѣ резултати отъ единъ периодъ на 5 години. 10 години е много; 10 години е почти единъ цѣлъ периодъ на животъ. Ето защо 6-тѣ години нѣматъ смисълъ, ако обичате, даже. Защо да бъде 6 години, а да не бъде 5, както е било въобще досега? И ако е работата само за една година, вие не можете да оправдаете защо да бъде 6, а не 5, а ние оправдаваме това съ туй, че досега всѣкога се е вземалъ единъ периодъ отъ 5 години: и при ошура, и при поземелния налогъ — та ви молимъ вие да се съгласите и сега, щото тази тежестъ, която така несправедливо ще легне въ чл. 4, да бъде за по-малко години. И слѣдъ петъ години, когато българското правителство ще има рекламациитѣ, претенциитѣ, жалбитѣ на българскитѣ граждани, ще може да

направи едно подобрене въ този законъ, като ще намѣри друга нѣкоя мѣрка, за да може да поправи тая несправедливостъ. Прочее, азъ моля да се приеме прѣдложението на г. Пецова въ смисълъ: периодътъ за опита да бъде 5 години.

Прѣдседателствующъ А. Франгя : По чл. 5 има двѣ прѣдложения: първото е на г. Дукова, второто е на г. Пецова. Г-нъ Дуковъ прѣдлага срокътъ да бъде отъ 6 години. Г-нъ Пецовъ прѣдлага да бъде 5 години. Г-нъ министрътъ приема прѣдложението на г. Лазара Дуковъ.

Полагамъ на гласуване прѣдложението на г. Дукова и моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

М. Такевъ : Очевидно меншество бѣше.

И. Пецовъ : Очевидно меншество. Азъ заявявамъ съмнѣние.

Прѣдседателствующъ А. Франгя : Моля, г-да прѣдставители, ако вие мислите, че по този начинъ можете да забавите Народното Събрание, не Ви прави честь, не е достолѣнно за насъ, защото има хора, които гледатъ и слушатъ.

Които приематъ прѣдложението на г. Лазара Дуковъ, прието отъ г. министра, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

И. Пецовъ : Сега има болшинство.

М. Такевъ : Да.

Прѣдседателствующъ А. Франгя : Които приематъ цѣлиятъ § 6 съ поправката, която се приеме сега, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ : (Чете.)

„§ 7. Чл. 5 става чл. 7 и се измѣнява така: Размѣтелниятъ облогъ, който ще плаща всѣка околия, се опрѣдѣля за единъ десетгодишенъ периодъ върху слѣдующитѣ основания:

а) срѣднитѣ добити отъ земитѣ произведения прѣзъ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 години, прѣзъ които десетѣтътъ отъ тѣхъ е събиранъ въ натура, и прѣзъ 1898 и 1899 години споредъ събранитѣ отъ Дирекцията на статистиката свѣдѣния за посѣвитѣ и реколтата, прѣсметнатата съ срѣднитѣ пазарни цѣни прѣзъ тритѣ години, прѣдшествующи размѣтането, безъ да се брои годината, която непосредствено прѣдшествува оная, за която става това размѣтане, и

б) срѣдното произведение на лозята и срѣдната стойностъ на произведението прѣзъ тритѣ години, прѣдшествующи облагането, безъ оная, която непосредствено прѣдшествува размѣтането.“

Министръ М. Сарафовъ : Въ първата алинея думата „десетъ“ да се замѣни съ „шестъ“.

И. Гешовъ: Сега съществуващият законъ за поземелния налогъ, съответниятъ членъ има и трета алинея, въ която се говори за доходността на горитѣ. Този въпросъ, може би, трѣбваше да се повдигне още тогава, когато се гласува § 3 отъ този законопроектъ, но тогава не се повдигна. Азъ бихъ желалъ сега — не желая да правя предложение, — но бихъ желалъ да каже г. министърътъ, защо освобождава горитѣ отъ всѣкакъвъ държавенъ данѣкъ, като оставя горитѣ да се облагатъ отъ общинитѣ. И какъ ще се облагатъ, това не е предвидено въ закона. Види се новъ законъ ще трѣбва да има. Азъ поставямъ този въпросъ, защото общото правило е: всѣкакъвъ имотъ, особено недвижимъ, да дава нѣкакъвъ доходъ на държавата. Има у насъ доста цѣни, доста доходни гори, които въ турско време и до измѣнението на десетѣка, до 1894 г., плащаха емлякъ. Но тогава се унищожи емлякътъ съ закона за поземелния налогъ отъ 1894 г. и се каза, че горитѣ ще се облагатъ съ най-минималенъ поземеленъ налогъ, който да замѣни емляка. Сега този данѣкъ съвършено се унищожава. Азъ бихъ желалъ да чуемъ съображенията на г. министра, защо именно горитѣ, които и тукъ, а особено въ странство, представляватъ такава голѣма цѣна, се освобождаватъ отъ всѣкакъвъ данѣкъ.

Т. Теодоровъ: Когато се облагатъ пасищата.

И. Гешовъ: Не само пасищата, но и празнитѣ мѣста въ градоветѣ, които не даватъ никакъвъ доходъ.

Министъръ М. Сарафовъ: По съображенията, по които по-напредъ се е рѣшило съ единъ минималенъ налогъ да се облажатъ, по сѣщитѣ съображения азъ сега предлагамъ да се освободятъ съвършено. И отъ друга страна има и техническа причина, че данѣцитѣ, които има да се събиратъ, сѣ такива малки количества, че не заслужаватъ да се пишатъ въ партиднитѣ книги.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Теодоровъ.

С. Лафчиевъ: Часътъ е 8.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ, понеже най-важниятъ въпросъ по този законопроектъ мина, да останемъ тукъ, додѣто се свърши второто четене.

Т. Теодоровъ: Утрѣ прѣди обѣдъ ще го свършимъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ предложението на г. Министъръ-Прѣдседателя, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.) Народното Собрание приема.

Продължавайте, г-нѣ Теодоровъ.

И. Гешовъ: Тогава да отидемъ да ядемъ и послѣ да дойдемъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Сега ще свършимъ, г-да.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! По въпроса, който се възбуди за необлагането на горитѣ, азъ мисля да кажа само двѣ думи. Азъ мисля, че щомъ облагаме пасищата и пустующитѣ пространства въ България, на които дохода въ всѣки случай не е голѣмъ, ползата отъ тѣхъ не е по-голѣма, и стойността не е по-голѣма отколкото стойността и ползата на горитѣ — говори за горитѣ, а не за шумака, — справедливостта го изисква, щото като рискуваме сега, и не само рискуваме, но сѣмъ сигуренъ, че ще увеличимъ поземелния налогъ на пустующитѣ пространства повече въ една извѣстна частъ на България, отколкото е сега, справедливостта, която ние гонимъ съ този законопроектъ, изисква да не освобождаваме пѣкъ безъ никакво даждие, безъ никакъвъ поземеленъ налогъ горитѣ, между които има твърди приходоносни гори, и въ особености има гори, които въ продължение на 6 години отднесъ, за които може да се продължава сегашното облагане, може да станатъ още по-доходни. Азъ мисля, прочее, че добръ ще бѣде, ако не направимъ нѣщо друго, поне $\frac{2}{5}$ фиксъ, който вие прѣдвиждате, да се разпрѣдѣлятъ на всички земи въ България безразлично, този данѣкъ $\frac{2}{5}$ да отиде и върху горитѣ, т. е. горитѣ заедно съ пасищата и пустующитѣ пространства да взематъ $\frac{2}{5}$ отъ данѣка, а $\frac{3}{5}$ да останатъ само върху работнитѣ земи. По този начинъ ние ще уравнимъ прѣдъ закона горитѣ заедно съ пасищата и пустующитѣ пространства. И това уравнение нѣма да бѣде въ врѣда на притежателитѣ на горитѣ, но то ще даде възможностъ на г. Министра на Финанситѣ да бѣде по-малко несправедливъ въ това ново негово избобрѣтение за тѣй наречения налогъ фиксъ, специаленъ налогъ. Мисля, че единъ прѣдметъ, който досега се е облагалъ, нѣма никакви причини да го освободимъ отъ този данѣкъ, въ особеностъ когато неговия окладъ, макаръ и неголѣмъ — 250.000 л. — искаме да го хвърлимъ на другъ. Защото виждате, че окладътъ отъ поземелния налогъ си остава сѣщиятъ, макаръ че горитѣ се освобождаватъ. Не се намалява общиятъ окладъ съ 250.000 л., а си остава сѣщиятъ, като окладътъ на горитѣ ще се прѣхвърли на празнитѣ пустующи земи и пасищата, а така сѣщо и на нивитѣ. Прочее, азъ мисля, че справедливостта изисква, г. Министърътъ на Финанситѣ да се съгласи съ тази промѣна въ редакцията на тѣзи членове отъ закона: и горитѣ да бѣдатъ обнети въ категорията на всички други земи, които ще носятъ данѣкъ фиксъ.

Касателно чл. 7, азъ мисля, че двѣтѣ тия норми, които сѣ изброени въ чл. 5 за размѣтателни данѣкъ, не сѣ достатѣчни. Именно прѣдвижда се

срѣдниятъ десетъкъ — срѣднитѣ данни е казано, добити прѣзъ 1889—1890 г., даннитѣ на статистиката прѣзъ 1898 и 1899 г., и нищо повече. Тогава когато въ сега дѣйствующи законъ. . .

Министъръ М. Сарафовъ: Сжщото е. Недѣйте говори така само, г-нъ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Знамъ. Имате право. Въ сега дѣйствующи законъ сжщото е прѣвидено, но за разпрѣдѣлението въ околитѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: За него сега говоримъ. По-сетѣ ще говорите за другото, когато дойде параграфътъ.

Т. Теодоровъ: Сега ще говоря, за да ги гудимъ тукъ и да ги уравнимъ. При разпрѣдѣлението между градоветѣ и селата въ една и сжща околия, споредъ сегашния законопроектъ се взематъ сжщитѣ данни, които се взематъ и за разпрѣдѣлението между околитѣ. И г. Министърътъ на Финанситѣ казва въ изложението на мотивитѣ, че трѣбва едни и сжщи данни да ни служатъ за ржководяще начало, било като разпрѣдѣляме данъка между околитѣ, било като разпрѣдѣлятъ данъка между селата и градоветѣ, и въ това отношение той е правъ. И азъ му казахъ по-рано, че ако той измѣни закона въ тази смисълъ — защото и то е сжщото начало, — именно доходътъ на земитѣ да служи за разпрѣдѣляющъ, когато ще се разпрѣдѣли общиятъ налогъ между околитѣ и между селата и градоветѣ, той е правъ. И това е една законодателна неточностъ, несъобразностъ, която е допусната въ сега дѣйствующи законъ. Но азъ съмъ на мнѣние, цото въ тукъ направеното разпрѣдѣление между околитѣ да се увеличатъ даннитѣ, които ще се взематъ въ внимание, по сжщия начинъ, както сж увеличени при разпрѣдѣлението между селата и градоветѣ. Г-нъ Министърътъ взема по-малкото начало и го прави общо за разпрѣдѣлението между градоветѣ и между околитѣ. Азъ искамъ, наопаки, по-широкото начало: разпрѣдѣлението между селата и градоветѣ то да служи за разпрѣдѣлението и между околитѣ, и тогава ще имаме по-вѣренъ и по-добъръ базисъ. Ето защо предлагамъ, цѣлиятъ чл. 7 да се редактира така, както е редактиранъ въ сега дѣйствующи законъ, чл. 6, втората му половина. И по-подирѣ, когато ще дойдемъ да гласуваме чл. 8, ще приемемъ сжщата редакция, която приехме сега за чл. 7.

Това е мое мнѣние и, ако г. Министърътъ на Финанситѣ размисли, ще го намѣри по цѣлесъобразно и по-разумно отъ законопроекта.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има ли нѣщо да каже г. Министърътъ на Финанситѣ?

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ нѣмамъ нищо какво да възразявамъ; азъ поддържамъ проекта. Едно нѣщо сжществено трѣбва да кажа на г. Тео-

дорова: нѣколко нѣти повторихъ азъ, че облогътъ не остава сжщиятъ. Не е 20.000.000, а 17.300.000, и 2.500.000 ще останатъ.

Т. Теодоровъ: Това знамъ, защото се изваждатъ отъ лозята.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 7. Които го приематъ, както се прочете, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 8. Чл. 6 става чл. 8 и само първата отъ него алинея се измѣнява така: Опрѣдѣлениятъ за всѣка околия размѣтателенъ облогъ ще се разпрѣдѣли между градоветѣ и селата на околията отъ една комисия, състоища отъ помощника на финансовия началникъ или главния бирникъ, инспекторитѣ по лозарството и земледѣлието и избраниитѣ отъ всичкитѣ градове и села на околията, по единъ отъ всѣки градъ, село или община, съставена отъ колиби.“

Тукъ има приета една забѣлжка съ слѣдующата редакция: „Градове, както и села, които иматъ повече отъ 200 къщи, иматъ право на двама прѣдставители“. (Чете.)

„Втората и третата алинеи оставатъ сжщитѣ; останалитѣ алинеи се изхвърлятъ и вмѣсто тѣхъ се създава новъ чл. 9 съ съдържание: При размѣтането, тая комисия ще вземе прѣдъ видъ:

а) срѣднитѣ добити отъ земитѣ произведени въ всѣки градъ или село прѣзъ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 години, прѣзъ които десетъкътъ отъ тѣхъ е събиранъ въ натура, и прѣзъ 1898 и 1899 години, по даннитѣ на статистиката, за посѣвитѣ и реколтата, оцѣнена по срѣднитѣ пазарни цѣни прѣзъ тритѣ години, прѣдшествующи размѣтането, безъ да се брой годината, която непосредствено прѣдшества онай, за която става това размѣтане, и

б) срѣдното произведение на лозята въ всѣки градъ или село и срѣдната стойностъ на произведението прѣзъ тритѣ години, прѣдшествующи облагането, безъ онай, който непосредствено прѣдшества размѣтането.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 8, както се прочете, съ прибавената забѣлжка, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 9. Чл. 7 става чл. 10 и се прибави въ него прѣдъ думата, „облози“ „размѣтателни“.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 9, както се прочете, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 10. Чл. 8 става чл. 11.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 10, както се прочете, да си вдигнатъ рѣ-
ката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 11. Чл. 9 става чл. 12.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 11, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 12. Чл. 10 става чл. 13.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 12, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 13. Чл. 11 става чл. 14.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 13, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 14. Чл. 12 става чл. 15.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 14, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 15. Чл. 13 става чл. 16.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 15, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 16. Чл. 14 става чл. 17.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 16, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 17. Глава II става глава III съ прибавяне
слѣдъ думата „селата“ „размѣтателнитѣ облози“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 17, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 18. Чл. 15 става чл. 18 съ прибавяне слѣдъ
първата дума „разхвърлянето“ „размѣтателната
часть“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 18, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 19. Чл. 16 става чл. 19 съ редакция: Всѣки
данѣкоплатецъ е длъженъ въ двѣнедѣленъ срокъ
отъ обявяването въ града или селото да подаде
декларация за притежаванитѣ отъ него земи. Слѣдъ
измѣрването на земитѣ и опрѣдѣлението на тѣх-
ното пространство, тѣ се записватъ въ размѣта-
телнитѣ данѣчни книги.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 19, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 20. Чл. 17 става чл. 20, но само съ първата
и втората алинеи. А отъ третата и четвъртата
алинеи се образува новъ чл. 21 съ съдържание:
Слѣдъ всичко това комисията опрѣдѣля размѣра
на размѣтателния данѣкъ, съ който трѣбва да
се обложи всѣки декаръ, отъ всѣко качество и
всѣка категория, като се има прѣдъ видъ, че па-
сищата и пустующитѣ земи се освобождаватъ отъ
размѣтателенъ данѣкъ.

„Наложена по тоя начинъ сума не трѣбва да
бѣде нито по-голяма, нито по-малка отъ размѣта-
телния облогъ, наложенъ на града или селото, спо-
редъ прѣдписанието на настоящия законъ.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 20, както се прочете, да си вдигнатъ рѣ-
ката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 21. Чл. 18
става чл. 22.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 21, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 22. Чл. 19
става чл. 23.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 22, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 23. Чл. 20
става чл. 24.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 23, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 24. Чл. 21
става чл. 25.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 24, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.)
Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 25. Чл. 22 става чл. 26, като се измѣня така:
Разликата, която ще произлѣзе въ общата сума на

размѣтателния данѣкъ за цѣлия градъ или село отъ поправкитѣ, които би направила околийската контролна комисиия, се разхвърля върху всичкитѣ данѣкоплатци, по стотинки върху лева, отъ всичкия наложенъ върху земитѣ имъ размѣтателенъ данѣкъ; тъй щото, сумата на разхвърления облогъ да е равна на цѣлата сума, която е наложена съгласно чл. 8.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 25, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 26. Прибавя се новъ чл. 27 така: Къмъ окончателно опрѣдѣления размѣтателенъ данѣкъ за всѣко парче земя се прибавя прѣдварително опрѣдѣлениятъ фиксиранъ данѣкъ и общата тази сума се вписва въ основната поземелна книга, като поземеленъ данѣкъ на тази земя.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 26, както се прочете, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 27. Чл. 23 става чл. 28 съ измѣнение въ него срока отъ 5 на 10 години.“

Тукъ, вмѣсто отъ 5 на 10 години, стана отъ 5 на 6 години.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 27 съ поправката, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 28. Чл. 24 става чл. 29.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 28, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 29. Чл. 25 става чл. 30.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 29, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 30. Глава III става IV.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 30, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 31. Чл. 26 става чл. 31 и се измѣнява така: Поземелниятъ данѣкъ за всѣка година се събира отъ собственика на имота до 15 октомврий сѣщата година. Слѣдъ тая дата неизплатениятъ данѣкъ се счита закъснѣлъ и се събира съгласно чл. 9 отъ закона за бирницитѣ.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има ли да каже нѣщо г. Министърътъ на Финанситѣ по прѣдложението на г. Лазара Дуковъ, който прѣдлага щото въ чл. 26, който става 31, вмѣсто „15 октомврий“, да бѣде „15 ноемврий“?

Министъръ М. Сарафовъ: Приемамъ прѣдложението на г. Лазара Дуковъ, който прѣдлага да бѣде срокътъ до 15 ноемврий. (Гласове: Да се прочете прѣдложението.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ето какво е прѣдложението на г. Дукова: „вмѣсто 15 октомврий, да бѣде 15 ноемврий“. Единъ мѣсець повече.

Т. Теодоровъ: При първото четене на този законъ азъ се изказахъ по този параграфъ и казахъ, че това нововъведение ми се вижда много странно и неумѣстно. Сега съществуващиятъ редъ, който съществува отъ 1894 г., па и по-напрѣдъ, е билъ приблизително същиятъ, който е и въ закона на сѣшитѣ тѣзи господа, които сж били заедно съ г. Каравелова въ миналото Народно Събрание; приели сж тѣзи срокове, на три пѣти да се плаща поземелниятъ налогъ: едната третина да се плаща до края на май, другата третина — до края на октомврий, и третата — до края на мѣсець декемврий. Тѣзи дати сж опрѣдѣлени слѣдъ дълги дебатирании. Всѣки пѣтъ, когато се е касаяло за тѣзи дати, народнитѣ прѣдставители сж ставали, взимали сж думата и сж настоявали да направятъ — като се знае какъвъ е облогътъ на хората, — да направятъ, колкото се може, повече улеснения въ начина на изплащането, защото, г-да народни прѣдставители, съществениятъ интересъ на хазната е, да получи единъ извѣстенъ данѣкъ, и да го получи, колкото е възможно, прѣвъ годината, за която е обложенъ, но нѣма интересъ хазната да получи непрѣмънно паритѣ единъ мѣсець по-рано или единъ мѣсець по-късно, защото хазната не дава паритѣ подъ лихва, и въ това отношение Министърътъ на Финанситѣ би трѣбвало да направи всички отстъпки, които биха били въ интереса на населението, да го улесни, да може да се изплаща по-лесно, да не плаща глоби и да не става нужда да идва бирникътъ. Ето защо, моето мнѣние е, че сегашниятъ редъ и сегашнитѣ дати не трѣба да се измѣняватъ, защото сж най-цѣлесъобразни. Обикновено, земледѣлцитѣ, които плащатъ този данѣкъ, иматъ приходитѣ си въ мѣсець октомврий, въ края на мѣсець септемврий, когато пожънатъ и овѣршатъ, и иматъ възможность да продадатъ частъ отъ хранитѣ си въ октомврий мѣсець — тогава се улесняватъ. Е добръ, ако направите да се плаща едната третина докрая на октомврий, другата — докрая на декемврий за тая година, а третата третина оставите до идущата година прѣвъ мѣсець май, то е най-големото улеснение, което може да имъ се направи и противъ което никой не може да възстава. И, азъ мисля,

съ него трѣбва да се задоволи и Финансовото Министерство, защото едната третина, която ще му остане отъ тази година за идущата година, се компенсира съ едната третина отъ миналата година. Ако щете, считайте, че едната третина, която се плаща прѣзъ май, е прѣдплата, прѣди да се получи производението, другата — слѣдъ като се получи производението, и третата — въ края на годината; ако щете, считайте, че едната третина отъ прѣдидущата година остава за слѣдующата. Въ всѣки случай, този редъ досега е удовлетворявалъ всички правителства и всички финансови министерства, никой досега не е мислилъ да измѣнява тѣхъ дати, и населението вече е свикнало съ тѣхъ, добръ ги знае, и онѣзи, които сж улеснени, ги пазятъ, за да не плащатъ глоба. Сега вие измѣнявате закона и гуждате нови срокове и казвате на данъкоплатеца-земледѣлецъ: „ще те чакаме до мѣсець октомврий“, сега го правите ноемврий, и той като знае, че не е на третини, прѣзъ май нѣма да внесе нищо, прѣзъ септемврий нѣма да внесе нищо, а изведнажъ ако му поискате цѣлото на 15 ноемврий, той ще просрочи за цѣлото и ще плати глоба върху цѣлото и глобата му ще бѣде по-голяма.

Ето защо моето мнѣние е: Министерътъ на Финансите зарадъ това да не прави нововъведение, да остави сега сѣществующия редъ, да остави сега сѣществующитѣ дати, които сж вече усвоени отъ населението — то е свикнало съ тѣхъ и бирниците сж свикнали съ тѣхъ. Азъ разбирамъ да правишъ промѣна, но тая промѣна или да създава улеснение на населението, да бѣде по-добра, по-удобна за населението, или да прѣдставлява нови удобства за Финансовото Министерство. Нито едното, нито другото сѣществува въ случая, и азъ прѣдлагамъ да се приематъ тѣзи срокове: 31 май, краятъ на мѣсець октомврий и краятъ на мѣсець декемврий, както е прѣдвидено и въ чл. 26 отъ сегадѣйствующия законъ. Има и това удобство, казвалъ съмъ го и другъ пътъ, за Министерството на Финансите, че едната третина ако се вземе прѣзъ мѣсець май, за хазната сѣ ще има нѣщо доходъ и прѣзъ втората половина на годината.

Л. Дуковъ: Какъ ще се събира, само глоба да нѣма.

Т. Теодоровъ: А, не е тѣй.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Теодоровъ бърка; той казва, че едната трета частъ отъ данъка за една година се плаща прѣзъ слѣдующата година.

Т. Теодоровъ: Азъ казахъ какъ си служи селянинътъ съ реколтата.

Министъръ М. Сарафовъ: Тукъ не може да се бърка едното съ другото. Сегашниятъ нашъ законъ задължава, първата третина отъ тазгодишния

данъкъ трѣбва да се плати до май, но не прѣд-вижда никаква глоба. Тя е доброволна: който иска, ще плати и, разбира се, заможнитѣ данъкоплатци може да платятъ, ако искатъ да платятъ; никой не може да ги наказва. Сегашното положение ще бѣде сѣщото пакъ. Вториятъ срокъ е до 1 октомврий по сегашния законъ. Тамъ вече има глоба, за втората третина. Азъ отсрочвамъ това нѣщо, защото вие самички признахте, че хората, които плащатъ поземеленъ налогъ, сж въ състояние да го платятъ къмъ края на септемврий или октомврий, и азъ примѣквамъ срока къмъ онзи периодъ, къмъ онази епоха, когато могатъ да платятъ. Но, за да улесня, отъ друга страна, съкровището и за да не протакаме по-нататѣкъ срока, азъ помѣквамъ срока, за който трѣбва да се плаща глоба, до 15 ноемврий. Азъ правя отстъпки и населението, което ще плаща глоба, да прави отстъпки.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ прѣдложението на г. Лазара Дуковъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Които приематъ § 31, както се прочете, заедно съ прѣдложението на г. Лазара Дуковъ, което се прие, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 32. Чл. 27 става чл. 32.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 32, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 33. Чл. 28 става чл. 33.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 33, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 34. Гл. IV става гл. V.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 34, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 35. Чл. 29 става чл. 34.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 35, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 36. Чл. 30 става чл. 35.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 36, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 37. Чл. 31 става чл. 36 съ слѣдующата редакция: Ако притежателтъ-данъкоплатецъ не обяви нѣкои свои земи за облагане (чл. 19), той ще бѣде длъженъ да плаща прѣзъ цѣлия периодъ на 6-тъ години, додѣто трае разхвърлениятъ облогъ, данъка и една глоба за въ полза на държавното съкровище въ слѣдующия размѣръ: равна на данъка, ако необявениятъ имотъ бѣде цѣло парче; на половина отъ данъка, ако необявеното пространство (декаритѣ) съставлява половина на имота и повече, и на четвъртина отъ сжщия, ако необявеното пространство бѣде по-малко отъ половината. Ако пъкъ нѣкой укриве истинския видъ (културата) на земята, налага му се надлежниятъ данъкъ за 10 години и се глобява съ разницата на данъка за сжщия периодъ.“

Тукъ има приета слѣдующата забѣлѣжка: „Половината отъ наложената и събрана глоба на укривателитѣ на земи и култури се остава въ полза на общината, въ чието землище се намиратъ укривитѣ земи и култури.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 37, както се докладва отъ г. докладчика, съ приетата отъ комисията забѣлѣжка, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 38. Чл. 32 става чл. 37.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 38 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.) „§ 39. Гл. V става VI.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 39 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 40. Чл. 33 става чл. 38 и се прибавя въ първата му алинея, слѣдъ думата „земитѣ“, „и лозята“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 40 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 41. Прибавя се новъ чл. 39 съ редакция: Сумитѣ отъ градскитѣ и селски облози, намалени за лозя пострадали отъ филуксера, съгласно закона за мѣрките противъ филуксерната зараза отъ

1896 г., ще бждатъ въ тежестъ на държавното съкровище.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 41 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 42. Сжщо се прибавя новъ чл. 40 съ редакция: Ако прѣзъ облагателния периодъ пустующи земи и пасища се прѣобърнатъ на земи, облагаеми съ размѣтателенъ данъкъ, и ниви, ливади се прѣобърнатъ на лозя, гюлове, зеленчукови и овощни градини, и обратно, тия земи въ единия и другия случай се класифициратъ отъ градската или селска размѣтателна комисия въ съответствующитѣ качества, споредъ почвата и произведението. Сумата отъ припадающия се данъкъ слѣдъ класифицирането остава въ полза или тежестъ на държавното съкровище, безъ да се намаляватъ или увеличаватъ данъчнитѣ дѣлове на другитѣ данъкоплатци, вслѣдствие произлѣзлото увеличение или намаление на облога на града или селото.

„Класифицирането на новопосаденитѣ лозя и гюлове става слѣдъ три години отъ посаждането; на овощнитѣ градини слѣдъ петъ години, а на градинитѣ съ зеленчукъ прѣзъ годината на посаждането.“

К. Мирски: Въ тоя членъ се говори за случаитѣ на прѣвръщане нивитѣ и ливадитѣ на лозя, гюлове, овощни градини и обратно, а за обръщане ниви, ливади и т. н. въ гора, за това се мълчи въ закона; ако нѣкои данъкоплатци обърнатъ нивитѣ си, като виждатъ, че не могатъ да ги обработватъ, въ гора, напр., както правятъ маджарскитѣ земледѣлци . . .

И. Гешовъ: Нѣма да плащатъ данъкъ.

К. Мирски: Откога се освобождаватъ отъ плащане на поземеленъ данъкъ? Отъ самия моментъ на посаждането на дрѣвчетата, на нивитѣ, или пъкъ ще се чака да се хванатъ или порастватъ? Азъ искамъ да знаа това. Трѣбна да се обясни това, за да се знае. Азъ съмъ увѣренъ, че много земледѣлци ще обърнатъ нивитѣ и ливадитѣ си, а особено нивитѣ, въ гори. Откога нѣма да се плаща данъкъ?

Министъръ М. Сарафовъ: Отъ свършване на периода.

М. Такевъ: А а а!

К. Мирски: Това е голѣма несправедливостъ.

М. Такевъ: Азъ сега да обърна нивата си въ гора и да плащамъ пакъ за 6 години данъкъ?

Докладчикъ П. Шоповъ: Такива случаи нѣма.

В. Статковъ: Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че тукъ трѣбва да се направи една прибавка, и вѣрвамъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ ще се съгласи. Класификацията на новопосаденитѣ лозя и гюлове, казано е тукъ, става слѣдъ 3 години отъ посаждането. Въ закона за филоксерата е казано: слѣдъ 5 години. Тукъ това постановление ще противорѣчи на онова. Менѣ ми се струва, че ако е слѣдъ 5 години, ще бѣде право, защото лозята не може да дадатъ плодъ на третата година отъ посаждането имъ. Може да се яви нѣкакъвъ плодъ тукъ-тамъ, но това не е плодъ.

Я. Забуновъ: Вѣрно е.

В. Статковъ: Затова добръ е да остане този срокъ 5 години.

Министъръ М. Сарафовъ: 3 години е и по закона за филоксерата.

В. Статковъ: Тогава не е справедливо — на третата година нищо не могатъ да дадатъ. Вие знаете съ какви грамадни разноси става посаждането на лозята, а особено ония, които се посаждатъ съ американски лози. Ако иска единъ човѣкъ да има лозе отъ американски лози и да бѣде лозаръ, споредъ науката, трѣбва да пусне посаденото лозе слѣдъ петата година да роди грозде, а не подиръ третата година. Така щото, ще бѣде несправедливо да вземете данъкъ на едно лозе, когато още нѣма да има отъ него никакъвъ приходъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Слѣдъ третата, на четвъртата година ще платятъ.

В. Статковъ: Не е справедливо. Защо се освобождаватъ 3 години? Защото не раждатъ, нали?

Министъръ М. Сарафовъ: На четвъртата година ще родятъ и ще плащатъ.

В. Статковъ: Който иска да има приходъ отъ лозето, трѣбва да го не рѣже на грозде до четвъртата година.

Въ заключение, азъ правя прѣдложение, и бихъ молилъ г. Министра да се съгласи, да остане 5 години. Най-послѣ, г-да, вие искате да повдигнете културата. Има страни, въ които сж опустошени лозята — какъ ще насърчимъ хората да подновятъ лозята си съ американски лози? Азъ, като говоря това, ми се струва, че моето искане е справедливо, и моля г. министра да се съгласи съ него.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Имате ли писмено прѣдложение, г-нъ Статковъ?

В. Статковъ: Имамъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски има втори пътъ думата. (Смѣхъ.)

К. Мирски: Не зная за кой пътъ имамъ думата.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Винаги ще Ви напомнявамъ, защото често пъти се нарушава правилникътъ.

К. Мирски: Наказанието се налага слѣдъ нарушението на закона, а Вие ме наказвате напрѣдъ, по теорията на Настрадайнъ Ходжа. (Смѣхъ.) Само тогава ще имате право да ми говорите, когато забѣлѣжите, че наруша правилника.

Миѣнието на г. Министра на Финанситѣ, да се взема отъ една нива поземеленъ налогъ 6 години наредъ, безъ да се употреби за нива и да дава приходъ, като вече е посадена съ младики, за да се обърне на гора, е несправедливо. Затова ще Ви моля да се съгласите, г-нъ министре, на поправката, която прѣдложихъ. Тя гласи така: да плащатъ такъвъ поземеленъ налогъ само за онази година, въ която е извършено посаждането, а за слѣдующитѣ години да се освобождаватъ. Менѣ ми се струва, че това ще бѣде най-справедливо. — Азъ нѣма да седна, докато не ме чуе г. министърътъ, който сега се разговаря. — (Слѣдъ малко.) Азъ моля г. министра да се съгласи на поправката, която прѣдложихъ — ще повтора съдържанието ѝ, защото не ме чу, понеже разговаряше съ нѣкои господа. Ще бѣде справедливо да се нареди слѣдующето: най-много да бѣде това: въ годината, прѣзъ която се извърши посаждането, да се взема налогъ, но слѣдующитѣ години да се не взема; иначе ще извършимъ една крайна несправедливостъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: По § 42 има едно прѣдложение отъ г. Мирски. Той желае да се прибави слѣдната нова алинея. (Чете) „Нивитѣ и т. п., обърнати на гори, се освобождаватъ отъ налогъ отначало на годината, която слѣдва подиръ оная, въ която е извършено посаждането.“ Които приематъ прѣдложението на г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема. (Отъ лѣвицата: Болшинство е!) Има ли съмнѣние? (Гласове: Има.)

Които приематъ прѣдложението на г. Мирски, да вдигнатъ ржка. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

М. Такевъ: Болшинство е, бе джанъмъ!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ето какъ: има 32 на 58.

Които приематъ § 42, както се докладва, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ (Чете.)
„§ 43. Чл. 34 става чл. 41.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 43, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)
„§ 44. Чл. 35 става чл. 42.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 44, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)
„§ 45. Глава VI става глава VII.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 45, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)
„§ 46. Чл. 36 става чл. 43 и се измѣнява така: Опредѣленитѣ по градове и села облози отъ поземелния данѣкъ за 1902 г., както и ония на данѣкоплатцитѣ за всичкитѣ имъ земи и лозя, ще бѣдатъ въ сила и за 1903 г.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 46, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)
„§ 47. Чл. 37 и 38 се изхвърлятъ и вмѣсто тѣхъ се създава чл. 44 съ слѣдующата редакция: По настоящитѣ измѣнения ще се разхвърли поземелния данѣкъ за 1904 г. и тѣ ще бѣдатъ въ сила по всички разпореждания, които засѣгатъ поземелния данѣкъ за прѣдметната и слѣдующитѣ години.“

Б. Калчовъ: Желая г. министрътъ да обясни тукъ: тъй като ще се прилагатъ къмъ 1904 г. тѣзи разпореждания, а прѣзъ настоящата година ще се измѣнятъ всички земи, ще ли се приложи § 47, дѣто се казва: „които скрийтъ отъ земитѣ си, ще се облагатъ въ размѣръ на глобата“, защото всички земи ще бѣдатъ вече описани?

Министръ М. Сарафовъ: Ами, г-нъ Калчовъ, въ члена, който гласувахме по-горѣ, е казано: слѣдъ като стане описването на земитѣ, ще се минатъ веднага въ книгитѣ. Тогава даже и декларации нѣма да се даватъ вече.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 47, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Съ това се приема на второ четене законопроектътъ за поземелния налогъ.

Г-нъ Министръ-Прѣседателтъ има думата.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Прѣлагамъ да имаме засѣдание утрѣ и да започне на 8 ч. (Отъ лѣвицата: На 9.)

На първо мѣсто на дневенъ редъ да имаме: трето четене законопроекта за общата митническа тарифа, второ четене законопроекта за еснафитѣ

и законопроекта за подданството; послѣ, трето четене, ако успѣемъ, на закона за поземелния налогъ и т. н.

Г. Кирковъ: Само за сутринтъта.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ прѣдложението на г. Министръ-Прѣседателя...

М. Такевъ: Азъ искамъ думата по дневния редъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Имате думата, г-нъ Такевъ.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Азъ прѣлагамъ да туримъ на дневенъ редъ, послѣ обѣдъ, прѣдложението, направено отъ г. Юрдана Теодоровъ, отъ г. Никола Лазаровъ и отъ мене, за назначаване една комисия, която да ревизира дѣлата на Министерството на Обществениѣ Сгради.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ съмъ противенъ на това.

М. Такевъ: А! Моля Ви се.

Б. Досевъ: Понеже г. Министрътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи отсъствува, азъ моля г. Министръ-Прѣседателя да се съгласи да се тури утрѣ на първо мѣсто да ми отговори г. Министрътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи на запитването.

Д. Благоевъ: Г-да народни прѣдставители! Нѣколко пѣти повдигахъ въпросъ за туряне на дневенъ редъ нашето прѣдложение. Азъ виждамъ сега, че туряте закона за еснафитѣ, а прѣдложението, което ние направихме отдавна и което вие нѣколко пѣти ни обѣщахте да го турите на дневенъ редъ, сѣ го отлагате и изглежда, че нѣма да се тури никога на дневенъ редъ — законопроектътъ за зацита на женския и дѣтския трудъ. Азъ моля да се тури на дневенъ редъ.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ако имаме врѣме, защо да не го туримъ, г-нъ Благоевъ.

Д. Благоевъ: Какъ имате врѣме за закона за еснафитѣ и за разни свръхсмѣтни кредити?

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Съгласенъ съмъ да го туримъ, само дали ще му дойде врѣмето.

Д. Благоевъ: Немѣ класови интереси има тукъ?

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ прѣдложението на г. Министръ-Прѣседателя, заедно съ прѣдложението на г. Благоева, да си

вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Които приематъ прѣдложението на г. Такева, както той ви го каза сега и противъ което е самиятъ г. Министъръ-Прѣдседателъ, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ.)

М. Такевъ: Нѣмаше нужда отъ тѣзи добавки.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Народното Събрание не приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 ч. и 40 м. вечерята.)

Прѣдседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣдседатели: { А. Франгя.
Д-ръ А. Ходжевъ.

Секретаръ: Д. Филовъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гълъбовъ.